

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Seminář novověkých dějin

Jan Chlubna

**Příspěvek k problematice nástupnictví na anglickém trůnu
po Jindřichovi VIII. Tudorovi**

**A Contribution to Problems of the Succession on the English Throne
after Henry VIII Tudor**

Diplomová práce

Vedoucí práce

doc. PhDr. Martin Kovář, Ph.D.

Praha 2009

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze 11. srpna 2009

Jan Chlubna

Děkuji vedoucímu své diplomové práce, řediteli Ústavu světových dějin FF UK doc. PhDr. Martinu Kovářovi, Ph.D., za cenné rady, podnětné připomínky a především za čas, který mi věnoval. Dále patří mé díky vedoucímu Semináře novověkých dějin Ústavu světových dějin FF UK prof. PhDr. Aleši Skřivanovi, CSc., za dlouholetou pomoc při studiu novověkých světových dějin a vedoucímu Katedry hospodářských dějin a proděkanovi pro vědu a doktorské studium NF VŠE doc. PhDr. Františku Stellnerovi, Ph.D., za uvedení do studia historie a vědecké historiografické práce.

Obsah

Úvod	6
1. Tudorovci do nástupu Jindřicha VIII.....	11
1.1. Původ dynastie Tudorů	11
1.2. Války růží	12
1.3. Rodina Jindřicha VII.	14
2. Vláda Jindřicha VIII. do roku 1526.....	18
2.1. Nástup na trůn a sňatek s Kateřinou Aragonskou	18
2.2. První válečné výpravy a zásah proti Suffolkovci	20
2.3. Spojenectví s Francií, provdání sestry a narození dcery Marie	22
2.4. Proces s Buckinghamem	25
2.5. Spojenectví s Habsburky a válka s Francií	28
2.6. Jednání se Skotskem	31
2.7. Sňatková diplomacie po bitvě u Pávie	33
3. Zlomová léta 1527-1537	39
3.1. Kořeny a příčiny rozvodu s Kateřinou Aragonskou	39
3.2. Otevřená rozvodová krize	47
3.3. Reformační parlament	54
3.4. Anulace prvního manželství a sňatek s Annou Boleynovou.....	55
3.5. Politická opozice vůči odtržení od Říma a rozvodu	58
3.6. První zákon o nástupnictví	61
3.7. Pád Anny Boleynové.....	65
3.8. Druhý zákon o nástupnictví	68
3.9. Poutí milosrdenství	71

4. Poslední desetiletí Jindřicha VIII. (1538-1547)	76
4.1. Zásah proti posledním potomkům Yorků	76
4.2. Poslední tři manželství Jindřicha VIII.....	77
4.3. Třetí zákon o nástupnictví	79
4.4. „Surové námluvy“ se Skotskem.....	81
4.5. Zásah proti Howardům.....	85
4.6. Závěť Jindřicha VIII.....	86
Závěr	89
Bibliografie	93
Prameny	93
Literatura	94
Zkratky	100
Abstrakt v češtině	101
Abstract in English	102

Úvod

Anglický král Jindřich VIII. se zapsal do historie, tedy hlavně do historického povědomí laické veřejnosti především svým rodinným životem, rekordními šesti sňatky, rozvodem¹ prvního z nich, popravou dvou ze svých manželek a odlukou anglické církve od Říma. Cílem této práce bylo, obrazně řečeno, dostat se pod povrch zjednodušujících nánosů a interpretací vlády Jindřicha VIII. Budu v ní konkrétně analyzovat, jakými prostředky jak v domácí, tak v zahraniční politice se Jindřich VIII. snažil řešit otázku nástupnictví po své vlastní osobě na anglickém trůnu a upevnění postavení svého rodu. Pokusím se odpovědět na otázku, zda král ve své dynastické politice přišel s nějakými novými postupy a zda v ní byl vůbec úspěšný.

V první kapitole své práce se zabývám původem dynastie Tudorů a tím, jak se dostala na anglický trůn. Jde o načrtnutí rané historie rodu na pozadí základního politického vývoje anglického státu v druhé polovině 15. století. Shrnuji sňatkovou politiku krále Jindřicha VII., kterou se snažil upevnit postavení dynastie v domácí a Anglie v mezinárodní politice. Objasňuji okolnosti sňatku Kateřiny Aragonské s Jindřichovým dědicem, princem Arturem a po jeho smrti diplomatická jednání o provdání Kateřiny za budoucího Jindřicha VIII., které měly zásadní, příčinný vliv na pozdější rozvodovou krizi.

¹ Používám v práci vedle přesného a správného termínu „anulace“ i méně přesný „rozvod“, protože byl užíván i v současnosti Jindřicha VIII. a je zaveden v historiografické literatuře.

Druhá kapitola analyzuje prvních sedmnáct let vlády Jindřicha VIII. z hlediska všech aspektů, které měly vliv na otázku nástupnictví na anglickém trůnu. Protože se jedná o období, kdy byl jediným mužským příslušníkem rodu a v prvních letech navíc bez potomků, jsou sledovány zejména královy rodinné poměry a na mezinárodním poli snaha o aktivní sňatkovou diplomacii a expanzivní politiku v době válek o Itálii. Jindřich VIII. střídavě vyjednával a měnil spojení s nejvýznamnějšími kontinentálními zeměmi, tedy se Španělskem a Francií, ale nezapomínal ani na svého severního souseda, Skotsko. Na domácí scéně se snažil zabezpečit své postavení postupným odstraňováním možných konkurentů z řad šlechty – významných potomků předchozí královské dynastie Plantagenetů (především poprava mocného vévody z Buckinghamu).

Třetí kapitola je analýzou deseti nejdůležitějších let nejen panování Jindřicha VIII., ale anglických raně novověkých dějin vůbec. Odehrála se v nich slavná rozvodová krize panovníka, jež byla jednou ze zásadních příčin náboženského odtržení země od Říma a pozdějšího vzniku anglikánské církve za Alžběty I. Zároveň došlo ke zcela novému postavení a úloze parlamentu, jehož prostřednictvím nechal král uzákonit nejen mocenskou odluku od Říma, po které si mohl zajistit domácí církevní rozsudek ve své „velké věci“, jak se říkalo rozvodové krizi, ale právě i své nástupnictví. V této době musel Jindřich VIII. také čelit první silné politické opozici i otevřené vzpouře ohledně postupu ve věcech svého manželství a reformačních kroků.

Ve čtvrté kapitole analyzuji poslední období vlády Jindřicha VIII. Po narození dědice, prince Eduarda, se král snažil především upevnit postavení dynastie, která závisela na malém chlapci, na anglickém trůnu. Vrátil se

k aktivní zahraniční politice, především vůči Skotsku, se kterým chtěl uzavřít sňatkovou alianci mezi svým následníkem a malou skotskou královnou Marií. Na domácí scéně pokračoval v odstraňování případných konkurentů rodu a možných pretendentů trůnu – zasáhl v první fázi především proti posledním potomkům Yorků a zcela na konci své vlády proti významnému vévodovi z Norfolku a jeho synovi. Třetím zákonem o nástupnictví určil pořadí svých dědiců, jež bylo nakonec až do nástupu skotských Stuartů v roce 1603 dodrženo.

Ve své práci jsem použil prameny zejména institucionální, legislativní a osobní povahy, ale i dobové kroniky a spisy. Nejdůležitějšími a nejrozsáhlejšími soubory pramenů týkajících se vlády Jindřicha VIII. jsou dvě rozsáhlé edice dopisů a dokumentů z anglických archivů,² z nichž jsou v práci využity některé z prvních devatenácti, respektive sedmi svazků. Nejen mezinárodních vztahů ostrovního státu se týkají edice dokumentů zachovaných na území Španělska,³ respektive Itálie.⁴ Prameny legislativní povahy zastupují Tannerova edice *Tudor Constitutional Documents*⁵

² *Letters and Papers, Foreign and Domestic, of the Reign of Henry VIII, Preserved in the Public Record Office, the British Museum and elsewhere in England, Vol. I-XIX*, ed. by John S. Brewer, James Gairdner, London 1862-1903. (dále kráceno na *L.P.*) *State Papers, published under the authority of His/Her Majesty's Commission, Vol. I-VII, King Henry the Eighth, Part I-V*, London 1830-1849. (dále kráceno na *St.P.*)

³ *Calendar of Letters, Despatches and State Papers, Relating to the Negotiations between England and Spain, Preserved in the Archives at Simancas and elsewhere, Vol. II-IV, 1509-1533*, ed. by Gustav Adolf Bergenroth, Pascual de Gayangos, London 1866-1882. (dále kráceno na *Span. Cal.*)

⁴ *Calendar of State Papers and Manuscripts, Relating to English Affairs, Existing in the Archives and Collections of Venice and in other Libraries of Northern Italy, Vol. II, 1509-1519*, ed. by Rawdon Brown, London 1867. (dále kráceno na *Ven. Cal.*)

⁵ TANNER, Joseph R., *Tudor Constitutional Documents A.D. 1485-1603 with an Historical*

a Eltonova mladší *The Tudor Constitution*.⁶ Cenná dobová svědectví přináší kronika Polydorea Vergila⁷ a Hallova kronika.⁸

Literatura zabývající se osobou a vládou Jindřicha VIII. je přirozeně nesmírně rozsáhlá. Britská, ale i například americká historiografie se tomuto tématu věnuje, dnes můžeme říci, již po staletí. Za nejvýznamnější biografii panovníka se dnes považuje životní dílo Johna Scarisbricka,⁹ který úspěšně navázal na dodnes nesmírně významnou práci britských historiků tudorovské Anglie z přelomu 19. a 20. století – Johna Brewera,¹⁰ Herberta Fishera¹¹ a především Alberta Pollarda.¹²

Nejvýznamnějším historikem tudorovské éry ve dvacátém století byl Brit německého původu Sir Geoffrey Rudolph Elton (původním jménem Gottfried Rudolf Ehrenberg), z jehož rozsáhlého díla jsem v práci použil

Commentary, Cambridge 1922.

⁶ *The Tudor Constitution. Documents and Commentary*, ed. by Geoffrey R. Elton, Cambridge 1960.

⁷ *The Anglica Historia of Polydore Vergil, A.D. 1485-1537*, ed. by Denys Hay, London 1950.

⁸ *Hall's chronicle; containing the history of England, during the reign of Henry the Fourth, and the succeeding monarchs, to the end of the reign of Henry the Eighth, in which are particularly described the manners and customs of those periods. Carefully collated with the editions of 1548 and 1550*, London 1809.

⁹ SCARISBRICK, John J., *Henry VIII*, New Haven – London 1997.

¹⁰ BREWER, John S., *The Reign of Henry VIII from His Accession to the Death of Wolsey, Vol. I*, ed. by James Gairdner, London 1884.

¹¹ FISHER, Herbert A. L., *The Political History of England in Twelve Volumes, Vol. V, The History of England from the Accession of Henry VII to the Death of Henry VIII (1485-1547)*, London 1906.

¹² POLLARD, Albert F., *Henry VIII*, London 1905. POLLARD, Albert F., *The Political History of England in Twelve Volumes, Vol. VI, The History of England from the Accession of Edward VI to the Death of Elizabeth (1547-1603)*, London 1910. POLLARD, Albert F., *Wolsey*, London – New York 1929.

slavnou *The Tudor Revolution in Government*,¹³ monografie *England under the Tudors*,¹⁴ *Reform and Reformation. England 1509-1558*¹⁵ a především jeho odborné časopisecké studie – většina je sebrána v prvních dvou dílech *Studies in Tudor and Stuart Politics and Government*.¹⁶

Přímo tématem nástupnictví na anglickém trůnu v období válek růží a tudorovské dynastie se dlouho zabýval americký historik Mortimer Levine. Práci, která zahrnuje pro téma zásadní časopisecké studie,¹⁷ završil v roce 1973 monografií doprovázenou edicí dokumentů.¹⁸

Jsem si vědom složitosti a rozsáhlosti tématu, a proto se chci zabývat problematikou tudorovského nástupnictví na anglickém trůnu i ve své disertační práci.

¹³ ELTON, Geoffrey R., *The Tudor Revolution in Government. Administrative Changes in the Reign of Henry VIII*, London 1974.

¹⁴ ELTON, Geoffrey R., *England under the Tudors*, London 1977.

¹⁵ ELTON, Geoffrey R., *Reform and Reformation. England 1509-1558*, Cambridge (Mass.) 1977.

¹⁶ ELTON, Geoffrey R., *Studies in Tudor and Stuart Politics and Government. Papers and Reviews 1946-1972, Vol. I, Tudor Politics / Tudor Government*, London 1974. ELTON, Geoffrey R., *Studies in Tudor and Stuart Politics and Government. Papers and Reviews 1946-1972, Vol. II, Parliament / Political Thought*, London 1974.

¹⁷ Především LEVINE, Mortimer, *Henry VIII's Use of his Spiritual and Temporal Jurisdictions in his Great Causes of Matrimony, Legitimacy and Succession*, in: HJ 10, 1967, No. 1, s. 3-10. Další se věnují například závěti Jindřicha VIII.

¹⁸ LEVINE, Mortimer, *Tudor Dynastic Problems 1460-1571*, London – New York 1973.

1. Tudorovci do nástupu Jindřicha VIII.

1.1. Původ dynastie Tudorů

Jindřich VIII. nastupoval před pěti sty lety, v dubnu 1509, na anglický trůn jako jediný mužský příslušník královského rodu Tudorů, který vzešel z dlouhého občanského konfliktu, válek růží (1455-1485). Vše začalo již v první polovině 15. století společenským skandálem. Milencem královny-vdovy Kateřiny z Valois¹⁹ se stal Owain ap Maredudd ap Tudur²⁰ (cca 1400 – 4. února 1461), pouhý dvořan ze staré velšské rodiny, která byla navíc v prvním desetiletí 15. století zapletená do povstání Velšanů proti Jindřichovi IV.²¹ Owain a Kateřina uzavřeli pravděpodobně v roce 1429 tajně sňatek a o tři roky později se Owain stal anglickým poddaným s právem vlastnit půdu (obdržel tzv. *denizenship*). Začal také používat anglickou podobu svého křestního jména – Owen. Jako rodové si vybral jméno svého děda – Tudor. Pokud by zvolil jméno otce, jak by se dalo očekávat, pravděpodobně bychom dnes hovořili o dynastii Meredithů (anglická podoba velšského Maredudd).²²

Sir Owen Tudor a Kateřina z Valois měli tři syny a pravděpodobně tři dcery. Když se ve 30. letech 15. století o jejich vztahu dověděla královská

¹⁹ Kateřina z Valois (1401 – 3. ledna 1437) byla dcerou francouzského krále Karla VI. (1368-1422).

V roce 1420 byla provdána za anglického krále Jindřicha V. (1387-1422), jemuž stačila porodit jediného syna a dědice, budoucího Jindřicha VI. (1421-1471).

²⁰ Velšská osobní jména se skládala z vlastního křestního jména a křestního jména otce případně i děda. Owain byl tedy synem Maredudda ap Tudur, jenž byl nejmladším z pěti synů Tudura ap Goronwy, který byl potomkem Ednyfeda Fychana, jenž byl v první polovině 13. století senešalem velšského království Gwynedd.

²¹ Jindřich IV. (1366 – 20. března 1413), anglický král (1399-1413), první z lancasterské větve Plantagenetů, sesadil svého bratrance Richarda II. (1367-1400) z trůnu a zavedl tím příčinu k pozdějším válkám růží s yorskou větví královského rodu, která získala na trůn větší dědické právo.

²² Srov. WILLIAMS, David, *The Welsh Tudors. The Family of Henry VII*, in: HT 4, 1954, No. 2, s. 77-81; CHRIMES, Stanley B., *Henry VII*, New Haven – London 1999, s. 4-7; ROBERTS, Peter R., *The Welshness of the Tudors*, in: HT 36, 1986, No. 1, s. 7-8.

rodina, regent Humphrey, vévoda z Gloucesteru,²³ nechal Owena Tudora opakovaně uvěznit a děti poslal do kláštera v Barkingu. Královna Kateřina z Valois zemřela v roce 1437 při porodu; o čtyři roky později, po úpadku moci vévody z Gloucesteru, se Owen Tudor dostal do královny přízně. Jindřich VI. si oblíbil i své nevlastní bratry – nejstarší Thomas (1429-1501) byl mnichem ve Westminsterském opatství, mladší Edmund²⁴ a nejmladší Jasper²⁵ se spolu s otcem významně angažovali ve válkách růží, především jako vojenští velitelé a opora lancasterské strany ve Walesu.²⁶

1.2. Války růží

Edmund Tudor byl v roce 1452 povýšen na hraběte z Richmondu a o tři roky později si vzal za manželku Margaretu Beaufortovou.²⁷ Na začátku právě propuknuvších válek růží jej zajali yorkisté a záhy, v listopadu 1456, zemřel ve vězení na hradě Carmarthen ve Walesu na blíže neznámou nemoc. O necelé tři měsíce později, 28. ledna 1457, porodila na velšském hradě Pembroke ještě ani ne čtrnáctiletá hraběnka-vdova jediného potomka a dědice Edmunda Tudora, syna Jindřicha (budoucího krále Jindřicha VII.). Jeho

²³ Humphrey (1390 – 23. února 1447), vévoda z Gloucesteru (1414-1447), nejmladší syn krále Jindřicha IV., byl regentem království v době nezletilosti svého synovce Jindřicha VI.

²⁴ Edmund Tudor (cca 1430 – 3. listopadu 1456), 1. hrabě z Richmondu (1452-1456), mladší syn Owena Tudora a Kateřiny z Valois. Otec pozdějšího krále Jindřicha VII.

²⁵ Jasper Tudor (cca 1431 – 21. prosince 1495), hrabě z Pembroke (1452–1461 a 1485–1495) a 1. vévoda z Bedfordu (1485–1495), nejmladší syn Owena Tudora a Kateřiny z Valois. Byl opatrovníkem svého synovce Jindřicha a významným pomocníkem při jeho pozdějším dobytí anglického trůnu.

²⁶ Srov. CHRIMES, s. 7-11; WILLIAMS, s. 81.

²⁷ Margaret Beaufortová (1443 – 29. června 1509) byla dcerou Johna Beauforta (1404-1444), 1. vévody ze Somersetu; Beaufortové pocházeli z původně nemanželského vztahu prince Jana Gentského (1340-1399), vévody z Lancasteru, s Katherine Swynfordovou a byli legitimizováni v roce 1397, avšak Jindřichem IV. v roce 1407 vyloučení z nástupnictví; jako přímí bratrancei lancasterských králů měli v zemi velký vliv a hráli samozřejmě důležitou úlohu i ve válkách růží; blíže viz JONES, Michael, UNDERWOOD, Malcolm, *Lady Margaret Beaufort*, in: HT 35, 1985, No. 8, s. 23-30.

opatrovníkem se stal strýc Jasper, od roku 1452 hrabě z Pembroke. Ten spolu s otcem, Owenem Tudorem, vedl v únoru 1461 lancasterské vojsko v bitvě u Mortimer's Cross proti Edwardovi, hraběti z March,²⁸ který zvítězil a v březnu se stal prvním yorským králem Eduardem IV. Owen Tudor byl v bitvě zajat a o dva dny později popraven. Jasper uprchl nejdříve do Walesu, ale proti královým silám nemohl své državy ubránit, a proto unikl na sever Anglie a později do Skotska a Francie. Titul hraběte z Pembroke, jeho statky, jakož i opatrovnictví nad Jindřichem Tudorem získal yorkistický vojevůdce William lord Herbert z Raglanu. Dočasný obrat ve válce růží ve prospěch Lancasterů na přelomu let 1470-1471 umožnil Jasperu Tudorovi vrátit se na ostrov a získat zpět tituly i majetek. Krvavá bitva u Tewkesbury 4. května 1471 však znamenala nejen restauraci Eduarda IV., ale především pohromu pro lancasterskou stranu konfliktu. Jindřich VI. byl zavražděn v londýnském Toweru, jeho jediný dědic, syn Eduard, princ z Walesu, padl v bitvě. Jasper Tudor opět uprchl na kontinent, tentokrát ale i se svým synovcem Jindřichem.²⁹

Ten se stal po smrti Jindřicha VI. a jeho syna předním lancasterským pretendentem trůnu. Král Eduard IV. zemřel po dalších dvanácti letech úspěšné vlády, načež se koruny zmocnil jeho mladší bratr Richard, vévoda z Gloucesteru.³⁰ Brzy se ale proti němu v zemi utvořila silná politická opozice.

²⁸ Eduard IV. (1442 – 9. dubna 1483), anglický král (1461-1470 a 1471-1483), syn Richarda (1411-1460), 3. vévody z Yorku, po jehož smrti se stal hlavou rodu a dědicem jeho nároku na anglický trůn.

²⁹ Srov. WILLIAMS, s. 81-82; CHRIMES, s. 12-18.

³⁰ Richard III. (1452 – 22. srpna 1485), anglický král (1483-1485), poslední z větve Yorků a též rodu Plantagenetů. Po smrti svého staršího bratra Eduarda IV. nechal prohlásit jeho manželství s Alžbětou Woodvilleovou za neplatné a jejich děti za nelegitimní, jeho dědice Eduarda V. (1470-1483) sesadil z trůnu, na nějž pak sám dosedl.

Jindřich Tudor vycítil příležitost a v létě 1485 se vylodil ve Walesu. Jeho vojsko se střetlo s královým v bitvě na Bosworthském poli v hrabství Leicester 22. srpna. Porážka Richarda III. a jeho smrt v bitvě definitivně otevřely Jindřichovi cestu k trůnu. V neděli 30. října 1485 byl ve Westminsterském opatství korunován „z *Boží milosti králem Anglie a Francie a pánem Irska*“,³¹ jak zněl tehdejší oficiální titul anglických panovníků.³²

1.3. Rodina Jindřicha VII.

Jindřich Tudor měl z genealogického hlediska na anglickou korunu velmi slabý a sporný dědický nárok. I po prohlášení Richarda III. uzurpátorem stále žili Plantagenetové, kteří měli na trůn větší právo.³³ Nicméně první tudorovský panovník byl jednoduše považován za dědice Lancasterů skrze svou matku Margaretu Beaufortovou, která však byla naživu, a její vlastní dědické nároky tak byly v tomto konceptu ignorovány. Legitimita Jindřicha VII. totiž byla dána více než čímkoli jiným jeho vojenským vítězstvím nad Richardem III. Král se 18. ledna 1486 oženil s nejstarší dcerou a dědičkou Eduarda IV. Alžbětou z Yorku (1466 – 11. února 1503).³⁴ Tím sice došlo k symbolickému smíření obou zneprátelených větví starého královského rodu Plantagenetů, Lancasterů a Yorků, v nové dynastii Tudorů, avšak Jindřich VII. v žádném případě nepřipouštěl, že by se jeho vláda mohla jakkoli odvíjet od

³¹ Latinsky *Dei Gratia Rex Angliae et Franciae et Dominus Hiberniae*, anglicky *by the Grace of God, King of England, France and Lord of Ireland*.

³² Srov. CHRIMES, s. 18-60; ROBERTS, s. 9-11; WILLIAMS, s. 82-83.

³³ Především Edward (1475 – 28. listopadu 1499), 17. hrabě z Warwicku (1478-1499), syn prince Jiřího (1449-1478), 1. vévody z Clarence, synovec králů Eduarda IV. a Richarda III. Byl posledním Plantagenetem v přímé mužské linii. Jindřich VII. ho jako silného pretendenta trůnu věznil a nakonec obvinil z velezrady a nechal popravit. Jeho smrtí vymřel rod „po meči“.

³⁴ Jindřichův první parlament předtím samozřejmě zrušil zákon, kterým Richard III. prohlásil děti Eduarda IV. za nelegitimní. Jindřich VII. si také nechal ke sňatku udělit od papeže Inocence VIII. (pontifikát 1484-1492) dispens a následně i potvrzovací bulu.

případných Alžbětiných dědických práv. Proto také došlo ke svatbě až po jeho vlastní korunovaci.³⁵

Jindřich VII. a Alžběta z Yorku měli osm dětí, z nichž se však pouze tři dožily dospělosti a měly další potomky.³⁶ V roce 1488, nedlouho po narození dědice, prince Artura, začal král intenzivně vyjednávat s mocným španělským panovnickým párem Ferdinandem II., aragonským králem (1479-1516), a Isabelou I., kastilskou královnou (1474-1504), o sňatku svého syna s jejich nejmladší dcerou Kateřinou Aragonskou (1485 – 7. ledna 1536). Jednání se protáhla na více než dvanáct let, avšak nakonec dopadla úspěšně. Svatba Artura a Kateřiny se uskutečnila 14. listopadu 1501 v katedrále sv. Pavla v Londýně, a Jindřich VII. tak zajistil cenné spojení nové anglické dynastie s významnou „říší“ na kontinentu. A zakrátko ho čekal další úspěch na poli nejen sňatkové diplomacie. V roce 1502 se mu podařilo oslabit starou alianci svého severního souseda s Francií – uzavřel smlouvu „o věčném míru“ se skotským králem Jakubem IV. (1473-1513), jejíž součástí byla i dohoda o sňatku Jindřichovy nejstarší dcery Margarety se skotským panovníkem. Svatba se odehrála o rok později v Edinburghu.³⁷

Ještě v roce 1502 ale došlo k události, která Tudorovce naopak významně oslabila. Artur, princ z Walesu, zemřel 2. dubna v nedožitých šestnácti letech. Budoucnost dynastie rázem závisela pouze na desetiletém

³⁵ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 33-36; CHRIMES, s. 50-66.

³⁶ Artur (1486 – 2. dubna 1502), princ z Walesu (1489-1502); Margareta (1489 – 18. října 1541); Jindřich VIII. (28. června 1491 – 28. ledna 1547), anglický král (1509-1547); Alžběta (1492 – 14. září 1495); Marie (1496 – 25. června 1533); Edmund (1499 – 19. června 1500), vévoda ze Somersetu (1499-1500); Eduard (narodil se někdy na počátku či konci manželství rodičů a záhy zemřel); Kateřina (1503).

³⁷ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 39-41; CHRIMES, s. 90-93.

chlapci Jindřichovi, jenž se z „pouhého“ vévody z Yorku stal přímým následníkem trůnu – princem z Walesu.³⁸ A pokud jde o sňatkovou diplomacii, král disponoval pouze princem Jindřichem, jeho mladší sestrou Marií a o rok později, poté, kdy sám ovdověl, též svou vlastní osobou. Španělsko-anglická aliance byla pro obě země žádoucí a Jindřich VII. začal za krátko vyjednávat o sňatku ovdovělé Kateřiny s novým princem z Walesu. Po roce, 23. června 1503, byli princ Jindřich a Kateřina zasnoubeni. Ačkoli princezna veřejně prohlásila, že její manželství s Arturem nebylo naplněno, král Jindřich si chtěl být naprosto jist platností a legitimitou manželství svého následníka a jeho potomků. Trval na papežském dispensu pro nový sňatek kvůli biblickému zákazu manželství mezi mužem a vdovou po bratrovi.³⁹ Nový papež Julius II. (pontifikát 1503-1513) po počátečním váhání dispensační bulu vydal – do Anglie dorazila někdy v březnu 1505. Mezitím však v roce 1504 zemřela Isabela Kastilská a Ferdinand Aragonský se dostal do sporu se svou dcerou a dědičkou Janou (1479-1555) a jejím manželem Filipem Habsburským (1478-1506) o nadvládu nad Kastilií. Ferdinand začal hledat spojence ve Francii a Jindřich VII. reagoval příklonem k Habsburkům, což mělo za následek krach rozjednaného sňatku mezi princem z Walesu a Kateřinou Aragonskou, která však zůstávala stále v Anglii. Přes následná rozličná vyjednávání a někdy i bizarní návrhy anglického krále ohledně různých sňatkových aliancí již ale Jindřich VII. žádnou neuzavřel. S Ferdinandem se na konci své vlády sice opět sblížil, ale tahanice o výši věna

³⁸ Srov. BRUCE, Marie Louise, *The Making of Henry VIII*, London 1977, s. 127-129.

³⁹ Leviticus 20,21: „*Kdyby někdo pojal ženu svého bratra, znamená to znečištění. Odkryl nahotu svého bratra, zůstanou bezdětní.*“ In: *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Český ekumenický překlad, Praha 1995, s. 116.

Kateřiny Aragonské zapřičinily, že Jindřich odmítal dát ke sňatku souhlas.
Zemřel 21. dubna 1509 v královském paláci v Richmondu.⁴⁰

⁴⁰ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 42-44; CHRIMES, s. 285-297.

2. Vláda Jindřicha VIII. do roku 1526

2.1. Nástup na trůn a sňatek s Kateřinou Aragonskou

V osobě Jindřicha VIII. se na anglickém trůnu definitivně spojily dvě soupeřící větve anglického královského rodu Plantagenetů – Lancasterové po otci Jindřichu VII. a Yorkové po matce Alžbětě z Yorku. „*Bílá i červená růže nyní v jednu rostou,*“ napsal John Skelton⁴¹ v básni oslavující nového krále.⁴² Jde o reflexi dobového pohledu na postavení Jindřicha VIII. Pokud bylo lancasterské dědictví Tudorovců poněkud pochybné a vágní, dvacet čtyři let poklidného panování Jindřicha VII. vytvořilo novému královskému rodu značnou legitimitu. A Jindřich VIII. se navíc mohl odvolávat i na yorské dědictví. Prostřednictvím své matky byl vnukem yorského krále Eduarda IV. a tudíž přímým potomkem Eduarda III.⁴³ v nejstarší linii. Od sklonku 14. století Anglie nepoznala panovníka s jistějším a pevnějším postavením. Tato skutečnost spolu s mládím Jindřicha VIII. byly příčinou neobyčejné popularity, jíž se nový král těšil, a jeho zcela bezproblémového, hladkého nástupu na trůn.⁴⁴ Jedinými příslušníky rodu Plantagenetů, kteří si v té době mohli činit potenciální nároky na Jindřichův trůn, byli Edmund de la Pole,⁴⁵

⁴¹ John Skelton (cca 1460 – 21. června 1529), anglický básník; vystudoval univerzitu v Oxfordu, kde získal titul Master of Arts (mistr umění) a v roce 1588 Poet Laureate („dvorní poeta“). Byl vychovatelem a učitelem Jindřicha VIII.

⁴² *The Complete Poems of John Skelton, Laureate*, ed. by Philip Henderson, London – Toronto 1931, s. 25.

⁴³ Eduard III. (1312 – 21. června 1377), anglický král (1327-1377), vznesl po vymření přímé dynastie Kapetovců (1328) nárok na francouzskou korunu a rozpoutal tím tzv. stoletou válku (1337-1453); rozrod Plantagenetů prostřednictvím potomků jeho pěti synů byl mimo jiné příčinou válek růží o jejich nástupnictví na anglickém trůnu.

⁴⁴ Srov. GUNN, Steven J., *The Accession of Henry VIII*, in: HR 64, 1991, No. 155, s. 278-288; LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 46.

⁴⁵ Edmund de la Pole (1471 – cca 30. dubna 1513), 3. vévoda ze Suffolku (cca 1491-1493), 6. hrabě ze Suffolku (cca 1493-1513); byl synem Alžběty z Yorku (1444-1503), sestry králů Eduarda IV. a Richarda III.; v roce 1487, po smrti svého staršího bratra Johna, hraběte z Lincolnu, se

který byl v té době vězněn v Toweru, jeho bratr Richard de la Pole,⁴⁶ který dlel v exilu na kontinentu, a přední dvořan Edward Stafford, vévoda z Buckinghamu,⁴⁷ který jediný byl na svobodě a v království.⁴⁸

Již sedm týdnů po svém nástupu a měsíc po pohřbu svého otce, 11. června 1509, se Jindřich VIII. oženil s Kateřinou Aragonskou. Jedním z důvodů, proč král tak rychle sňatek uzavřel, bylo pravděpodobně to, že Kateřina byla v příhodném věku pro zplození potomka. To bylo pro krále, který byl jediným mužským příslušníkem dynastie, jistě zásadní. Dopravit „aragonský“ sňatek bylo také prý přáním jeho umírajícího otce⁴⁹ a posloužilo jako výmluva pro odmítnutí příliš mladé princezny Eleonory (1498-1558), nejstarší dcery Filipa Sličného, kterou v roce 1505 slíbil Jindřich VII. Habsburkům provdat za svého následníka. Jindřich VIII. ale naopak nechtěl

stal hlavou rodu Yorků a yorkistickým pretendentem trůnu (Richard III. totiž vyloučil svého synovce Edwarda, 17. hraběte z Warwicku, jako syna odsouzeného velezrádce prince Jiřího, vévody z Clarence, z nástupnictví trůnu a dědicem určil právě hraběte z Lincolnu). Od roku 1501 dlel na kontinentu ve službách římsko-německého krále Maxmiliána I. Habsburského (1459-1519) a zpět do Anglie se dostal v roce 1506 se zbloudivší flotilou jeho syna burgundského vévody a kastilského krále Filipa Sličného (1478-1506). Ten vydal hraběte Jindřichovi VII. za podmínky, že mu nebude ublíženo a bude pouze vězněn.

⁴⁶ Richard de la Pole (padl v bitvě u Pávie 24. února 1525), řečený „Bílá růže“ (dle heraldického odznaku Yorků), mladší bratr Edmunda, 3. vévody ze Suffolku; poslední příslušník Yorků, který po smrti svého bratra aktivně vystupoval jako pretendent anglického trůnu; od roku 1504 žil v exilu na kontinentě, především ve službách francouzských králů.

⁴⁷ Edward Stafford (1478 – 17. května 1521), 3. vévoda z Buckinghamu (1485-1521); významný anglický šlechtic a magnát; po svém otci pocházel od dvou synů Eduarda III. – princ Jan Gentský byl praděd jeho báby Margaret Beaufortové (stejně jako matky Jindřicha VII. – obě Margarety byly sestřenice) a princ Tomáš z Woodstocku byl praděd jeho děda Humphreyho, hraběte ze Staffordu.

⁴⁸ Srov. GUNN, *Accession*, s. 280.

⁴⁹ Jindřich VIII. guvernérce nizozemských provincií, dceři císaře Maxmiliána I. Habsburského, Markétě Savojské, Westminster, 27. června 1509: „*Byl zavázán [Jindřich VIII. – pozn. J.Ch.] Jindřichem VII. na jeho smrtelném loži... naplnit starou smlouvu se španělskými panovníky Ferdinandem a Isabelou pojmutím jejich dcery Kateřiny za manželku.*“ In: *L.P., Vol. I., no. 224, s. 31.*

ztratit otcem sjednaný sňatek mezi svou mladší sestrou Marií a Filipovým synem, burgundským vévodou Karlem Habsburským (1500-1558), pozdějším španělským králem a římským císařem. Jindřich jistě doufal, že to povede k pevnému spojení jak s Ferdinandem Aragonským, tak s Maxmiliánem Habsburským, kteří byli oba dědové Karla. Mladý energický panovník uvažoval v dynastické a sňatkové politice pravděpodobně mnohem ambiciózněji než jeho otec – jeho sňatková diplomacie měla zajistit spojení Ferdinanda, Maxmiliána a Anglie proti francouzskému králi Ludvíku XII. (1462-1515) nikoli pro zajištění bezpečnosti království, ale pro znovudobytí francouzských držav anglických králů.⁵⁰

2.2. První válečné výpravy a zásah proti Suffolkovi

O dva roky později tato aliance skutečně vznikla. Jindřich VIII. ale nebyl jejím hlavním strůjcem a hybatelem. Stal se jen součástí Svaté ligy papeže Julia II., která měla jediný důvod – potrestat Ludvíka XII. za svolání schizmatického koncilu v Pise v roce 1511, jenž se pokusil Julia sesadit.⁵¹ V následujících bojích papež načas vypudil Francouze z Itálie, Ferdinand získal většinu Navarry a koalici opustil, Maxmilián se do bojů aktivně téměř nezapojil a také alianci opustil. Jindřich z války vyšel s gloriolou dramatického, leč nepříliš užitečného vítězství nad Francouzi „v bitvě ostruh“ u Guinegate (16. srpna 1513), několikaletým obsazením měst Théroouanne a Tournai a cennou lekcí z renesanční diplomacie.⁵²

Jindřichovo krátké, avšak marné „obnovení stoleté války“ mělo i dynastický aspekt. Na jaře 1513 král využil svého nadcházejícího odjezdu do

⁵⁰ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 43-44, 46-47; CHRIMES, 295-297.

⁵¹ Srov. SHAWOVÁ, Christine, *Julius II. Papež bojovník*, Praha 2001, s. 281-287, 291-315.

⁵² Srov. SCARISBRICK, s. 35-38.

Francie k ospravedlnění poprav yorkistického pretendenta Edmunda de la Polea, hraběte ze Suffolku. Jindřich VII. i po smrti Filipa Sličného dodržel slib, který mu dal, a ušetřil Suffolkův život,⁵³ avšak Jindřich VIII. se již necítil vázán otcovým slibem. Obvinil hraběte, že vedl velezrádnou korespondenci se svým bratrem Richardem, který bojoval na kontinentě proti Anglii,⁵⁴ a nechal ho v tichosti a bez soudu popravit. Je však třeba podotknout, že naprosto legálně, protože zákon o ztrátě cti, práv a majetku bez soudního projednání,⁵⁵ který nechal proti Suffolkovi přijmout Jindřich VII., byl stále v platnosti. Nebezpečí ze strany rodu de la Poleů pro Tudorovskou dynastii v Anglii tím skončilo.⁵⁶

V době, kdy byl Jindřich na válečné výpravě ve Francii, napadl Anglii, zanechanou v rukách královny Kateřiny, králův skotský švagr. Výsledkem nicméně bylo velké anglické vítězství 9. září 1513 v bitvě u Floddenu, kde Jakub IV. zahynul. Jindřichova sestra Margareta se stala regentkou za syna Jakuba V. (1512-1542), jemuž byl pouhý jeden rok. To na určitý čas zbavilo Jindřicha obav ze severního souseda. Měl důvod být Kateřině vděčný za roli, kterou sehrála v úspěšném odražení napadení

⁵³ Viz výše pozn. 45.

⁵⁴ Španělský dvorní historik Peter Martyr Ludovicu Hurtado de Mendoza, synu hraběte z Tendilly, 5. července 1513: „*Jindřich VIII. nařídil jeho* [Edmunda de la Polea – pozn. J.Ch.] *usmrcení, protože udržoval korespondenci se svým bratrem Richardem de la Poleem, který je v exilu ve Francii a velí francouzské flotile určené k napadnutí Anglie.*“ In: *L.P., Vol. I.*, no. 4324, s. 637.

⁵⁵ Anglicky *Act of Attainder* či *Bill of Attainder* (doslova zákon o „zkaženosti“ či „poskvrněnosti“). V anglickém právu se jednalo o zvláštní nástroj proti velezrádcům či těžkým, hrdelním zločincům. Pokud parlament přijal vůči nějaké osobě tento zákon, znamenalo to pro ni ztrátu veškerých osobních práv, titulů a majetku vůči Koruně a obvykle popravu.

⁵⁶ Richard de la Pole sice zaujal místo yorkistického pretendenta po smrti svého bratra a nový francouzský král František I. jednou dokonce slíbil, že ho učiní králem Anglie (srov. list referující o událostech ve Francii, někdy z první poloviny roku 1516, in: *L.P., Vol. II., Part I*, no. 1973, s. 573), ale Richard již nikdy nevstoupil na anglickou půdu. Zemřel ve francouzských službách v bitvě u Pávie v roce 1525.

Skotskem v roce 1513. Již v létě 1514 se ale na kontinentě objevily zprávy, že král zamýšlí zapudit královnu, protože s ní nemůže mít děti a chystá se vzít si francouzskou šlechtičnu.⁵⁷ Jindřichův „projekt rozvodu z roku 1514“ byl nepochybně pouhou fámou – Kateřina byla v té době těhotná;⁵⁸ navíc je stěží uvěřitelné, že by tudorovský král pomýšlel na rozluku, když očekával narození dědice. Fáma byla nicméně příznačná pro diplomatický obrat, jenž Jindřich, nyní ovlivněný novým „prvním ministrem“ Thomasem Wolseyem,⁵⁹ zahájil.

2.3. Spojenství s Francií, provdání sestry a narození dcery Marie

Jak Ferdinand Aragonský, tak císař Maxmilián nejen že nechali Jindřicha VIII. ve válce proti Francii samotného, ale navíc zabránili uzavření sňatku Jindřichovy sestry Marie s jejich vnukem a dědicem Karlem v květnu 1514, jak bylo domluveno v původní dohodě.⁶⁰ V srpnu 1514 tak Jindřich VIII. opustil dosavadní „spojence“ a uzavřel alianci s Francií, kterou měl zpečetit sňatek mezi Marií a Ludvíkem XII. Svatba se odehrála 9. října 1514

⁵⁷ Benátský diplomat v Římě Vettor Lippomano v listu z 28. srpna 1514 napsal: „*Taktéž se proslýchá, že anglický král miní zapudit svou současnou ženu, dceru španělského krále a vdovu po svém bratrovi, protože s ní nemůže mít děti, a chystá se oženit s dcerou francouzského vévody z Bourbonu.*“ In: *Ven. Cal., Vol. II*, no. 479, s. 188. Závěr této informace je nepřesný, protože Karel III., 10. a poslední vévoda z Bourbonu (1505-1527), v této době neměl žádnou dceru. Spekulovalo se pravděpodobně o jiné francouzské šlechtičně. Srov. též BEHRENS, Betty, *A Note on Henry VIII's Divorce Project of 1514*, in: *BIHR* 11, 1934, No. 33, s. 163-164.

⁵⁸ Peter Martyr Ludovicu Hurtado de Mendoza, 31. prosince 1514: „*Anglická královna porodila předčasně, prý kvůli zármutku z neporozumění mezi jejím otcem a manželem.*“ In: *L.P., Vol. I*, no. 5718, s. 952.

⁵⁹ Thomas Wolsey (cca 1473 – 29. listopadu 1530), syn obchodníka z Ipswiche v hrabství Suffolk, jeden z nejvýznamnějších tudorovských státníků; vystudoval teologii na univerzitě v Oxfordu, v roce 1507 se stal královským kaplanem, o dva roky později ho Jindřich VIII. jmenoval správcem a distributorem královské charity a členem Tajné rady (*Privy Council*); své diplomatické i organizační schopnosti osvědčil při úspěšné válečné kampani proti Francii v roce 1513, kterou zajišťoval; v roce 1514 byl jmenován arcibiskupem z Yorku, o rok později se stal lordem kancléřem a kardinálem; až do svého pádu v roce 1529 zůstal hlavou administrativy a nejdůležitějším rádcem Jindřicha VIII.

⁶⁰ Srov. BREWER, s. 36-38.

v katedrále ve městě Abbeville v Pikardii na severu Francie. Z Jindřichovy strany se bezesporu jednalo o ukázkou brilantní sňatkové diplomacie – žádná jiná tudorovská princezna se neprovdala za významnějšího evropského velmože. Matka a dost možná i regentka případných dědiců francouzské koruny byla pro anglickou zahraniční politiku důležitější i než Jindřichova starší sestra Margareta, nyní královna-regentka Skotska. Problém byl v tom, že Ludvík XII. byl téměř třikrát tak starý jako jeho třetí manželka, osmnáctiletá Marie Tudorovna, a zemřel již 1. ledna 1515. Na francouzský trůn usedl Ludvíkův synovec a zeť, mladý a ambiciózní František I. (1494-1547) z větve Angoulême rodu Valois. Marie se tak stala francouzskou královnou (tento titul používala a byla pod ním známa po zbytek života) na pouhých dvanáct týdnů; trvalejší spojení Anglie s Francií tudíž nemělo šanci vzniknout.

Krátce po smrti Ludvíka vyslal Jindřich do Francie předního dvořana a svého blízkého přítele Charlese Brandona, vévodu ze Suffolku,⁶¹ aby jeho mladší sestru doprovodil do Anglie. Marie, ignorující své dynastické povinnosti, a vévoda ze Suffolku, zadání svého úkolu, se však v Paříži 3. března tajně vzali. Ze strany Charlese Brandona se de facto jednalo o akt velezrady, čímž sňatek s královnou princeznou bez svolení panovníka byl, a Tajná rada naléhala na jeho uvěznění či dokonce popravu. Jindřich však na přímlovu kardinála Wolseyho i díky svému blízkému vztahu k mladší sestře a Suffolkovi oběma prohřešek odpustil (ovšem pod vysokou pokutou 24 000

⁶¹ Charles Brandon (cca 1484 – 22. srpna 1545), 1. vévoda ze Suffolku (1514-1545), syn sira Williama Brandona, jenž byl nositel zástavy Jindřicha VII. a padl v bitvě u Bosworthu; osobní přítel a významný dvořan Jindřicha VIII., diplomat a voják; v roce 1515 se oženil s královnou mladší sestrou Marií, z tohoto svazku pocházela suffolkská větev Tudorovců.

liber) a sňatek potvrdil,⁶² což ho na nějaký čas zanechalo bez významného příbuzného, jehož by mohl využít k sňatkové diplomacii.⁶³

Již třicetileté Kateřině Aragonské se 18. února 1516 narodila dcera pojmenovaná po své tetě a králově oblíbené sestře Marii. Jindřich VIII. by dal samozřejmě přednost synovi, ale nyní, když královna konečně porodila dítě, které se zdálo, že přežije,⁶⁴ začal věřit, že „synové budou následovat“.⁶⁵ Mezitím princezna Marie, ještě ve věku batolete, poskytla Jindřichovi potřebný prostor na poli sňatkové diplomacie. V říjnu 1518 anglický král během jednoho ze svých návratů k alianci s Francií uzavřel s Františkem I. dohodu, na jejímž základě byla dvouletá Marie zasnoubena se sedmiměsíčním Dauphinem.⁶⁶

Královna Kateřina pak 10. listopadu 1518 porodila mrtvé dítě, dceru. Jindřich v té době ještě nevěděl, že to bylo její poslední těhotenství; přesto mu tato situace, kdy se nevyplnilo jeho doufání v syny, působila značné starosti.

⁶² Oficiální svatební obřad se odehrál 15. května 1515 v greenwichském paláci Placentia.

⁶³ Srov. GUNN, Steven J., *Charles Brandon, Duke of Suffolk, c.1484-1545*, Oxford 1988, s. 35-38; Jindřich Marii před posláním do Francie údajně slíbil, že si bude moci dalšího manžela svobodně vybrat sama, srov. HARRIS, Barbara J., *Power, Profit and Passion. Mary Tudor, Charles Brandon and the Arranged Marriage in Early Tudor England*, in: *Feminist Studies* 15, 1989, No. 1, s. 64-65.

⁶⁴ Královna do té doby prodělala již čtyři těhotenství, avšak všechna dopadla nešťastně – v roce 1510 porodila mrtvou dceru, o rok později syna Jindřicha, který žil necelé dva měsíce, v roce 1513 opět cca měsíc žijícího syna Jindřicha a o další rok později nepojmenovaného mrtvého syna. Srov. DEWHURST, John, *The Alleged Miscarriages of Catherine of Aragon and Anne Boleyn*, in: *Medical History* 28, 1984, No. 1, s. 49-54.

⁶⁵ Benátský vyslanec v Londýně Sebastian Giustinian Radě deseti, 24. února 1516: „Dnes, 24. února, jsem šel ke králi a gratuloval mu k narození dcery a dobrému zdraví královny; dodal jsem, že země by byla mohla být ještě více potěšena, kdyby dítě byl syn. Král poděkoval, řka: „Jsme oba mladí; pokud to nyní byla dcera, z milosti Boží synové budou následovat.““ In: *Ven. Cal., Vol. II*, no. 691, s. 285.

⁶⁶ František, francouzský Dauphin (1518-1536), nejstarší syn Františka I., zemřel ještě za vlády svého otce. Srov. SCARISBRICK, s. 73; LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 48.

I přesto, že král považoval Marii za svého tzv. předpokládaného dědice,⁶⁷ Anglie by takřka jistě odmítla malou dívku jako jeho následníka. Jeho smrt, ať už z přirozené či jakékoli jiné příčiny, by poskytla zřejmou příležitost pro uchvácení trůnu někým jiným, silnějším. Taková úvaha může vysvětlovat Jindřichovy zjevné obavy ze spiknutí z počátku 20. let 16. století.

2.4. Proces s Buckinghamem

Pravděpodobně v roce 1520 nebo na začátku roku 1521 Jindřich napsal poněkud „tajemný“ dopis kardinálovi Wolseymu. Panovník chtěl, aby Wolsey „*dohlédl na vévodu ze Suffolku, vévodu z Buckinghamu, lorda z Northumberlandu,*⁶⁸ *lorda z Derby,*⁶⁹ *lorda z Wiltshire*⁷⁰ *a ostatní, o kterých máte podezření, že mají co dělat s těmito zprávami*“.⁷¹ Dnes již bohužel nevíme, co bylo míněno „těmi zprávami“; ale vzhledem k tomu, co se král chystal udělat v květnu 1521, se zdá pravděpodobné, že očekával nějaké spiknutí proti Koruně. Je obtížné představit si jakýkoli jiný, méně závažný důvod, když už Jindřich (možná vystrašený Wolseyem) vůbec zmínil Charlese Brendona, nehledě na to, že byl zmíněn dokonce jako úplně první. Vévoda ze Suffolku vděčil za vše, čím byl, Jindřichovi VIII., podobně jako sám Wolsey;

⁶⁷ V genealogické terminologii týkající se následnictví rozeznáváme tzv. přímé dědice (angl. *heir apparent*) a předpokládané, respektive presumptivní dědice (angl. *heir presumptive*). Zatímco přímého dědice nemůže v jeho právech již nikdo předběhnout, dědic presumptivní může být nahrazen narozením přímého dědice nebo presumptivního s větším dědickým právem.

⁶⁸ Henry Algernon Percy (1477 – 19. května 1527), 5. hrabě z Northumberlandu (1489-1527); anglický šlechtic a válečník, vyznamenal se v bitvě u Guinegate (1513), v roce 1522 jmenován členem Rady Severu (*Council of the North*).

⁶⁹ Thomas Stanley (1477 – 23. května 1521), 2. hrabě z Derby (1504–1521); anglický šlechtic, v letech 1459-1504 pán ostrova Mann (*Lord of Mann*).

⁷⁰ Henry Stafford (1479 – březen 1522), 1. hrabě z Wiltshire (1509/1510-1522), mladší bratr 3. vévody z Buckinghamu; anglický šlechtic a dvořan, blízký králův přítel.

⁷¹ Jindřich VIII. Wolseymu, 1520/1521, in: *L.P., Vol. III, Part I*, no. 1, s. 1. Srov. SCARISBRICK, s. 120.

v podstatě bezmyšlenkovitá loajalita ke králi pro něj byla zcela charakteristická.⁷² Suffolk jistě nebyl tak naivní, aby si myslel, že může využít svého manželství s panovnickovou sestrou k cestě ke koruně. Jediným mužem, jehož Jindřich zmínil ve výše uvedeném dopise, s reálnou mocí ohrozit krále byl Edward Stafford, 3. vévoda z Buckinghamu.⁷³

Po otci pocházel Buckingham od dvou synů Eduarda III.⁷⁴ Již v roce 1503 byl zmíněn jako možný následník trůnu Jindřicha VII.⁷⁵ V roce 1519 si benátský vyslanec myslel, že by vévoda mohl snadno získat korunu, kdyby Jindřich VIII. zemřel bez mužských dědiců.⁷⁶ Vévoda z Buckinghamu byl navíc jedním z nejmocnějších šlechticů Anglie 16. století s obrovskými pozemky, opevněnými hrady a stovkami ozbrojených družiníků.⁷⁷ Vytvořil síť sňatkových aliancí s mocnými šlechtickými rodinami, a to ještě větší než rod Nevilleů v 15. století.⁷⁸ Sám se oženil s Eleanorou Percyovou, dcerou

⁷² Jeho sňatek s Marií mohl být jen chvilkovým lapsem a on „obětí neústupné ženy“. Srov. GUNN, *Charles Brandon*, s. 35-36.

⁷³ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 48-49.

⁷⁴ Viz výše pozn. 47.

⁷⁵ Důstojník posádky v Calais John Flamank Jindřichovi VII. (cca 1503): „*Pak řekl [sir Hugh Conway, pokladník Calais – pozn. J.Ch.], že někteří z nich [důstojníků v Calais – pozn. J.Ch.] hovořili o lordu Buckinghamovi tak, že on je šlechtic, který by mohl být panovníkem.*“ In: *Letters and Papers Illustrative of the Reigns of Richard III and Henry VII, Vol. I*, ed. by James Gairdner, London 1861, no. XXVI, s. 233; srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 49.

⁷⁶ Benátský vyslanec Sebastian Giustinian ve zprávě o Anglii, 10. září 1519: „*Jsou zde tři vévodové, jeden markýz a dvanáct hrabat. První mezi všemi vévoda z Buckinghamu, který disponuje rentou okolo 30 000 dukátů a je velmi populární. Má se za to, že kdyby král zemřel bez mužských potomků, mohl by lehce získat korunu.*“ In: *Ven. Cal., Vol. II*, no. 1287, s. 561.

⁷⁷ Srov. STONE, Lawrence, *The Crisis of the Aristocracy, 1558-1641*, Oxford 1965, s. 201, 217; POLLARD, *Wolsey*, s. 71-72, 322; instrukce vévody z Buckinghamu jeho kancléři Robertu Gilbertovi z 26. listopadu 1520, které ilustrují vévodovu moc a majetek, in: *L.P.*, no. 1070, s. 391-392; v roce 1521 pak činil celkový roční výnos Buckinghamova majetku v Anglii a Walesu 6045 liber, srov. tamtéž, no. 1288, s. 511.

⁷⁸ Moc rodu založil Ralph de Neville (1364-1425), 1. hrabě z Westmorlandu (1397-1425); příznivec Jindřicha IV. a lancasterské větve královského rodu Plantagenetů; s manželkami Margaretou de

4. hraběte z Northumberlandu, svého syna pak oženil s Ursulou Poleovou, vnučkou prince Jiřího, vévody z Clarence; nejstarší dceru Elizabeth provdal za Thomase Howarda, hraběte ze Surrey, pozdějšího 3. vévodu z Norfolk a jednoho z nejvýznamnějších tudorovských velmožů, své dvě mladší dcery za Nevilley.⁷⁹ Navíc byl v úzkém vztahu s dalšími třemi šlechtici zmíněnými hned po něm v Jindřichově dopisu Wolseymu.⁸⁰

At' už byl král pohnut neodůvodněným strachem, skutečnou konspirací nebo machinacemi kardinála Woolseyho,⁸¹ rozhodl se udeřit na Buckingham. V dubnu 1521 ho neočekávaně povolal do Londýna a nechal uvěznit; v květnu proti němu přijal parlament zákon o ztrátě práv a majetku⁸² a následně byl vévoda popraven setnutím. Proces proti Buckinghamovi zůstal zachován ve svědectví jeho služebníků. Ti vypověděli, že slyšeli vévodu říkat, že má záznam o parlamentním potvrzení patentu Richarda II. legitimujícího Beauforty, což už však nebylo pro postavení Tudorů podstatné.⁸³ Buckingham si údajně dopisoval s mnichem, který předpovídal, že vévoda „*by měl získat vše*“ a že Jindřich nebude mít mužské potomky. Buckingham měl také tvrdit, že králův nedostatek synů je Boží trest za popravu posledního Plantageneta,

Stafford a Joan Beaufortovou měl celkem 23 dětí, jeho dcera Cecily, vévodkyně z Yorku, byla matkou králů Eduarda IV. a Richarda III.

⁷⁹ Ralph Neville, 4. hraběte z Westmorlandu, a George Neville, 5. barona Abergavenny.

⁸⁰ Hrabě z Northumberlandu byl jeho švagr (nikoli tchán, jak uvádí Levine), hrabě z Wiltshire jeho mladší bratr a hrabě z Derby sousední velmož na západě země. Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 49.

⁸¹ Jakkoli Wolsey zaujímal k Buckinghamovi nepřátelský a žárlivý postoj a nepochybně urychlil jeho pád, hlavním strůjcem byl pravděpodobně sám král. Srov. POLLARD, *Henry VIII*, s. 182. Brewer dokonce odmítá Wolseyho nepřátelství k Buckinghamovi jako jednu z pomluv tudorovského historika Polydorea Vergila. Srov. BREWER, s. 379-384; *L.P., Vol. III, Part I*, s. cxvi-cxvii.

⁸² Text v TANNER, s. 423-425.

⁸³ Viz výše pozn. 27; srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 16.

hraběte z Warwicku,⁸⁴ jeho otcem, že by měl počkat na příhodnou dobu, kdy vystoupí proti Jindřichovi VIII., a že kdyby byl poslán do Toweru, probodnul by krále.⁸⁵ Svědectví, pokud je pravé, může dokládat sotva více než jen to, že byl Buckingham neopatrný v konverzaci a korespondenci; Jindřichovi a peerům, kteří vynesli verdikt, to ale stačilo na obvinění z velezrady. Buckinghamovi nebyla očividně dána možnost konfrontovat a podrobit křížovému výslechu své žalobce nebo přednést důkazy ve svůj prospěch,⁸⁶ což bylo neobvyklé. Ale i kdyby byl nevinný, stejně posloužila Buckinghamova poprava více cílům než jen osobnímu „uspokojení“ krále – zbavila Anglii jejího posledního autentického mocného subjektu a muže nejlépe kvalifikovaného „zahrát roli“ Richarda III., pokud by Jindřich ve 20. letech 16. století zemřel.

2.5. Spojenectví s Habsburky a válka s Francií

Hlavní anglický dynastický problém však zůstal nevyřešen – předpokládanou dědičkou byla malá dívka. Zahraniční politika Jindřicha VIII. v letech 1521-1525, která přivedla Anglii do války s Francií, byla hnána jeho touhou zajistit pokojné nástupnictví trůnu provdáním dcery Marie dřívějšímu snoubenci své sestry Karlu Habsburskému, nyní španělskému králi a „zvolenému císaři“ Karlu V.⁸⁷ V pozadí tohoto argumentu by měl figurovat předpoklad, že Jindřich již od roku 1521 nedoufal, že bude mít s Kateřinou Aragonskou syna.⁸⁸ Král pravděpodobně usoudil, že nejlepším řešením bude

⁸⁴ Viz výše pozn. 33.

⁸⁵ Srov. BREWER, s. 389-392.

⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 392.

⁸⁷ Srov. WERNHAM, Richard B., *Before the Armada. The Emergence of the English Nation, 1485-1588*, New York 1972, s. 98-110.

⁸⁸ Takový předpoklad by byl ale mnohem pravděpodobnější až v roce 1525, kdy Kateřina dosáhla věku 40 let a Jindřichovi vyslanci si mu dokonce dovolili napsat, že řekli Karlovi V., že

provdát svou jedinou dceru za prince natolik mocného, aby jí zajistil bezproblémové následnictví. Zatímco v roce 1518, kdy Jindřich ještě doufal v syna, slíbil Marii Dauphinovi,⁸⁹ nyní bylo takové spojení nežádoucí; Angličané by totiž zřejmě nepřijali za svého krále Francouze. Z těchto úvah pocházejí dohody ze srpna 1521 až června 1522, v nichž se Karel V. zavázal vzít si princeznu Marii, až dosáhne zletilosti, a pomoci kardinálovi Wolseymu stát se papežem.⁹⁰ Jindřich VIII. na oplátku souhlasil s anglicko-říšskou koalicí a společnou invazí do Francie.⁹¹ Karel byl pro Marii „ideálním

„ačkoli jí [Kateřině Aragonské – pozn. J.Ch.] Bůh může seslat další děti, již dosáhla věku, ve kterém ženy obvykle nebývají svěží a nemají děti.“ Angličtí vyslanci u španělského dvora Cuthbert Tunstall, sir Richard Wingfield a Richard Sampson Jindřichovi VIII., Toledo, 8. července 1525, in: *L.P., Vol. IV, Part I*, no. 1484, s. 662. Ostatně Buckinghamův případ svědčí o tom, že takovéto vyjádření mohlo být ještě v roce 1521 velmi nebezpečné.

⁸⁹ Viz výše s. 24.

⁹⁰ O kardinálově významu pro zahraniční politiku kurie i Karla V. svědčí list císařského vyslance v Římě Juana Manuela Karlu V. již z 3. listopadu 1520, ve kterém napsal: *„Papež poslal zplnomocnění svému nunciovi u císařského dvora a napsal nunciovi do Anglie instrukce, aby řekl kardinálovi [Wolseymu – pozn. J. Ch.], aby využil svého vlivu pro dosažení blízkého přátelství mezi Svatou Stolicí, císařem a anglickým králem. Jeho Svatost žádá anglického krále, aby vyplatil Švýcarům svůj vlastní podíl ve stejné výši, jako byl papežův a císařův, a vpadl do Francie, jakmile francouzský král napadne Svatou Stolicí nebo jakékoli říšské území.“* In: *Span. Cal., Vol. II*, no. 306, s. 325. Avšak Pollardův názor, že Jindřichovo rozhodnutí pro válku s Francií a alianci s císařem bylo určeno Wolseyho touhou přizpůsobit politiku Anglie Římu a především jeho ambicí stát se papežem, nepochybně přeceňuje Wolseyho vliv a ambice. Srov. POLLARD, *Wolsey*, s. 124-127, 161-164; SCARISBRICK, s. 46-48, 107-110; WERNHAM, s. 98. Válečná politika byla poznamenána přece jen více královou iniciativou než kardinálovým vlivem. Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 50; CHAMBERS, D. S., *Cardinal Wolsey and the Papal Tiara*, in: *BIHR* 38, 1965, No. 97, s. 20-30.

⁹¹ Srov. dohodu Jindřicha VIII. a Karla V. o spojení proti Francii podepsanou Wolseyem a guvernérkou nizozemských provincií, císařovou tetou Markétou Savojskou 25. srpna 1521 v Bruggách, kde v článku 11 stojí: *„Papež, před ratifikací této ligy, udělí dispens pro sňatek mezi císařem a dcerou anglického krále Marií, nehledě na již učiněné oddávky mezi císařem a dcerou francouzského krále a Marií a Dauphinem.“* In: *L.P., Vol. III, Part II*, no. 1508, s. 621. Dále smlouvu císaře na jedné straně a Jindřicha VIII. a papeže Lva X. (pontifikát 1513-1521) na straně druhé proti francouzskému králi Františkovi I. z listopadu 1521, tamtéž, no. 1802, s. 760-761; dopis Karla V. svému vyslanci v Anglii Bernardu de Mesa, biskupovi z Elny, z 16. prosince 1521 z Gentu, ve kterém ho informuje o smrti papeže Lva X., in: tamtéž, no. 1876, s. 795-796; odpověď Bernarda de Mesa Karlovi V. z 19. prosince 1521 z Londýna, ve

manželem“; byl nejmocnějším křesťanským vládcem, jako představitel anglického tradičního spojence Španělska a jako vládce Nizozemí, nejlepšího odbytiště anglických obchodníků, mohl být v Anglii dobře přijat. Válka s Francií se zdála být malou cenou za takové budoucí zabezpečení pokojného následnictví.

Konkrétní kroky Jindřicha VIII. a události v letech 1521-1525 nicméně svědčí o tom, že jeho hlavním zájmem nebylo provdat princeznu Marii za Karla V., nýbrž získat zpět bývalé anglické panství ve Francii nebo alespoň jeho část. V září 1522 král sdělil siru Thomasi Moreovi,⁹² že „*věří, že ho Bůh brzy učiní vládcem Francie a že mu* [Františkovi I. – pozn. J.Ch.]

kteří napsal: „*Je královým [Jindřicha VIII. – pozn. J.Ch.] opravdovým přáním, aby se Wolsey stal papežem, a velmi mu záleží na tom, pokud se mohu vyjádřit, aby s tím Vaše Veličenstvo souhlasilo, a rozhodl se za tímto účelem zaslat kardinálům do Říma dopisy... Jelikož toto vyjednávání vyžaduje velkou opatrnost, v případě, že nebude žádná šance, aby byl Wolsey zvolen, je žádoucí, aby volba padla na kardinála de' Medici [Giulio di Giuliano kardinál de' Medici, pozdější papež Klement VII. – pozn. J.Ch.]. Kvůli zachování jeho dobrých služeb de' Medici nesmí vědět, že podnikáte cokoli jiného než v jeho prospěch, vyjma případu, že nebude mít žádnou šanci stát se papežem, pak by měla být veškerá snaha napřena otevřeně ve prospěch Wolseyho. Za tímto účelem Jindřich napsal kardinálům dva dopisy, jeden ve prospěch Wolseyho, druhý ve prospěch de' Medici. Přeje si, aby Karel udělal o samé. Anglický vyslanec v Římě bude jednat ve shodě s císařským vyslancem donem Juanem Manuelem... Pisatel nevěří, že kardinál [Wolsey – pozn. J. Ch.] je příliš optimistický ohledně úspěchu, ačkoli je zase dalek zoufalství... Kardinál využívá každou příležitost k upevnění Jindřichovy náklonnosti k Vašemu Veličenstvu a k jeho popuzení proti Francouzům slovy, že obchodují s tvrzeními a lžemi.“ In: tamtéž, no. 1884, s. 798. Nakonec Windsorskou smlouvu mezi Jindřichem VIII. a Karlem V. proti Francii z 19. června 1522, jejichž prvních pět článků se týká podmínek uzavření sňatku mezi princeznou Marií a Karlem V., tamtéž, no. 2333, s. 987-990.*

⁹² Sir Thomas More (1478 – 6. července 1535), anglický právník, státník a humanista, odpůrce reformace; autor spisu *Utopia* (1516), ve kterém popsal ideální společnost a politický systém; přítel Jindřicha VIII., kterého ovlivnil v jeho humanistických a náboženských názorech – král sám sepsal například velmi úspěšný pamflet proti Martinu Lutherovi *Obrana sedmi svátostí* (*Assertio Septem Sacramentorum*, 1521), za který mu udělil papež Lev X. titul *Obránce víry* (*Fidei defensor*); v letech 1529-1532 byl More lordem kancléřem a vedl Jindřichovu administrativu; odmítl však přísahat na zákon o supremaci z roku 1534, který prohlášoval panovníka za svrchovanou hlavu anglické církve, proto byl obviněn z velezrady a popraven; o čtyři století později, v roce 1935, byl katolickou církví prohlášen za svatého.

připraví podobný osud jako králi Richardovi připravil jeho otec,“⁹³ tzn., že očekával období bitvy u Bosworthu ve Francii. Jindřich poslal armádu do Francie v letech 1522 a 1523, ta ale nedosáhla ničeho kromě vyprázdnění královské pokladny. Angličané sice obdrželi určitou pomoc od Karla III., vévody z Bourbonu, který měl s Františkem I. spory o dědictví,⁹⁴ císař Karel V. ale soustředil své síly k prosazování říšských zájmů v Itálii. Když se navíc po smrti Hadriána VI. (pontifikát 1522-1523) uvolnil papežský stolec, císař poskytl Wolseymu pouze předstíranou podporu a zajistil zvolení vlastního kandidáta, kardinála de' Medici, jako Klementa VII. (pontifikát 1523-1534).⁹⁵ Ačkoli vévoda z Bourbonu slíbil „*bít se do posledního dechu*“ za položení francouzské koruny na Jindřichovu hlavu, rozčarovaný král se v roce 1524 rozhodl, že nebude bojovat, dokud nebude mít snadnou příležitost „*získat řečenou korunu nebo nějakou větší část svého dědictví*“.⁹⁶ Ve skutečnosti začal tajné mírové rozhovory s Francií.

2.6. Jednání se Skotskem

V roce 1524 Jindřich VIII. neusiloval pouze o to vymanit se z obtížné války s Francií. Zabýval se také pravděpodobně seriózním vyjednáváním se Skoty ohledně sňatku své dcery, princezny Marie, stále zasnoubené s Karlem V., se svým synovcem, dvanáctiletým skotským králem Jakubem V. Začátkem srpna 1524 Wolsey informoval královnu Margaretu, že pokud Skoti „*budou*

⁹³ More Wolseymu, 21. září 1522, in: *St.P., Vol. I*, no. LXII, s. 111.

⁹⁴ Po smrti manželky Karla III. Zuzany (1491 – 28. dubna 1521), vévodkyně z Bourbonu (1503-1521), jejímž právem a sňatkem s ní vévodství získal, si na něj začala dělat dědické nároky králova matka Luisa Savojská. František I. následně vévodovi Karlovi III. část bourbonských držav zkonfiskoval. Vévoda pak odmítl nabídku smíru sňatkem s Luisou Savojskou a odešel do exilu, kde krále zradil ve službách císaře Karla V. Velel španělsko-říšským jednotkám, které 6. května 1527 vyplenily Řím. Padl při bojích ve městě.

⁹⁵ Srov. POLLARD, *Wolsey*, s. 127.

⁹⁶ Srov. SCARISBRICK, s. 132-133.

*jednat s Jindřichem zpřímá a velkoryse, může se poštěstit, že se pro Jakuba najde takové manželství, jaké skotský král dosud nikdy neměl.*⁹⁷ Margareta sdělila 31. srpna Jindřichovi VIII., že Skoti si přejí spojení mezi Jakubem a Marií; jako podmínku sňatku očekávali, že bude Jakub prohlášen „*druhým mužem*“ Anglie, že mu budou udělena léna odpovídající anglickému princovi a že jeho nároky budou případně vykompenzovány Berwickem a dalšími spornými územími mezi Anglií a Skotskem, kdyby měl Jindřich syna, který by samozřejmě předešel Jakuba a Marii v nároku na anglický trůn.⁹⁸ Wolsey na konci října 1524 královně Margaretě tajně vzkázal, že Jindřich VIII. „*zkrátka najde prostředky*“, jak zrušit zasnoubení princezny Marie s Karlem V., a pak „*uzavřou manželství*“ mezi jeho dcerou a „*jeho nejdražším synovcem, mladým skotským králem*...“⁹⁹

Jakub V. nebyl ale adekvátní náhradou za císaře Karla V., pokud bylo účelem sňatku zajistit Marii a jejímu manželovi poklidné nástupnictví na anglickém trůnu. Skotský král by ani v dospělosti nebyl mocným evropským vladařem; Skot, i když s matkou z anglického královského rodu, mohl být navíc pro Anglii jen těžko přijatelnější než kupříkladu francouzský princ. Pokud Jindřich VIII. pomýšlel na bezpečné nástupnictví Marie, muselo to být za předpokladu, že bude ještě sám žít natolik dlouho, aby se Jakub mohl dostatečně „poangličtit“. Diplomatický a zahraničněpolitický aspekt sňatku byl neméně důležitý. Anglický král neviděl v této době žádnou možnost

⁹⁷ Wolsey královně Margaretě, pravděpodobně 2. srpna 1524, in: *St.P., Vol. IV*, no. L, s. 94; *L.P., Vol. IV, Part I*, no. 551, s. 241.

⁹⁸ Srov. královna Margareta Jindřichovi VIII., Edinburgh, 31. srpna 1524, in: *St.P., Vol. IV*, no. LVI, s. 113-114; *L.P., Vol. IV, Part I*, no. 600, s. 266-267.

⁹⁹ Wolseyho instrukce vyslancům ve Skotsku Thomasu Magnusovi, arcijáhnovi z Estridingu, a Rogerovi Radcliffovi, pravděpodobně 24. října 1524, in: *St.P., Vol. IV*, no. LXXVIII, s. 200; *L.P., Vol. IV, Part I*, no. 767, s. 337.

dobýt jakékoli državy ve Francii pomocí aliance s císařem; spojení se Skotskem mu nicméně nabízelo příležitost připoutat severního souseda k Anglii a trvale oslabit francouzský vliv na ostrově. Počátkem roku 1525 ale Jindřichovu pozornost od tohoto záměru odvedly překvapující zprávy z Itálie.¹⁰⁰

2.7. Sňatková diplomacie po bitvě u Pávie

V únoru 1525 způsobila císařská armáda Francouzům u italské Pávie ohromující porážku a zajala krále Františka I. Toto spojencovo vítězství ale Jindřichovi VIII., který se z bojů na kontinentu stáhl, nedávalo žádné právo na podíl z případného zisku vítězů. Anglický král přesto však již v březnu poslal londýnského biskupa Cuthberta Tunstala a kancléře lancasterského vévodství sira Richarda Wingfielda za Karlem V., aby mu přednesli plán, který ukazuje priority Jindřichovy zahraniční politiky v této době. Vítězství u Pávie podle anglického panovníka vytvořilo jedinečnou situaci, které měli s císařem využít. Králova rozsáhlá instrukce diplomatům zněla jasně: „*Za prvé je třeba jasně prohlásit, že Jeho Veličenstvo [Jindřich VIII. – pozn. J.Ch.] si nárokuje z titulu dědictví¹⁰¹ celou francouzskou korunu, která je mu přisouzená a připadá mu plným právem a následnictvím.*“¹⁰² Dále král zdůraznil, že i kdyby neměl nárok na celé francouzské království, jsou zcela nezpochybnitelná jeho dědická práva na bývalé državy jeho předků.¹⁰³

¹⁰⁰ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 52; MATTINGLY, Garrett, *Renaissance Diplomacy*, Harmondsworth 1965, s. 165-166.

¹⁰¹ Angličtí a britští panovníci si od stoleté války až do roku 1801 kontinuálně nárokovali francouzskou korunu a oficiálně se titulovali francouzskými králi.

¹⁰² Jindřich VIII. Tunstalovi a Wingfieldovi, Londýn, 26. března 1525, in: *St.P.*, Vol. VI, no. CXIV, s. 417.

¹⁰³ Jednalo se o rozsáhlé panství anglických králů ve Francii, které vzniklo nástupem Jindřicha II. Plantageneta na trůn v roce 1154 a které v průběhu dalších staletí Plantagenetové postupně ztratili (definitivně na konci stoleté války, kdy Anglii zbyl na kontinentu pouze přístav Calais).

Vyslanci měli Karlovi připomenout také území, o něž František I. připravil samotného císaře, a jeho nebezpečné ambice v Itálii.¹⁰⁴ Nyní, s Františkem v zajetí, poraženou francouzskou armádou a Francií ocitnuvší se v chaosu, bylo údajně možné „*zcela zbavit francouzského krále a jeho rod francouzské koruny a zabránit, aby ji získal jakýkoli jiný Francouz.*“¹⁰⁵ Proto měli Karel a Jindřich vpadnout do Francie v nadcházejícím létě. Až by oba dosáhli Paříže, Jindřich by obdržel francouzskou korunu; po korunovaci by předal císaři, pokud by to požadoval, princeznu Marii, a to „*bez jakékoli záruky, že se s ní ožení, až ona dosáhne zletilosti.*“¹⁰⁶ Z Paříže by pak Jindřich doprovodil Karla do Říma, „*aby sledoval, jak bude korunován císařem.*“¹⁰⁷ Jindřich byl očividně ochoten vzdát se princezny Marie, svého předpokládaného dědice, bez jakéhokoli pevného závazku od císaře, že si ji vezme. Sňatek s ní by mu však nabídl vsutku „*neodolatelnou příležitost*“. Pokud by Marie skutečně nastoupila po Jindřichovi VIII., a získala tak koruny Anglie, Francie a Irska a faktickou svrchovanost nad Skotskem, stal by se Karel se svými dědičnými tituly a císařským majestátem „*mírovou cestou pánem celého křesťanstva*“.¹⁰⁸

Jindřich VIII. si ale nechtěl nárokovat celé království Františka I. Císař a vévoda z Bourbonu měli dostat z Francie odpovídající podíly. Karel V.

Srov. DRŠKA, Václav, *Anglo-francouzský konflikt a evropská politika ve 12. století, II. Anjouovské impérium nebo dvě království?*, in: Historický obzor 5, 1994, č. 4, s. 77-80. Jindřich VIII. přímo jmenoval vévodství a hrabství: Normandii, Gaskoňsko, Guyenne, Anjou, Maine a Poitou, srov. *St.P., Vol. VI*, no. CXIV, s. 417.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž, no. CXIV, s. 417-418.

¹⁰⁵ Tamtéž, no. CXIV, s. 420.

¹⁰⁶ Tamtéž, no. CXIV, s. 427.

¹⁰⁷ Tamtéž, no. CXIV, s. 421.

¹⁰⁸ Tamtéž. Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 52.

Provence, Languedoc a Burgundsko, vévoda své původní državy.¹⁰⁹ Pokud by císař nesouhlasil, Jindřich byl ochoten vzdát se francouzského trůnu a ze zbývajících podílů být uspokojen Normandií nebo Pikardií a třemi či čtyřmi městy. Františka I. by ponechali králem redukované Francie. Jindřich podle všeho zoufale toužil získat alespoň jednu větší francouzskou državu svých předků. Očekával však, že obdrží větší území, a apeloval na císaře, že více francouzských držav v jeho rukou by dostatečně oslabilo Františka a prostřednictvím sňatku s Marií, Jindřichovou dědičkou, by posílilo jeho samotného. Nakonec Jindřich VIII. podmínil případné posláním princezny Marie Karlovi V. před tím, než dosáhne dospělosti, společnou invazí do Francie a pro sebe zajištěním francouzské koruny.¹¹⁰ Jindřich primárně považoval svou dceru za prostředek k uspokojení osobních „francouzských ambicí“. Zajištění pokojného nástupnictví pro princeznu Marii, které mohlo dát zemi zásadní jistotu dalšího dynastického a politického vývoje, bylo až ve druhém plánu jeho uvažování, případnou „přidanou hodnotou“ této diplomatické hry.¹¹¹

Císař však nebyl Jindřichovu plánu nijak nakloněn. Nepochybně si uvědomoval, že dobytí Francie, dokonce i bez krále, by bylo příliš velké sousto, mnohem větší než porazit francouzskou armádu v Itálii. Navrhl Jindřichovi podmínky pro společnou invazi, které ale byly pro anglického panovníka finančně nesplnitelné, a nenabídl takřka žádnou pomoc, pokud by se Jindřich rozhodl k invazi sám. Angličtí vyslanci u španělského dvora došli

¹⁰⁹ Viz výše s. 31 a pozn. 94.

¹¹⁰ Jindřich VIII. Tunstalovi a Wingfieldovi, Londýn, 26. března 1525, in: *St.P.*, Vol. VI, no. CXIV, s. 424-432.

¹¹¹ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 52-53.

k závěru, že Karel nemyslí společnou válkou proti Francii téměř vůbec na Jindřichův prospěch a zisk.¹¹² Ve skutečnosti byly Jindřichovy návrhy, i kdyby se daly uskutečnit, pro Karla málo zajímavé. Jistý a zásadní zisk z celého plánu by měl pouze Jindřich VIII. sám; císař by k němu měl cestu především prostřednictvím svého sňatku s princeznou Marií, který se ale nemusel vůbec uskutečnit. Karel však v této době již chtěl zrušit svůj závazek k devítileté princezně. Především jeho španělská poddaní byli velmi nedočkaví toho, aby se co nejdříve oženil a zajistil následnictví. Dávali přednost tomu, aby si vzal dvaadvacetiletou Isabelu Portugalskou (1503-1539), a mohl tak jednak získat rychleji dědice, jednak sjednotit oba soupeřící nároky na kastilský trůn.¹¹³ Zkušenost již Karla naučila, že je důležitější uspokojit potřeby Španělska než sledovat s Jindřichem jeho chiméry. Proto vznesl neopodstatněný požadavek, aby Jindřich poslal princeznu Marii se svým věnem okamžitě do Španělska; v opačném případě požádal, aby byl zproštěn dohody a závazků k ní. Vyslanci pak Jindřichovi poradili, aby raději Karla zprostil závazků, aby se nakonec ještě nerozhodl pro sňatek s francouzskou princeznou.¹¹⁴ Císař se tajně oženil s Isabelou Portugalskou 11. března 1526 v Seville.¹¹⁵

V roce 1525 Jindřicha VIII. silně frustrovalo nejen chování Karla V., ale i jednání jeho poddaných. Jindřich velmi pravděpodobně zamýšlel

¹¹² Wolsey o tom informoval Jindřicha VIII. v listu z Westminsteru z přelomu května a června 1525, in: *St.P.*, Vol. I, no. LXXXVIII, s. 160.

¹¹³ Portugalská královská rodina si nárokovala kastilskou korunu – sňatkem s portugalskou princeznou, nejstarší sestrou krále Jana III. (1502-1557), by tento nárok Karel účinně oslabil. Srov. POLLARD, *Henry VIII*, s. 167.

¹¹⁴ Srov. obsáhlou zprávu vyslanců u španělského dvora Tunstalla, Wingfielda a Richarda Sampsona pro Jindřicha VIII., Toledo, 2. června 1525, in: *L.P.*, Vol. IV, Part I, no. 1378, s. 610-616.

¹¹⁵ Jindřicha VIII. o tom informoval jeho vyslanec ve Španělsku (pozdější arcibiskup z Yorku) Edward Lee přímo ze Sevilly 12. března 1526, in: *St.P.*, Vol. VI, no. CXXXI, s. 526.

napadnout Francii i bez císařovy pomoci. Invaze měla být financována z tzv. „přátelské výpomoci“ (*amicable grant*), jež měla činit šestinu světských a třetinu církevních výnosů a jíž Wolsey nařídil vybrat. Když se výběřčí komise vydaly v závěru března 1525 požadovat peníze ze země, která nesla těžce již náklady na královy expedice z let 1522 a 1523, setkaly se s alarmujícím odporem. Canterburský arcibiskup William Warham¹¹⁶ hlásil z Kentu, že lidé nesouhlasí s „francouzskou válkou“, litují zajetí Františka I. a nepříznivě srovnávají svého krále s jeho předchůdcem.¹¹⁷ Vévodové z Norfolku a Suffolku se setkali s otevřenou vzpourou v hrabstvích Suffolk a Essex a doporučili, aby si král v případě rozšíření rebelií dal pozor na lordy Stafforda a Abergavennyho, tedy Buckinghamova syna a zetě.¹¹⁸ Co se tím přední šlechtici království snažili naznačit, bylo zřejmé a zlověstné: pokud bude druhý Tudor na trůnu pokračovat ve „vysávání země“, mohli by si poddaní vzpomenout, že krev starého královského rodu Plantagenetů proudí právě v žilách Staffordů. Jindřich se nakonec moudře rozhodl vzdát se „přátelské výpomoci“ a s tím i jakékoli naděje na napadení Francie ještě v roce 1525.¹¹⁹

Rozhořčení nad nezdarem francouzských plánů Jindřicha pravděpodobně přimělo k tomu, že 18. června 1525 povýšil svého

¹¹⁶ William Warham (cca 1450 – 22. srpen 1532), přední tudorovský úředník, diplomat a církevní prelát, arcibiskup z Canterbury (1503-1532), lord kancléř (1504-1515).

¹¹⁷ Warham Wolseymu 5. dubna 1525 z Otfordu napsal doslova, že lidé si myslí, že „žádné sumy již utracené na invazi do Francie nepřinesly králi [Jindřichovi VIII. – pozn. J.Ch.] ani o píd' francouzského území víc, než měl jeho otec, jemuž nechybělo ani bohatství, ani moudrost k získání francouzského království, pokud by to byl považoval za výhodné.“ In: *L.P., Vol. IV, Part I*, no. 1243, s. 546.

¹¹⁸ Srov. vévodové z Norfolku a Suffolku Jindřichovi VIII., 8. května 1525, in: tamtéž, no. 1319, s. 580.

¹¹⁹ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 53-54.

nelegitimního syna Jindřicha Fitzroye na vévodu z Richmondu a Somersetu.¹²⁰ Tyto významné tituly mohly naznačovat, že král zamýšlí levobočka legitimizovat a učinit z něj dědice. Vévodou z Richmondu byl Jindřich VII., než vítězstvím nad Richardem III. u Bosworthu získal anglický trůn; titul vévody ze Somersetu patřil pro změnu mladšímu bratrovi Jindřicha VIII. Edmundovi, který se však dožil pouhých 15 měsíců. Jednou z příčin povýšení Jindřichova levobočka mohl být i malý „políček císaři“, jehož teta, královna Kateřina, a sestřenice, princezna Marie, se tím mohly cítit uraženy. Pokud král skutečně zamýšlel obrát v nástupnictví k Jindřichu Fitzroyi, brzy se ho vzdal. Již ve druhé polovině roku 1526 Jindřich jednal o sňatku mezi Marií a francouzským králem Františkem I. a dokonce slíbil učinit dceru svou dědičkou, pokud již nebude mít syna.¹²¹ František nicméně mohl být pro Angličany sotva akceptovatelnější než Dauphin,¹²² čemuž nasvědčuje také to, že v této době byl Jindřich VIII. pravděpodobně rozhodnutý rozvést se, přičemž předpokládal, že bude mít s další manželkou syna, který princeznu Marii v následnictví „předběhne“.

¹²⁰ Jindřich Fitzroy (1519 – 23. července 1536), vévoda z Richmondu a Somersetu (1525-1536), byl jediným uznaným levobočkem Jindřicha VIII.

¹²¹ Anglický vyslanec v Paříži John Clerk, biskup z Bathu a Wellsu, informoval Wolseyho 3. listopadu 1526 z Paříže, že „zdůraznil, že [František I. – pozn. J.Ch.] má dobrý důvod věřit králi [Jindřichovi VIII. – pozn. J.Ch.], že je připraven dát mu za manželku svou dceru, perlu světa a drahokam, jehož si Jeho Veličenstvo cení nade vše na zemi.“ In: *L.P., Vol. IV, Part II*, no. 2606, s. 1157. O případném sňatku francouzského krále s princeznou Marií následně Clerk jednal i s Františkovou matkou Luisou Savojskou, srov. Clerk Wolseymu, Poissy, 23. listopadu 1526, in: *tamtéž*, no. 2651, s. 1173-1175.

¹²² Viz výše s. 24 a 29.

3. Zlomová léta 1527-1537

3.1. Kořeny a příčiny rozvodu s Kateřinou Aragonskou

Na počátku roku 1527 již vešlo ve známost, že Jindřich VIII. uvažuje o ukončení manželství s Kateřinou Aragonskou rozvodem, respektive anulací. Král pak s kardinálem Wolseyem skutečně požádal papeže Klementa VII. o vyslání zvláštního legáta, s nímž by mohli záležitost projednat. V říjnu 1528 dorazil do Londýna kardinál Campeggio.¹²³ Již 8. listopadu se král jal kvůli reakci „veřejnosti“ na Campeggioův příjezd vysvětlovat svou překérní situaci skupině šlechticů, soudců a radních, které svolal do svého paláce Bridewell v Londýně.¹²⁴ Král vyjádřil zájem o řádné, jednoznačné nástupnictví a připomněl shromážděným dobu válek růží, jež propukly právě kvůli sporům o trůn.¹²⁵ Tvrdil, že když byli jeho vyslanci naposledy ve Francii jednat o sňatku mezi princeznou Marií a vévodou orleánským, Františkovým nejmladším synem, jeden z předních rádců francouzského panovníka zpochybnil legitimitu jeho dcery, protože „*ji zplodil se ženou svého bratra, což je přímo proti Božímu zákonu a Jeho učení*“.¹²⁶ Tato slova údajně velmi trápila Jindřichovo svědomí. Proto požádal o radu významné křesťanské učence a zároveň poslal pro kardinála Campeggia „*jako nestranného muže*“,

¹²³ Lorenzo Campeggio (1471/1472-1539), doktor obojího práva univerzity v Bologni, italský prelát, politik a diplomat. Byl papežským legátem na mnoha misích v Evropě, od roku 1517 kardinál, v letech 1524-1534 biskup ze Salisbury.

¹²⁴ Zprávu nám o tom zanechal ve své kronice Edward Hall, srov. *Hall's chronicle*, s. 753-756.

¹²⁵ „*Pokud nebude náš pravý dědic znám v čase naší smrti, vizte, jaké neštěstí a problémy postihnou vás a vaše děti. Zkušenost, kterou někteří z vás zakusili po smrti našeho vznešeného praděda krále Eduarda IV., a někteří slyšeli, jaké zlo a zabíjení pokračovalo v tomto království mezi rodem Yorků a Lancasterů, jež tímto rozkolem tuto zemi téměř zničily.*“ Jindřich VIII. na shromáždění v Bridewellském paláci 8. listopadu 1528 dle Edwarda Halla. In: tamtéž, s. 754.

¹²⁶ Tamtéž, s. 754.

aby „se dověděl pravdu a ulehčil svému svědomí...“¹²⁷ Nakonec vysvětlil, že by byl velmi šťastný, pokud by jeho manželství bylo uznáno platným dle Božího zákona, a že žádná žena nemůže být srovnatelná s Kateřinou. Ale pokud by byl sňatek shledán neplatným, uvažoval Jindřich nad tím, že se od ní bude muset odloučit, aby spasil svou duši.¹²⁸

Krátce poté, co král přednesl na shromáždění své argumenty, Campeggio a Wolsey odešli za královnou, aby ji se záležitostmi seznámili. Kateřina se podivila, proč po téměř dvaceti letech bez jakýchkoli pochybností začalo najednou manželství tížit Jindřichovo svědomí. Pak obvinila Wolseyho z toho, že za královým rozhodnutím stála jeho touha pomstít se jí za její nepřítelství k němu a obzvláště jejímu synovci Karlovi V., o němž si Wolsey podle Kateřiny myslel, že je odpovědný za to, že nebyl zvolen papežem.¹²⁹ Kateřina nebyla jediná, kdo označil Wolseyho za iniciátora rozvodu. František I. hovořil o Wolseym jako o jeho strůjci¹³⁰ a William Tyndale a Polydore Vergil napsali, že Wolsey využil Johna Longlanda, biskupa z Lincolnu a královského zpovědníka, aby do mysli Jindřicha VIII. zasadil pochybnosti o právoplatnosti jeho sňatku.¹³¹

Reginald Pole¹³² vyjádřil během svého pobytu v Itálii v roce 1536 to, co bylo od začátku velmi „populárním“ vysvětlením rozvodu. Obvinil

¹²⁷ Tamtéž, s. 754.

¹²⁸ Srov. tamtéž, s. 754-755.

¹²⁹ Srov. tamtéž, s. 755.

¹³⁰ Srov. HUGHES, Philip, *The Reformation in England*, London 1963, s. 157.

¹³¹ Srov. TYNDALE, William, *Expositions and Notes on sundry portions of the Holy Scriptures, together with the Practice of Prelates*, ed. by Henry Walter, Cambridge 1849, s. 319-320; *Anglica Historia*, s. 324.

¹³² Reginald Pole (1500 – 17. listopadu 1558), syn Margarety, hraběnky ze Salisbury, která byla dcerou prince Jiřího, vévody z Clarence; vystudoval teologii v Oxfordu a v Padově; v letech

Jindřicha z toho, že byl zotročen svou vášní k Anně Boleynové.¹³³ Ta, poučená ze zkušenosti své sestry Mary, Jindřichovy bývalé milenky,¹³⁴ by se podle Polea Jindřichovi „*nikdy neodevzdala*“, pokud by jí nepřislíbil manželství. Král, který nebyl „*neznalý práva, jež neméně zakazuje manželství*“ se sestrou milenky než se ženou bratra,¹³⁵ zavrhnul Kateřinu jednoduše proto, aby uspokojil svou touhu po Anně.¹³⁶

Z rozboru dobových svědectví lze téměř bezpečně vyloučit tvrzení, že Jindřichovy pochyby ohledně manželství byly skutečně inspirovány francouzským zpochybněním legitimacy jeho dcery. Tato historka se objevuje poprvé v dopise Wolseyho králi z července 1527, ve kterém kardinál napsal, že otázku vznesl biskup z Tarbesu během své diplomatické mise v Londýně na jaře toho roku v souvislosti s navrhovaným sňatkem mezi Marií a Františkem I.¹³⁷ Když ale Jindřich mluvil na shromáždění v Bridewellském paláci v listopadu 1528, biskupa z Tarbesu nezmínil, místem byla Francie, nikoli

1521-1527 pobýval v Itálii, kde se seznámil s předními teology a učenici církve i názory reformátorů; po návratu do Anglie mu nabízel Jindřich arcibiskupství v Yorku či biskupství ve Winchesteru, za což měl Pole podpořit jeho snahu o rozvod, to však odmítl a v roce 1532 odešel do exilu na kontinent; o čtyři roky později se stal kardinálem; do Anglie se vrátil až za panování Marie I., kdy byl jmenován arcibiskupem z Canterbury (1556-1558).

¹³³ Anna Boleynová (1501/1507 – 19. května 1536), dcera Jindřichova diplomata sira Thomase Boleyna (cca 1477-1539, pozdější 1. hrabě z Wiltshire) a lady Elizabeth Howardové; byla dvorní dámou královny Kateřiny.

¹³⁴ Mary Boleynová (cca 1499 – 19. července 1543), starší sestra Anny; byla Jindřichovou milenkou v první polovině 20. let 16. století a předtím údajně i milenkou francouzského krále Františka I., když byl její otec na diplomatické misi v Paříži.

¹³⁵ Srov. HUGHES, s. 163-164. Bible sice neříká nic o sňatku se sestrou milenky, ale i takový případ by byl posuzován církevním právem. *Leviticus* 20,21 obsahuje pouze zmínku o styku se ženou zjícího bratra, ale církevní právo to interpretuje jako zákaz sňatku s vdovou po bratrovi, který je přikázán v *Deuteronomiu* 25,5, pokud žena byla bezdětná. Srov. *Bible*, s. 180.

¹³⁶ Srov. BRIDGETT, Thomas E., *Life of Blessed John Fisher, Bishop of Rochester, Cardinal of the Holy Roman Church, and Martyr under Henry VIII*, London 1890, s.148-149.

¹³⁷ Srov. Wolsey Jindřichovi VIII., Faversham, Kent, 5. července 1527, in: *St.P.*, Vol. I, no. CX, s. 199-200.

Londýn, a zamýšleným ženichem vévoda orleánský, nikoli František I.¹³⁸ V roce 1529 Jindřich řekl při slyšení před legátským soudem, který zasedl v Blackfriars, že jej poprvé začalo tížit svědomí poté, co vyslechl slova týkající se sňatku princezny Marie s vévodou z Orleansu, vyřčená biskupem z Tarbesu, když dorazil do Anglie jako vyslanec Františka I. v roce 1527.¹³⁹

Příběh činí nevěrohodným nejen jeho odlišné verze, ale také Wolseyho dopis z prosince 1527 siru Gregorymu Casaleovi, Jindřichovu agentovi v Římě, ve kterém píše, že pochybnost pochází z králova vlastního studia Písma.¹⁴⁰ Dopisy od člena francouzského poselstva z jara 1527 Turenneho, které psal do Paříže, navíc naznačují, že Francouzi byli dychtiví po sňatku mezi Marií a Františkem I.,¹⁴¹ takže by bylo velmi podivné, kdyby skutečně zpochybňovali legitimitu princezny.

Obvinění kardinála Wolseyho, že rozvod inicioval on, však také neobstojí. V roce 1527 sledoval lord kancléř proticísařskou zahraniční politiku založenou na spojenectví s Francií. Spojení princezny Marie s Františkem I. nebo vévodou orleánským by bylo dobrým prostředkem k upevnění takové aliance; podněcování k rozvodu, který by zpochybnil její legitimitu, by bylo naopak velmi nerozumné a nelogické.¹⁴² U legátského soudu v Blackfriars

¹³⁸ Viz výše s. 39.

¹³⁹ Srov. CAVENDISH, George, *The Life and Death of Cardinal Wolsey*, ed. by Richard S. Sylvester, London 1959, s. 83.

¹⁴⁰ Wolsey Casaleovi, Londýn, 5. prosince 1527: „*Již jsem Vám řekl, jak krále, částečně kvůli svému pilnému studiu a vědomostem a částečně kvůli rozhovorům s teology, tíží jeho svědomí ohledně jeho současného manželství...*“ In: *L.P., Vol. IV, Part II*, no. 3641, s. 1634.

¹⁴¹ Srov. dva listy Turenneho Františkovi I., pravděpodobně z března 1527, in: *L.P., Vol. IV, App.* [online], no. 104, 105, [cit. 2009-03-29]; dostupné z URL <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=91413>.

¹⁴² Vergil dokonce naznačuje, že Wolsey plánoval upevnit alianci skrze francouzský sňatek Jindřicha VIII. po té, co by se rozvedl. To by vyžadovalo nepochybný předpoklad, že Wolsey si byl jistý

požádal Wolsey krále, aby prohlásil, zda byl skutečně „vrchním strůjcem a prvním hybatelem“ této záležitosti. Jindřich nejen zprostil Wolseyho odpovědnosti z iniciování zpochybnění svého sňatku, ale navíc dodal: „Kdybych se oženil podle práva, byl byste jistě proti tomu, abych se pokusil z manželství vyklouznout.“¹⁴³ Biskup Longland, jenž měl být Wolseyho údajným agentem a jako králův zpovědník ho měl přivést na myšlenku o nelegitimnosti sňatku, pak prohlásil, že Jindřich sám zavedl řeč na tuto záležitost nejdříve s ním a nenechal ho být, dokud ho nepřiměl k souhlasu.¹⁴⁴ Jindřich VIII. byl zjevně schopen toho učinit rozhodnutí, že se zbaví manželky bez iniciativy Wolseyho nebo kohokoli jiného, a je jen velmi nepravděpodobné, že by nevěděl o námitkách *Leviticu* k jeho manželství již dlouho před rokem 1527.¹⁴⁵ Proto můžeme předpokládat, že „rozvod“ měl počátek skutečně u krále samotného.

Složitějším problémem je analýza Jindřichovy motivace k rozvodu, respektive k anulaci manželství. Týkala se primárně ulehčení jeho svědomí, uspokojení jeho vášně k Anně Boleynové, nebo zajištění nástupnictví? Americký historik Lacey B. Smith poukazoval na zásadní vliv svědomí. Král měl podle něj k ulehčení svědomí k dispozici i jiné prostředky než rozvod. Mohl získat Annu Boleynovou a výhled na narození syna, který by po něm nastoupil na trůn, buď „tichým odstraněním“ Kateřiny nebo přijetím papežského dispensu za spáchání bigamie. Mohl zajistit nástupnictví

Jindřichovými plány s manželstvím a lehce získatelným rozvodem. Srov. *Anglica Historia*, s. 327.

¹⁴³ Srov. CAVENDISH, s. 82-83.

¹⁴⁴ Srov. HARPSFIELD, Nicholas, *The Life and Death of Sr Thomas Moore, knight, sometymes Lord high Chancellor of England, written in the tyme of Queene Marie*, ed. by Elsie Vaughan Hitchcock and R. W. Chambers, London 1932, s. 41.

¹⁴⁵ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 56.

a dosáhnout vytvoření „Velké Británie“ provdáním princezny Marie za Jakuba V. Stuarta. Podle Smithe to ale bylo Jindřichovo „skutečné a přemrštěně útlocitné“ svědomí založené na silném náboženském přesvědčení a na víře v jeho zvláštní odpovědnost vůči Bohu, co jej přinutilo odčinit hřích manželství s bratrovou vdovou rozvodem s ní.¹⁴⁶

Pokud jde o další, již zmíněná možná řešení králova problému s manželstvím a nástupnictvím, vražda byla proti Jindřichovu svědomí, pokud by nebyla provedena „zákonnými prostředky“, což však nebylo v případě Kateřiny možné. Obvinění královny, princezny předního evropského panovnického rodu, z velezrady a její odsouzení k smrti by bylo naprosto skandálním, bezprecedentním činem, který by znamenal okamžité vyhlášení války ze strany všech zemí, kde vládli její příbuzní. Pokud jde o bigamii, král v roce 1527 a 1528 vyslal do Říma agenty se žádostí o dispens, na jehož základě by mohl mít dvě manželky, jejichž děti by byly legitimní.¹⁴⁷ Argument, podle něhož mohl Jindřich zajistit následnictví na trůnu prostřednictvím sňatku princezny Marie, nijak nevylučuje motivy k rozvodu, jako byly vášeň k Anně Boleynové nebo špatné svědomí z manželství uzavřeného s vdovou po vlastním bratrovi. Jindřich nijak neskrýval

¹⁴⁶ SMITH, Lacey B., *A Matter of Conscience*, in: *Action and Conviction in Early Modern Europe. Essays in Memory of E. H. Harbison*, ed. by Theodore K. Rabb and Jerrold E. Seigel, Princeton 1969, s. 32-51.

¹⁴⁷ Srov. dopis anglického vyslance v Římě Williama Knighta, státního sekretáře (*Secretary of State*) a pozdějšího biskupa z Bathu a Wellsu, Jindřichovi VIII., Compiègne, 13. září 1527, in: *St.P., Vol. VII*, no. CLXVII, s. 3; instrukce Jindřicha VIII. vyslancům v Římě Francisi Bryanovi a Peterovi Vannesovi z konce listopadu 1528, ve které píše: „... vyslanci musí v tajnosti sehnat nejlepší právníky, které lze najít v Římě, diskrétně se s nimi dohodnout a zaplatit je, a musí od nich zjistit, zda, pokud by královna mohla být pohnuta k vstoupení do kláštera, by papež mohl z plnosti moci (*ex plenitudine potestatis*) povolit králi přikročit k druhému sňatku, s legitimizováním dětí...“ In: *L.P., Vol. IV, Part II*, no. 4977, s. 2158; instrukce anglickému vyslanci v Římě Vannesovi z konce listopadu 1528, in: tamtéž, no. 4979, s. 2161.

přesvědčení, že jeho manželství bylo hříšné. To byla věc, v níž nepřipouštěl žádnou diskusi po celé dlouhé období rozvodové krize. Jeho svědomí ho naopak posilovalo, aby tuto krizi přestál. To, že král tvrdil, že o tomto problému nevěděl, a že se vždy vzdíral tomu, aby vyšlo najevo, že si již dávno uvědomoval právní problémy svého manželství s Kateřinou, nepopírá realitu, opravdovost a upřímnost jeho svědomí. Nepopírá je dokonce ani současné vědomí, že jeho zamýšlený sňatek se sestrou milenkou musel být stejně tak proti církevnímu právu jako jeho manželství s vdovou po bratrovi.¹⁴⁸ To, že se Jindřichovo svědomí obvykle přizpůsobovalo okolnostem, aby vyhovovalo jeho cílům, také nepopírá opravdovost výčitek v záležitosti rozvodu; ukazuje však, že svědomí nebylo bezprostřední příčinou rozvodu.¹⁴⁹

Historikové se většinou zdráhali označit za příčinu něčeho tak závažného, jako je rozvod, respektive anulace manželství, vášně a tělesnou lásku. Americký historik Mortimer Levine však zdůrazňuje, že „*v záležitosti, kde rozhodnutí přistoupit k rozvodu musel učinit sebestředný a krátkozraký muž, by síla lidské touhy neměla být podceňována.*“¹⁵⁰ Jindřichova posedlost Annou Boleynovou začala pravděpodobně někdy počátkem roku 1526.¹⁵¹ Jeho vášně k ní dokazuje celkem sedmnáct dochovaných milostných dopisů.¹⁵² Všechny jsou psané královnou vlastní rukou, což je unikátním důkazem

¹⁴⁸ Viz výše s. 40-41.

¹⁴⁹ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 57.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Král v jednom ze svých prvních dopisů Anně napsal o tom, že „*je již přes jeden rok zasažen šípem lásky*“, in: *The Letters of King Henry VIII. A selection, with a few other documents*, ed. by Muriel St. Clare Byrne, London 1936, s. 57. List patří pravděpodobně do léta 1527, srov. tamtéž, s. 53, 431 a *L.P., Vol. IV, Part II*, no. 3218, s. 1467.

¹⁵² Všechny jsou pohromadě vydány v *Letters of King Henry VIII*, s. 54-61, 68-71, 74-75, 80, 82-85.

oddanosti Jindřicha, který ve skutečnosti nesnášel psaní.¹⁵³ Často patetický a někdy servilní tón listů ukazuje zralého šestatřicetiletého panovníka zaslepeného láskou k dívce, již bylo v roce 1527 přes dvacet let.¹⁵⁴ Přestože se Jindřich na shromáždění v Bridewellském paláci veřejně dušoval, že Kateřina „je žena nejvyšší urozenosti, pokory a kypící zdravím, vskutku všech dobrých kvalit přináležejících urozeným,“ že „nemá srovnání, jak jsem za těch dvacet let poznal, takže pokud bych se měl oženit znovu a takové manželství by bylo právně v pořádku, zcela jistě bych si ji vybral přede všemi ostatními ženami,“¹⁵⁵ Anně napsal, že je tou, „které si ze všeho na světě nejvíc cením.“¹⁵⁶

Historikové většinou, podobně jako Brit Albert Pollard, sice v objasnění panovníkova rozvodu neignorují hledisko svědomí nebo vášně, ale inklinují k tomu zdůraznit Jindřichův zájem na nástupnictví.¹⁵⁷ Král měl nepochybně zájem na budoucnosti Tudorovců, která v té době závisela pouze na princezně Marii, tj. na dívce, jež v roce 1527 dosáhla teprve jedenácti let. Otázka nástupnictví, stejně jako svědomí, jistě nebyla bezvýznamnou záminkou k ospravedlnění rozvodu. Nástupnictví však mohlo být zajištěno i bez rozvodu. Situace v roce 1527 byla vcelku příznivá pro dojednání sňatku mezi princeznou Marií a skotským králem Jakubem V.¹⁵⁸ Ačkoli většina

¹⁵³ Srov. ELTON, *Tudor*, s. 68.

¹⁵⁴ Kvůli nedostatku pramenů není datum narození Anny Boleynové známo. Historikové se kloní buď k roku 1501, nebo 1507. Srov. WARNICKE, Retha M., *The Rise and Fall of Anne Boleyn. Family politics at the court of Henry VIII*, Cambridge 1989, s. 9; IVES, Eric W., *The Life and Death of Anne Boleyn. "The Most Happy"*, Oxford 2004, s. 17.

¹⁵⁵ *Hall's chronicle*, s. 755; srov. CAVENDISH, s. 83.

¹⁵⁶ *Letters of King Henry VIII*, s. 56; *L.P., Vol. IV, Part II*, no. 3326, s. 1507.

¹⁵⁷ Srov. POLLARD, *Henry VIII*, s. 173-186.

¹⁵⁸ Srov. MATTINGLY, Garrett, *Catherine of Aragon*, London 1942, s. 180-181.

Angličanů by nebyla z unie se Skotskem nadšená, Jakub byl napůl Tudorovec a jeho mládí (v roce 1527 mu bylo patnáct) pro něho bylo výhodou. Jindřich mohl vsadit na to, že sám bude žít dost dlouho na to, aby si Anglie na skotského následníka „zvykla“, a ten by pak nastoupil jako zralý muž po boku s Marií. Jindřich VIII. mohl zajistit nástupnictví i velmi nezvykle, a to pouze svojí vlastní krví – provdáním princezny Marie za vlastního levobočka, vévodu z Richmondu a Somersetu. Manželství mezi bratrem a sestrou by bylo očividným incestem, ale kardinál Campeggio o tom skutečně uvažoval jako o prostředku k zajištění nástupnictví a papež Klement VII. naznačil, že by pro to udělil dispens, pokud by Jindřich upustil od rozvodu.¹⁵⁹

3.2. Otevřená rozvodová krize

Král však očividně dával přednost nástupnictví legitimního syna a k tomu vedla jediná možná cesta – prostřednictvím nové manželky a tedy rozvodu s Kateřinou. William Tyndale¹⁶⁰ se ale ze zahraničí velmi pádně

¹⁵⁹ Campeggio Giovannimu Battistovi Sangovi, sekretáři papeže Klementa VII., napsal v listu z 28. října 1528 z Londýna, v němž ho obšírně informuje o svých jednáních s Wolseym ohledně případného rozvodu anglického krále: „*Uvažovalo se o provdání princezny [Marie – pozn. J.Ch.], při udělení dispenzu od Jeho Svatosti, za králova nemanželského syna [Jindřicha Fitzroye, vévodu z Richmondu a Somersetu – pozn. J.Ch.], pokud by to šlo. Nejprve jsem i já sám o tomto přemýšlel jako o prostředku upevnění nástupnictví, ale nevěřím, že tento plán by stačil uspokojit králova přání.*“ In: *L.P., Vol. IV, Part II*, no. 4881, s. 2113. Sanga odpověděl Campeggiovu v listu z Říma z konce prosince 1528: „*Co se týče dispenzu pro sňatek syna a dcery krále za účelem upevnění nástupnictví, pokud se král vzdá své prvotní myšlenky na rozvod, papež bude mnohem více nakloněn udělit ho.*“ In: tamtéž, no. 5072, s. 2210.

¹⁶⁰ William Tyndale (cca 1494 – 6. října 1536), anglický protestantský reformátor a učenec, ovlivněný Erasmem Rotterdamským a Martinem Lutherem. Přeložil Bibli do moderní angličtiny první poloviny 16. století. Od roku 1524 pobýval na kontinentě. Za svůj překlad Nového Zákona (1526) byl obviněn Thomasem Morem z kacířství a dostal se do nemilosti anglického dvora. Ve spisu *Praxe prelátů (The Practice of Prelates, 1530)* namířenému jak proti Wolseymu, tak proti papeži kritizoval snahu Jindřicha VIII. o rozvod. Po pádu Wolseyho se ho král a Thomas Cromwell snažili přimět k návratu do Anglie a využít v počátcích anglické reformace. V roce 1536 byl po ročním zajetí císařem Kalem V. na brabantském hradě Vilvoorde nedaleko Bruselu i přes diplomatickou intervenci z Cromwellovy strany odsouzen za kacířství k upálení na hranici.

zeptal: „*Kdo mu slíbil prince?*“¹⁶¹ Stěží lze také uvěřit tomu, že by si byl Jindřich natolik jist, že mu nové manželství přinese syna, a tak označit otázku nástupnictví za jediný závažný a rozhodující důvod k rozvodu. Navíc, když už by Jindřich trval na nahrazení Kateřiny Aragonské, Anna Boleynová rozhodně nebyla moudrou volbou z hlediska dynastické politiky a diplomacie. Panovník manželství zpravidla využíval k získání významných mezinárodních spojení, personálních unií, urovnání sporů a nepřátelství i k přímému zisku území.¹⁶² Pokud jde o Wolseyho, než se v srpnu 1528 dověděl, že krále silně zaujala Anna, očividně doufal, že rozvod bude následovat Jindřichův sňatek se sestřenicí francouzského krále Františka I. a dcerou Ludvíka XII. Renée.¹⁶³ Francouzská princezna jako náhrada za španělskou princeznu by v Anglii navíc budila méně námitek než „půvabná nicka“.¹⁶⁴ Takový sňatek by Jindřichovi také nepochybně zajistil naprostou podporu Františka I. u kurie v Římě proti jakékoli akci Karla V., kterou by mohl podniknout ve věci rozvodu ve prospěch své tety Kateřiny Aragonské. Jindřich VIII. se ale nezajímal o sňatek s francouzskou princeznou o nic více než o zajištění následnictví bez rozvodu prostřednictvím provdání Marie. Byla to vašeň

¹⁶¹ TYNDALE, s. 333.

¹⁶² Anglické království do té doby zažilo pouze tři královny z domácí šlechty, a to manželky yorských panovníků Eduarda IV. a Richarda III., u kterých se jednalo o navázání a upevnění domácích spojení v „občanských“ válkách růží, a matku Jindřicha VIII. Alžbětu z Yorku, dceru Eduarda IV., kterou si Jindřich VII. vzal kvůli spojení a smíření obou stran domácího konfliktu.

¹⁶³ Francouzský vyslanec v Londýně Jean du Bellay, biskup z Bayonne, informoval 20. srpna 1528 nejvyššího purkrabího Francie (*Grand Maître de France*) Anne, vévodu z Montmorency, o svých jednáních s Wolseyem: „*Myslím, že jeho [Wolseyho – pozn. J.Ch.] záměrem bylo, že pokud se tento rozvod uskuteční, vrátí se [Jindřich VIII. – pozn. J.Ch.] zpět k princezně Renée.*“ in: *L.P., Vol. IV, Part II*, no. 4649, s. 2021; srov. GAIRDNER, James, *New Lights on the Divorce of Henry VIII, Part I*, in: *EHR* 11, 1896, No. 44, s. 680-682.

¹⁶⁴ Anna mohla být a pravděpodobně byla velmi „půvabná“, ale jako vnučka vévody z Norfolku (mimo jiné vítěze nad Skoty v bitvě u Floddenu) z mocného rodu Howardů a pravnučka hraběte z Ormondu rozhodně nebyla úplná „nicka“. Srov. HUGHES, s. 164.

k Anně, která určila jeho řešení velkého dynastického problému. Nebudeme se jistě mýlit, pokud konstatujeme, že právě Anna Boleynová byla rozhodujícím faktorem, jenž přiměl Jindřicha VIII., aby objevil své výčitky svědomí plynoucí ze stávajícího manželství, začal se vážně zabývat otázkou nástupnictví a ve svém důsledku uvedl do pohybu dalekosáhlé změny, které nikdy nezamýšlel.¹⁶⁵

Wolsey chtěl nejdříve rozvod postavit tak, aby byl v církevním právu prakticky nesporný,¹⁶⁶ ale Jindřich trval na tom, že založí svou při na pochybném základě námitek *Levitica*. To v sobě ale skrývalo další problémy a zádrhele, například otázku, zda Kateřina Aragonská a princ Artur naplnili své manželství, nebo přirozenou nechť papeže Klementa VII. prohlásit, že se jeho předchůdce Julius II. dopustil chyby, když udělil dispens pro sňatek Jindřicha s Kateřinou. Jindřich měl sice silnější argumenty, právní i praktické, než byly v této době obvykle třeba pro panovníky či šlechtice k dosažení rozvodu.¹⁶⁷ Jeho rozvodový případ byl však specifický svým mezinárodním a diplomatickým rozměrem za vyhrocené situace v Evropě v období válek o Itálii. Naději na úspěch u kurie pravděpodobně zcela vyloučilo to, že si papež netroufal dát Jindřichovi za pravdu v situaci, kdy byl Řím pod vojenskou kontrolou císaře, který byl jako Kateřinin synovec více než jen

¹⁶⁵ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 58-59.

¹⁶⁶ Wolsey navrhoval přistoupit na tvrzení královny, že její manželství s princem Arturem nebylo naplněno, a tudíž mezi ní a Jindřichem nevznikl první stupeň příbuznosti (afinity) a dispensační bula Julia II. neměla význam. Naopak ale podle kardinála vznikla překážka veřejné počestnosti (*impedimentum publicae honestatis*), která bránila sňatku podobně jako překážka švagrovství, avšak vůbec nezáleželo na naplnění předchozího manželství. A protože se dispens Julia II. překážky veřejné počestnosti vůbec netýkal, mohl být sňatek Jindřicha a Kateřiny lehce rozporován bez útoku na předchozí rozhodnutí kurie. Srov. SCARISBRICK, s. 184-197.

¹⁶⁷ Srov. DICKENS, Arthur G., *The English Reformation*, London 1968, s. 105.

obyčejnou zúčastněnou stranou sporu. To neznamena, že by byl Karel nějak zvlášť oddaný své tetě. City jeho španělských poddaných k dceři Isabely Kastilské i dynastický zájem v podpoře místa jeho sestřenice Marie v anglickém nástupnictví však vyžadovaly, aby stál jednoznačně na straně Kateřiny.¹⁶⁸

Jindřichova reálná naděje na dosažení úspěchu u kurie ale stoupla na počátku roku 1528, kdy Francouzi vtrhli do Itálie, osvobodili Řím a potlačili císařské v Neapoli. Klement VII. vydal 8. června tajný dekret, opravňující Campeggia a Wolseyho vyslechnout a rozhodnout rozvodový případ přímo v Anglii, a to bez možnosti odvolání.¹⁶⁹ Král mohl být optimistický ohledně rozsudku, který měli vynést anglický a italský kardinál, jenž byl zároveň anglickým biskupem v Salisbury. Císařská vojska však v průběhu léta zatlačila Francouze zpátky do severní Itálie a papež instruoval Campeggia, aby věc odkládal a zdržoval.¹⁷⁰ Legát tak dorazil do Anglie až v říjnu 1528.¹⁷¹

¹⁶⁸ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 59.

¹⁶⁹ Srov. L.P., *Vol. IV, Part II*, no. 4345, s. 1909.

¹⁷⁰ Papežův sekretář Sanga Campeggiovi, Viterbo, 11. září 1528: „... a zde [v Anglii – pozn. J.Ch.] udělejte vše pro obnovení oboustranné náklonnosti mezi králem a královnou. Od nynějška nesmíte vyslovit žádné stanovisko bez nového a jasného pověření.“ In: tamtéž, no. 4721, s. 2047. Campeggio 16. září 1528 informoval z Paříže papežova sekretáře Giacoma Salvatiho o tom, že i přes naléhání anglických vyslanců ve Francii, svoji cestu na kontinentě dle obdržených instrukcí protahuje a svůj odjezd do Londýna zdržuje. Ke své misi napsal: „*Budu opatrný, až s ním [Jindřichem VIII. – pozn. J.Ch.] budu mluvit, abych neslibil jakýkoli rozsudek... Nevidím možnost, jak by mohl být proces zrušen bez skandálu v případě, že nebude možné změnit králův názor.*“ In: tamtéž, no. 4736, s. 2055. Stejněho dne Sanga opět instruoval z Viterba Campeggia, aby se v Londýně snažil celý spor urovnat a přimět Jindřicha od rozvodu upustit, a především zdůraznil, aby se nedopustil jakéhokoli rozsudku v této věci bez přímého a jasného pověření kurie: „... každý den se objevují silnější důvody, které nutí papeže připomenout vám, že byste měl jednat opatrně a použít veškeré své schopnosti a obratnost k odklonění krále od jeho současného přání a k obnově jeho dřívější lásky ke královně. ...za žádných okolností nesmíte přistoupit k vydání rozsudku bez přímého pověření, ale protahovat záležitost, jak jen to bude možné... král nemůže žádat od Jeho Svatosti věc, jež by nemohla být

Kateřina se obrátila ke Campeggiovi se žádostí o podporu vytvořením a předložením kopie tzv. španělské zprávy (*Spanish brief*), kterou papeř Julius II. povolil sňatek mezi Kateřinou a Jindřichem. Dokument vznikl ještě před vydáním oficiální dispensační buly a byl zaslán kurií ke smrtelnému loži Isabely Kastilské do Španělska, kde pak zůstal zapomenut a na konci dvacátých let 16. století již nebyl znám ani u anglického dvora, ani papeži Klementu VII. V době rozvodové krize však Španělé zprávu připomněli a použili k podpoře práv anglické královny. Španělský velvyslanec Íñigo López de Mendoza vybavil Kateřinu kopií dokumentu, kterou pak předložila Campeggiovi. Tzv. španělská zpráva se sice s oficiální bulou v obecném významu shodovala, včetně velmi podobných formulací a shodné dikce, přesto se však oba dokumenty lišily. A pokud by byla zpráva, respektive její předložená kopie, pravá, prakticky by králi zničila rozvodový případ, založený pouze na sofistickovaném právním rozporování dispensační buly.¹⁷² Jindřich i Wolsey byli z existence zprávy, která odstraňovala nedostatky a chyby buly, čímž jim dosažení rozvodu velmi komplikovala, doslova zděšeni. Král následně promarnil celé měsíce snahou zmocnit se originálu zprávy, u které

učiněna bez nespravedlnosti, velkého rizika a skandálu.“ In: tamtéž, no. 4737, s. 2055-2056.

¹⁷¹ Campeggio informuje Salviatiho 17. října 1528 z Londýna, že okamžitě po jeho příjezdu do Anglie s ním začal Wolsey jednat ve věci Jindřichova rozvodu: „*Jak kardinál, tak král jsou rozhodnutí pokračovat ve zrušení manželství... Řekl jsem Wolseymu, že při mém odjezdu papeř vyjádřil naději, že bude ochotný [Wolsey – pozn. J.Ch.] spolupracovat se mnou v pohnutí krále k tomu, aby změnil svůj názor.*“ O své první audienci u Jindřicha VIII. pak napsal: „... *král projevil nejzanícenější touhu po tomto rozvodu, a zdá se mi být tolik přesvědčen o nulitě manželství a tak odhodlaně tomu věří, že jsem dospěl k závěru, že bude nemožné přesvědčit ho o něčem jiném.*“ In: tamtéž, no. 4857, s. 2099-2100. Srov. též Campeggiovu zprávu Sangovi ze stejného dne o jeho rozhovorech s Jindřichem a Kateřinou, tamtéž, no. 4858, s. 2100-2102; a též GAIRDNER, James, *New Lights on the Divorce of Henry VIII, Part II*, in: EHR 12, 1897, No. 45, s. 10-11.

¹⁷² Srov. PARMITER, Geoffrey de C., *The King's Great Matter. A Study of Anglo-Papal Relations 1527-1534*, New York 1967, s. 72-80, kde jsou rozdíly i právní dopady tzv. španělské zprávy i oficiální dispensační buly podrobně vysvětleny.

ale císař v žádném případě nehodlal dovolit, aby opustila Španělsko, nebo přimět Klementa VII. prohlásit ji za padělek.¹⁷³

Následně se anglická strana obávající se toho, že papež vezme rozvodový případ zpět do Říma, 31. března 1529 rozhodla opět otevřít legátský soud v Blackfriars. Král s Wolseyem však v procesu, nehledě na jeho dramatičnost, nepostoupili ani o krok dále, Kateřina jim ani v nejmenším neustoupila.¹⁷⁴ Kardinál Campeggio navíc 23. července 1529, tj. v den, kdy byl očekáván rozsudek, přerušil soud, a to až do 1. října. Soudní dvůr se však již nikdy nesešel. Týden před odložením procesu se papež poddal císaři, který mezitím vypudil Francouze z Itálie, a vzal případ zpět do Říma, kde Jindřich nemohl očekávat o nic více spravedlnosti, než kolik jí mohla Kateřina čekat u soudu v Anglii.¹⁷⁵

Krach anglické strany v diplomatické snaze dosáhnout anulace králova manželství vedl k Wolseyho pádu.¹⁷⁶ V záležitosti rozvodu

¹⁷³ Anglický vyslanec ve Španělsku Edward Lee Jindřichovi VIII., Zaragoza, 20. dubna 1529: „*Viděli jsme zprávu, dvakrát ji četli a poznamenali, co považujeme za podezřelé. Císař... odmítá poslat zprávu do Anglie.*“ In: *L.P., Vol. IV* [online], no. 5470, [cit. 2009-03-25]; dostupné z URL <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=91358>. Ve stejný den informovali ze Zaragoza v obsáhlé zprávě Wolseyho angličtí vyslanci biskup z Worcesteru Girolamo Ghinucci a Edward Lee o svých jednáních s císařem a jeho administrativou ohledně pravosti a případného předložení a poslání originálu zprávy do Anglie, srov. tamtéž, no. 5471; PARMITER, s. 92. Klement VII. už však v polovině ledna 1529 napsal Campeggioví: „*Pověřujeme Vás odmítnout jakýkoli důkaz předložený ve prospěch toho výtahu, který je zřejmým padělkem...*“ In: *L.P., Vol. IV* [online], no. 5181, [cit. 2009-03-28]; dostupné z URL <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=91349>.

¹⁷⁴ Srov. podrobnou zprávu o procesu v CAVENDISH, s. 78-91.

¹⁷⁵ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 59-60; GAIRDNER, James, *New Lights on the Divorce of Henry VIII, Part III*, in: *EHR* 12, 1897, No. 46, s. 248-253.

¹⁷⁶ V roce 1529 byl zbaven úřadu lorda kancléře a nahrazen Thomasem Morem, upadl v nemilost a o rok později byl obviněn z velezrady a eskortován z Yorku do Londýna. Na cestě však těžce onemocněl a 29. listopadu 1530 zemřel v Leicesteru. Srov. BERNARD, G. W., *The Fall of Wolsey Reconsidered*, in: *JBS* 35, 1996, No. 3, 277-310.

následovaly tři roky stagnace a zcela neproduktivních diplomatických tahanic s kurií.¹⁷⁷ Řešilo se především to, zda král může být přinucen, aby se osobně zúčastnil soudu v Římě, nebo by se mohl účastnit pouze prostřednictvím svého zástupce, a zda by papež mohl být přesvědčen k tomu, aby vrátil případ zpět do Anglie. Ohledně toho se však Jindřichovi vyslanci nikam nedostali a nakonec veškeré snažení omezili pouze na to, aby zabránili nepříznivému rozhodnutí soudu v Římě nebo alespoň jeho zdržení. Účinné řešení bylo zjevně zatím mimo dosah chápání krále i jeho rádců. Veškerý postup Anglie se omezil na v podstatě bezvýznamné pokusy přimět papeže Klementa VII. „k rozumu“; nic dalšího, razantnějšího, nepřicházelo ani nebylo zamýšleno. V rámci snahy pohrozit papeži, že by anglické království nemuselo vůbec přijmout rozhodnutí kurie, Jindřich tvrdil, že jako suverénní panovník neuznává žádnou vyšší moc na zemi. Také si vymohl na anglickém kléru vágní potvrzení, že je jeho svrchovanou hlavou (*supreme head*), nebo umožnil kolovat pověstem, že se rozvodem bude zabývat anglický parlament.¹⁷⁸ Skutečně účinná politika začala až v roce 1532 se vzestupem Thomase Cromwella,¹⁷⁹ který navrhoval, že by Jindřich mohl dosáhnout supremace nad klérem a též rozvodu reálným zbavením papeže moci v Anglii.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Jindřich také nechal na podzim 1529 vyslat do evropských univerzit agenty, aby zjistil jejich názor na své manželství s Kateřinou Aragonskou a pokud možno získal jejich podporu. Domácí Oxford a Cambridge se vyslovily po velké debatě v jeho prospěch, stejně tak Sorbonna a další francouzské univerzity, taktéž vážené italské Padova, Ferrara a Bologna, naopak španělské podpořily Kateřinu. Neúspěch čekal Jindřichovy agenty také v Německu. Srov. MACKIE, John D., *The Earlier Tudors 1485-1558*, Oxford 1952, 348-349; SMITH (Preserved), *German Opinion of the Divorce of Henry VIII*, in: EHR 27, 1912, No. 108, s. 671-681; DOWLING, Maria, *Humanist Support for Katherine of Aragon*, in: BIHR 57, 1984, No. 135, s. 50-53.

¹⁷⁸ Srov. ELTON, *Reform*, s. 145-156.

¹⁷⁹ Thomas Cromwell (cca 1485 – 28. července 1540), 1. hrabě z Essexu (1540), anglický právník a státník, zastánce anglické reformace a odtržení země od Říma, tvůrce jejich právního zakotvení; státní sekretář (1533-1536), lord strážce pečeti (*Lord Privy Seal*, 1536-1540),

3.3. Reformační parlament

Během první poloviny roku 1532 začal anglický parlament¹⁸¹ schvalovat první normy namířené proti kurii, například první zákon o anátech (*First Act of Annates*), kterým byla daň odváděná Římu snížena na minimum. Anglická církev pak vyměnila svoji legislativní závislost na Římu za legislativní závislost na Koruně procesem tzv. podřízenosti kléru (*Submission of the Clergy*).¹⁸² Představitelé opozice vůči těmto krokům a konzervativního kléru buď odešli, nebo byli vyloučeni z okruhu králových nejbližších rádců a státních úředníků.¹⁸³ Dlouholetý arcibiskup z Canterbury William Warham zemřel 22. srpna 1532. Warham nebyl dost ochotný porušit zákaz papeže rozhodnout rozvodový případ krále v Anglii; rozvod bez potvrzení kurie přitom vyžadoval účast anglického primase.¹⁸⁴ Dne 1. září byla Anna Boleynová povýšena na markýzu z Pembroke; povýšení ženy mezi vyšší šlechtu (*peerage*) bylo zcela neobvyklé a jasně napovídalo, že se jedná o předebru k ještě vyššímu titulu.¹⁸⁵ Anna se za Jindřicha tajně provdala pravděpodobně v lednu 1533, když už byla těhotná.¹⁸⁶ V lednu také Jindřich

v letech 1532-1540 de facto první ministr Jindřicha VIII. a jeho hlavní rádce.

¹⁸⁰ Srov. ELTON, Geoffrey R., *King or Minister? The Man behind the Henrician Reformation*, in: ELTON, *Studies*, Vol. I, s. 173-188.

¹⁸¹ Jednalo se o pátý parlament Jindřicha VIII. (tzv. reformační parlament), který se sešel dohromady devětkrát, poprvé již v listopadu 1529, rozpuštěn byl 14. dubna 1536.

¹⁸² Srov. ELTON, *Reform*, s. 149-150, 174-182.

¹⁸³ Například sir Thomas More rezignoval na post lorda kancléře a Stephen Gardiner, biskup z Winchesteru a Cromwellův předchůdce v úřadu státního sekretáře, upadl v nemilost. Srov. ELTON, Geoffrey R., *King or Minister? The Man behind the Henrician Reformation*, in: ELTON, *Studies*, Vol. I, s. 185-187.

¹⁸⁴ Srov. LEVINE, *Henry VIII's Use*, s. 3-4.

¹⁸⁵ Anna byla do té doby pouze dcerou Thomase Boleyna, hraběte z Wiltshire a hraběte z Ormondu, a náleželo jí pouze čestné oslovení „lady“.

¹⁸⁶ Datum sňatku je nejisté; je možné, že se odehrál už v listopadu 1532, jednotlivé prameny se v tomto údaji rozcházejí, srov. SMITH, Herbert Maynard, *Henry VIII and the Reformation*, London 1948, s. 32.

jmenoval Warhamovým nástupcem v Canterbury Thomase Cranmera,¹⁸⁷ diplomata a učence s vyhraněnými „protipapeženeckými“ názory a s úzkými vazbami na rodinu Boleynů. Začátkem března 1533 dokončil parlament pod Cromwellovým vedením přípravu na rozvod pomocí zcela „revolučního“ zákonodárského procesu.

Jedna z prvních „reformačních“ norem, zákon o zákazu odvolávání (*Act in Restraint of Appeals*), měla původně znemožnit odvolávat se ke kurii do Říma ohledně anglických rozsudků v rámci církevního práva (záměrem bylo očividně zabránit dovolání se Kateřiny k papeži proti chystanému domácímu rozsudku o rozvodu, respektive anulaci jejího manželství s králem). Cromwell však nakonec uspěl v prosazení obecné podoby nařízení, které de facto zakázalo všechna odvolání k cizím soudům, a tím „odřízlo“ Anglii od spojení s Římem v rámci hierarchie církevní jurisdikce. Jeho preambule navíc naznačila širší význam dokumentu – anglické království bylo prohlášeno teritoriální říší, suverénním státem „*řízeným jedinou svrchovanou hlavou a králem*“, subjektem nepodléhajícím žádné vnější autoritě.¹⁸⁸ Jindřich VIII. již neměl v úmyslu pouze dosáhnout rozvodu, Anglie deklarovala svou naprostou nezávislost.

3.4. Anulace prvního manželství a sňatek s Annou Boleynovou

Rozvod na sebe nenechal dlouho čekat. Již 12. dubna král oprávnil arcibiskupa Cranmera (tituloval ho hlavním vykonavatelem „*naší církevní*

¹⁸⁷ Thomas Cranmer (1489 – 21. března 1556), anglický prelát, diplomat a přední reformátor, arcibiskup z Canterbury (1532-1555), upálen královnou Marií I. (1516-1558) za kacířství a velezradu.

¹⁸⁸ Srov. ELTON, Geoffrey R., *The Evolution of a Reformation Statute*, in: ELTON, *Studies*, Vol. II, s. 82-106.

jurisdikce“) ¹⁸⁹ soudit tento případ. Cranmer vynesl 23. května rozsudek, podle něhož bylo Jindřichovo manželství s Kateřinou od počátku neplatné; pět dní poté prohlásil za právoplatné Jindřichovo manželství s Annou. Arcibiskup však neoznačil Marii za levobočka. V roli církevního soudce k tomu nebyl oprávněn; pro církevní právo zůstávalo dítě legitimní, pokud jeho rodiče nevěděli o neplatnosti jejich manželství v době jeho narození. Jindřichovy pochyby o jeho manželství přišly o přibližně dvacet let později, což již Cranmerovi nedovolilo prohlásit Marii za nelegitimní. ¹⁹⁰ Přes nesmírnou důležitost otázky nástupnictví v celé rozvodové krizi by na tom nicméně příliš nezáleželo, pokud by dítě, které Anna nosila, byl syn. Královna ale 7. září porodila dceru, pojmenovanou Alžběta po její babičce, Jindřichově matce Alžbětě z Yorku. Dvě dcery – mladší považovaná králem za jeho dědičku, aniž byla starší prohlášena za nelegitimní – tak dále zkomplikovaly velký dynastický problém, který měl rozvod, jak se předpokládalo, vyřešit. ¹⁹¹

Především rozvod, rozvoj královské supremace v církvi a vývoj „cromwelliánského“ režimu obecně vytvořily Jindřichovi VIII. jak opozici doma, ¹⁹² tak reálnou možnost intervence Karla V. do Anglie. Již od jara 1533 Eustace Chapuys, císařský vyslanec v Londýně, naznačoval, že je země na pokraji občanské války. Proto pobízel císaře k invazi, která by mohla uspět, protože lid a šlechta obecně by byly na jeho straně; také Karlovi doporučil, aby využil vnuka yorského prince Jiřího z Clarence Reginalda Polea, „*na něhož by, dle úsudku mnoha lidí zde, právem připadlo nástupnictví koruny*“

¹⁸⁹ Srov. MACCULLOCH, Diarmaid, *Thomas Cranmer. A Life*, New Haven 1996, s. 91.

¹⁹⁰ Srov. LEVINE, *Henry VIII's Use*, s. 5-6.

¹⁹¹ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 61.

¹⁹² Srov. BECKINGSALE, Bernard W., *Thomas Cromwell. Tudor Minister*, London 1978, s. 55-66.

a jehož chtěla Kateřina za manžela pro princeznu Marii.¹⁹³ Císař byl ale příliš zaujat francouzskou, tureckou a německou protestantskou hrozbou na kontinentě, než aby se ještě pokoušel zaplést do války s Jindřichem, který v této době pravděpodobně mohl počítat s pomocí francouzského krále Františka I.¹⁹⁴ Nakonec se Karel uváženě rozhodl, že závazky k tetě jsou pouze jeho „*soukromou záležitostí a že musí být vzaty v úvahu širší okolnosti obecného zájmu*“.¹⁹⁵

Stejně tak, jako byla hrozba císařské invaze na ostrov spíše zdánlivá než reálná, byl Chapuysův odhad situace v Anglii spíše jeho „zbožným přáním“. Šlechtě se možná obecně nelíbil panovníkův rozvod, stejně jako Cromwell a jeho reformační zákonodárství, ale to neznamená, že by mnoho šlechticů bylo ochotných riskovat novou občanskou válku. Několik severních a západních lordů, kteří si neuvědomovali, že 15. století je pryč, a také „pretendenti“ z rodu Poleů a Courtenayů¹⁹⁶ mohli být ochotni použít veškeré prostředky ke svržení tudorovského krále, avšak koordinace mezi nimi chyběla.¹⁹⁷ Courtenayové by se pravděpodobně i zdráhali sjednotit za yorkistickým nárokem Poleů, který navrhoval Chapuys, protože jako potomci Eduarda IV. mohli žádat v následnictví přednost před Poley. Ani zprávy

¹⁹³ Srov. Chapuys Karlovi V., Londýn, 10. dubna 1533, in: *Span. Cal., Vol. IV, Part II*, no. 1058, s. 628-632; Chapuys Karlovi V., Londýn, 27. září 1533, in: tamtéž, no. 1130, s. 809-815.

¹⁹⁴ Srov. WERNHAM, s. 120-127.

¹⁹⁵ Zápis z Rady císaře Karla V., 31. května 1533, in: *L.P., Vol. VI* [online], no. 568, [cit. 2009-05-21]; dostupné z URL <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=77552>. Dokument rozebírá důsledky rozvodu Jindřicha VIII. s Kateřinou Aragonskou a zvažuje císařovy možnosti reakce.

¹⁹⁶ Henry Courtenay (cca 1498 – 9. ledna, 1539), 1. markýz z Exeteru (1525-1538), nejstarší syn 1. hraběte z Devonu a princezny Kateřiny z Yorku, dcery Eduarda IV; byl tedy přímým bratrancem Jindřicha VIII. Od 20. let mu věrně sloužil jako diplomat, voják a významný člen Tajné rady, podporoval králův rozvod i reformaci.

¹⁹⁷ Srov. MATTINGLY, *Catherine*, s. 286-289; DICKENS, s. 122-124.

diplomata a spiklence formátu Eustacea Chapuysa ohledně mínění „veřejnosti“ nelze považovat za spolehlivé svědectví. Existují skutečně důkazy, že někteří „mnohomluvní“ jedinci se dopustili neopatrných a hloupých projevů o králově rozvodu, především tvrzení, že nová královna Anna je „běhna“.¹⁹⁸ To sice mohlo reflektovat ve společnosti široce zaujímaný pohled na Jindřichův rozvod, ale stále existoval velký rozdíl mezi osočováním královny a otevřenou rebelií proti panovníkovi. Ta sice přišla, ale až po popravě Anny Boleynové, a měla zcela jiný rozsah a povahu než povstání, které považoval císařský vyslanec za bezprostřední v roce 1533.¹⁹⁹

3.5. Politická opozice vůči odtržení od Říma a rozvodu

Zanedlouho se však utvořila opozice jiného druhu, organizovaná a označovaná Cromwellem za spiknutí, jež se pokusila ovlivňovat parlament ve prospěch Kateřiny Aragonské a kurie.²⁰⁰ Hlavním svědectvím o ní je doznání²⁰¹ učiněné po jejím rozpadnutí sirem Georgem Throckmortonem.²⁰² Throckmorton vystupoval v Dolní sněmovně proti důležitým zákonům o anátech, zákazu odvolání a supremaci. Pro opozici ho získal její hlavní organizátor, mnich William Peto,²⁰³ který tvrdil, že králi řekl v osobních kázáních a konzultacích, že se nemůže znovu oženit, dokud Kateřina žije.

¹⁹⁸ Srov. ELTON, Geoffrey R., *The Law of Treason in the Early Reformation*, in: HJ 11, 1968, No. 2, s. 223-226.

¹⁹⁹ Šlo o tzv. pouť milosrdenství z roku 1536, viz níže s. 71-74.

²⁰⁰ Srov. komplexní popis této opozice v ELTON, Geoffrey R., *Sir Thomas More and the Opposition to Henry VIII*, in: ELTON, *Studies*, Vol. I, s. 155-172.

²⁰¹ Jedná se o část dopisu sira George Throckmortonova Jindřichovi VIII. z roku 1537, in: LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 159-160.

²⁰² Sir George Throckmorton (cca 1489 – 6. srpna 1552), anglický politik, voják a diplomat, člen parlamentu; nesouhlasil s královým rozvodem a odtržením Anglie od Říma.

²⁰³ William Peto (zemřel 1558/1559), anglický františkán, zpovědník princezny Marie; ve 30. letech odešel do exilu do Itálie, do Anglie se vrátil až za Marie I.; v roce 1557 byl jmenován kardinálem.

Navíc aktivně „přibarvil“ překážku v manželství Jindřicha s Annou o obvinění, že se král „zapletl“ s její matkou stejně jako s její sestrou.²⁰⁴ Throckmortonovi dodával odvahy i samotný lord kancléř – Thomas More, jenž mu naznačil, že až Jindřich „prozře“ a opustí směr své současné politiky, bude vděčný těm, kteří proti němu bojovali. Potom se začal scházet s Johnem Fisherem, biskupem z Rochesteru,²⁰⁵ jenž ho instruoval ohledně navrhované legislativy a otázky papežské supremace a doporučil mu kontaktovat také bývalého krále zpovědníka Nicholase Wilsona. Nakonec se Throckmorton sešel s nekompromisním mnichem Richardem Reynoldsem,²⁰⁶ který mu u zpovědi řekl, že *„pokud promluví či učiní v parlamentu cokoli proti svému svědomí ze strachu před jakoukoli světskou mocí či trestem, bude čelit v soudný den těžkému obvinění.“*²⁰⁷

Throckmorton pravděpodobně nebyl pouhou parlamentní loutkou v rukou Williama Petoa a jeho lidí. Ti využívali obecnější společenské tendence, jež se objevila v první polovině roku 1532, žádat krále, aby přijal svou ženu zpět. Ohlasy tohoto spontánního názoru ve společnosti skutečně

²⁰⁴ Petovo tvrzení je pravděpodobně základem ještě skandálnější historiky alžbětinského katolického kněze, polemika a historika Nicholase Sandera. Ten dokonce tvrdil, že Anna Boleynová byla ve skutečnosti Jindřichovou dcerou. Srov. SANDER, Nicolas, *Rise and Growth of the Anglican Schism*, ed. by David Lewis, London 1877, s. 24.

²⁰⁵ John Fisher (1469 – 22. června 1535), anglický duchovní, neústupný odpůrce Jindřichova rozvodu a odtržení od Říma; vystudoval teologii v Cambridge, byl osobním kaplanem a zpovědníkem Margarety Beaufortové, matky Jindřicha VII.; v roce 1504 byl jmenován biskupem z Rochesteru; byl obhájcem Kateřiny Aragonské při legátském soudu v Blackfriars, který projednával králův rozvod; jako odpůrce anglické reformace odmítl přísahat na zákon o supremaci a byl popraven; v roce 1535, byl katolickou církví prohlášen za svatého.

²⁰⁶ Richard Reynolds (zemřel 4. května 1535), anglický mnich z řádu sv. Brigity; odmítl přísahat na zákon o supremaci a byl popraven; v roce 1535 byl katolickou církví prohlášen za svatého.

²⁰⁷ Sir George Throckmorton Jindřichovi VIII., 1537, in: LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 160.

rušily Jindřichův klid.²⁰⁸ Až do pozdního jara 1532, kdy se Cromwellova dominance v administrativě Jindřicha VIII. stala jasnou a nezpochybnitelnou, nebyla opozice zcela neefektivní. Rezignace Thomase Morea, který opatrně pracoval pro opozici ve vládě,²⁰⁹ na post lorda kancléře a jeho odchod do ústraní v květnu pravděpodobně znamenaly, že její nejpřednější člen považoval věc za ztracenou. To, že Throckmorton vystupoval proti zákonu o supremaci, schválenému na sklonku roku 1534, sice ukazuje, že opozice tehdy nebyla ještě zcela mrtvá, ale Reynoldsovo nabádání, aby v parlamentu promluvil, a „*i kdyby věděl, že to nepřinese žádný prospěch, vytrval a neustoupil,*“²¹⁰ ukazuje její beznadějnost. Ochotu některých členů opozice dohnat věc do extrému ukazují i Fisherovy tajné výzvy Karlovi V., aby rozpoutal proti Jindřichovi válku.²¹¹

²⁰⁸ Srov. *Hall's chronicle*, s. 788; Chapuys Karlovi V., Londýn, 2. května 1532: „*Král opět žádá stavy o pomoc pro opevnění skotské hranice. Dva ctihodní muži se odvážili otevřeně prohlásit, že opevnění není potřeba, protože Skoti nejsou s to být nebezpeční bez cizí pomoci, a že nejlepším opevněním je zachovávání spravedlnosti v království a přátelství s císařem. Za tímto účelem by měly stavy žádat krále, aby vzal svou ženu zpět a jednal s ní dobře, jinak vezme království za své, protože císař je schopen poškodit ho více než kdokoli jiný a nevzdá se hájení práv své tety – spor, který tato záležitost vyprovokovala, by mohl zničit království.*“ In: *L.P., Vol. V*, [online], no. 989, [cit. 2009-05-23]; dostupné z URL <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=77484>.

²⁰⁹ Srov. ELTON, Geoffrey R., *Sir Thomas More and the Opposition to Henry VIII*, in: ELTON, *Studies, Vol. I*, s. 164-170; MARIUS, Richard, *Thomas More. A Biography*, Cambridge (Mass.) 1999, s. 407-419.

²¹⁰ Sir George Throckmorton Jindřichovi VIII., 1537, in: LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 160.

²¹¹ Chapuys Karlovi V., Londýn, 27. září 1533: „*... jak říká dobrý biskup z Rochesteru... pokud budou události směřovat k roztržce, snad by nebylo nepříhodné, že by Vaše Veličenstvo mělo užít všechny dostupné prostředky k přimknutí či ovládnutí syna [Reginald Pole – pozn. J.Ch.] princezny vychovatelky [Margaret Poleová, 8. hraběnka ze Salisbury, byla vychovatelkou princezny Marie – pozn. J.Ch.], dcery vévody z Clarence, kterému by, dle mínění mnohých, mělo království patřit. Zmíněný syn nyní studuje v Padově. Pro velkou a jedinečnou ctnost vévody [myšleno Polea – pozn. J.Ch.], kromě toho, že je králův příbuzný z otcovy [to ve skutečnosti nebyla pravda – pozn. J.Ch.] i z matčiny strany, a pro nárok, který by on a jeho bratr mohli na království mít, by královna [Kateřina Aragonská – pozn. J.Ch.] chtěla provdat princeznu [Marii – pozn. J. Ch.] raději za něj než kohokoli jiného; a princezna by neodmítla.*

3.6. První zákon o nástupnictví

I kdyby opozičníci, namnoze vznešení, oblíbení mezi lidem a navíc dobře organizovaní, nepředstavovali velkou bezprostřední hrozbu, od krále nemohli očekávat žádnou toleranci. Zároveň bylo nebezpečné ponechat otázku následnictví nevyjasněnou. Jindřich a Cromwell se museli obrátit na parlament, aby se vypořádali s oběma problémy – otázkou nástupnictví i s opozicí. Platný zákon o velezradě, přijatý v roce 1351, již plně nepokrýval činnost opozičníků z 30. let,²¹² a nové skutkové podstaty velezrady mohly být postiženy pouze novým zákonem. Na druhé straně bylo nástupnictví záležitostí, jež se obvykle považovala za stanovenou Bohem. Jeho ustanovení si žádalo sankcionování na nejvyšší úrovni. Tím, že se král rozhodl použít parlament, dal najevo, že jedná „se souhlasem národa“.²¹³

V prvním zákonu o nástupnictví (*First Succession Act*, 1534)²¹⁴ Jindřicha VIII. bylo uvedeno jako důvod jeho vydání nebezpečí nejistého následnictví, které doslova „volalo po vzpomínce na války růží“. Zákon, odkazující na Cranmerův rozsudek, jenž anuloval královo první manželství, prohlásil Jindřichův sňatek s Kateřinou Aragonskou za neplatný a manželství s Annou Boleynovou naopak za právoplatné; Jindřichovy potomky s Annou pak zvlášť deklaroval za jeho „legitimní děti“ (*lawful children*). Pořadí v nástupnictví na trůnu stanovil takto: první Jindřichovi synové s královnou

On a jeho bratři mají mnoho příbuzných a spojenců, jejichž služby by Vaše Veličenstvo mohlo využít a získat větší část země.“ In: *L.P., Vol. VI* [online], no. 1164, [cit. 2009-05-24]; dostupné z URL <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=77570>. Srov. též Chapuys Karlovi V., Londýn, 10. října 1533, in: tamtéž [online], no. 1249, [cit. 2009-05-24]; dostupné z URL <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=77571>.

²¹² Srov. ELTON, *Law*, s. 211-213.

²¹³ Srov. LEVINE, Mortimer, *A Parliamentary Title to the Crown in Tudor England*, in: *Huntington Library Quarterly* 25, 1962, No. 2, s. 122.

²¹⁴ Text v TANNER, s. 382-388.

Annou a jejich dědicové, druzí královi synové s případnými budoucími manželkami a jejich dědicové, třetí princezna Alžběta a královy ostatní dcery s Annou a jejich dědicové, čtvrté královy dcery s případnými budoucími manželkami a jejich dědicové. Nakonec jako další, obecní následníci koruny, „praví dědicové Vašeho Veličenstva“ (i když žádné takové Jindřichovo potomstvo neexistovalo). Jediným bezprostředním výsledkem tak bylo to, že ani ne roční princezna Alžběta byla Jindřichovým presumptivní dědičkou, což se dalo stěží označit za zabezpečené nástupnictví.

Co kdyby Alžběta zemřela před Jindřichem a on neměl žádné další potomky s Annou ani s jinou budoucí ženou? V zákoně použitý výraz „praví dědicové“ neznamenal naprosto nic, pokud je nevyjmenovával, což by bylo na druhou stranu dosti nebezpečné, dokud byla presumptivním dědicem „pouhá“ dívka, nebo alespoň nestanovil, jak budou takoví dědicové určeni. Nevyjasněné navíc zůstávalo i postavení Jindřichovy starší dcery. Královnina teta Anne Sheltonová²¹⁵ pravděpodobně vyjádřila stanovisko většiny současníků včetně krále, když, dle Chapuys, řekla Marii, že *„její otec se ani přinejmenším nestará o to, že by se měla zříci svého titulu od té doby, kdy ji zákon prohlásil za levobočka a za nezpůsobilou [nastoupit na trůn – pozn. J.Ch.]“*.²¹⁶ První zákon o nástupnictví nejenže neurčuje postavení Marie v pořadí nástupnictví či její vyloučení z něj, ale ve skutečnosti ji nezmiňuje vůbec. Potvrzení Cranmerových rozsudků proti Jindřichovu prvnímu manželství a ve prospěch druhého nemohlo učinit Marii nelegitimní.

²¹⁵ Anne Sheltonová (1475 – 6. leden 1555), starší sestra Thomase Boleyna, 1. hraběte z Wiltshire; byla jí svěřena péče o princeznu Marii a Alžbětu.

²¹⁶ Chapuys Karlovi V., Londýn, 22. dubna 1534, in: *L.P., Vol. VII* [online], no. 530, [cit. 2009-05-26]; dostupné z URL <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=79309>.

Arcibiskup, jak jsme viděli, ji neprohlásil za levobočka.²¹⁷ Ani prohlášení Jindřichových potomků s Annou za jeho „zákonné děti“ nemohlo ustanovit Mariinu nelegitimnost. Zákon, ignorující Marii, sice výslovně zaručoval nástupnictví princezně Alžbětě, zatím nenarozeným dětem a nespecifikovaným „pravým dědicům“, ale co kdyby žádné takové nástupnictví nebylo možné v době Jindřichovy smrti (taková hrozba byla zcela reálná, stačilo, aby třeba krátce po smrti malé Alžběty zemřel bez dalších potomků i její otec)? Pak by následnictví patrně přešlo zpět na Marii, která, pokud by stále žila, zůstávala fakticky legitimní a tudíž řádnou královou dědičkou.²¹⁸

To, že první zákon o nástupnictví výslovně neprohlásil Marii za levobočka a nevyloučil ji z následnictví, mohlo být jen stěží náhodou, či dokonce chybou. Taková chyba by byla těžko uvěřitelná v důležitém zákonu, navrženém během doby, kdy za legislativu zodpovídal brilantní právník Cromwell. Naopak, ve skutečnosti mohlo být zanedbání královny starší dcery v zákoně právě Crowellovým dílem. Rok před tím totiž chtěl, aby Cranmer ve svém rozsudku proti manželství Jindřicha s Kateřinou stanovil, že se Marie narodila *in bona fide parentum*,²¹⁹ tj. že je legitimní, protože v době jejího narození si její rodiče nebyli vědomi neplatnosti svého manželství. Takové prohlášení nemohlo být v roce 1534 již taktické; na druhu stranu naprosté znelegitimnění Marie také nebylo nezbytné. Zákon přijatý parlamentem, zcela v souladu s Cromwellovým konceptem supremace zákona (*supremacy of*

²¹⁷ Viz výše s. 56.

²¹⁸ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 64.

²¹⁹ Srov. FRIEDMANN, Paul, *Anne Boleyn. A chapter of English history 1527-1536, Vol. I*, London 1884, s. 231.

statute),²²⁰ mohl učinit Alžbětu předpokládaným dědicem i bez toho. Určitě bylo prozíravé připravit se na budoucí výjimečné situace. Mohla přijít doba, kdy bude pro krále velmi žádoucí mít další dceru, která by se přes všechny důsledky prvního zákona o nástupnictví ukázala být fakticky legitimní.²²¹

Zákon stanovil také nově skutkovou podstatu velezrady. „*Každý, kdo cokoli zlomyslně napíše, vytiskne nebo vykoná ve smyslu ohrožení krále nebo poškození jeho manželství s královnou Annou nebo jeho dědiců,*“²²² byl podroben obávaným trestům za velezradu. Pro ty, kteří se proti novému pořádku prohřešili pouze ústně nebo odmítli přísahat na tento zákon, však byly určeny jen nižší tresty za přestupek zrady. Jindřich a Cromwell, kteří se ve zjitřené době pochopitelně báli, že takové projevy mohou podnítit otevřená jednání opozice a rebelii, nepochybně pokládali kvalifikaci přestupku za nedostatečnou.²²³ Chybu zákonodárce odstranil v listopadu 1534 v pasáži zákona o velezradě (*Treasons Act*). Ten za velezradu označil „*zlomyslně si přát, chtít nebo toužit ústně nebo písmem nebo uměním kresby, vymyslet, vykonávat nebo pokusit se jakkoli ublížit na zdraví*“ králi, královně nebo jejich přímým dědicům nebo je připravit o jakékoli jejich hodnosti nebo tituly (tj. včetně titulu „svrchovaná hlava anglické církve“) „*nebo pomlouvavně*

²²⁰ Právě Thomas Cromwell byl strůjcem toho, co dnes historikové nazývají „tudorovská revoluce“. Změny nejenom v právním systému, ale i v administrativě země byly hluboké a můžeme říci, že měly konstituční charakter. Ačkoli se králi velmi zvýšily pravomoci, a to nejen tím nejviditelnějším krokem – podřízením domácí církve panovníkovi, všechny změny se děly na základě zákonů přijatých parlamentem. Zde je postaven základ moderního vládnutí skrze legislativu schvalovanou parlamentem. Srov. ELTON, *England*, s. 168-170, 174-175.

²²¹ Srov. LEVINE, *Henry VIII's Use*, s. 6-7.

²²² TANNER, s. 387.

²²³ Srov. ELTON, *Law*, s. 223, 232-233.

a zlomyslně uveřejnit a prohlásit rukopisem nebo ústně“, že je král „kacíř, schizmatik, tyran, nevěřící nebo uzurpátor koruny...“²²⁴

V roce 1535 byla tato legislativa využita k obvinění a odsouzení Thomase Morea, biskupa z Rochesteru Fishera a osmi mnichů k smrti. Tyto popravy, zvláště justiční vraždy Morea a Fishera, sice, s nadsázkou řečeno, šokovaly Evropu, ale nezpůsobily ani invazi z kontinentu, ani vzpouru v Anglii. Takovým impulsem nebylo ani papežské rozhodnutí ve věci rozvodu z roku 1533 ve prospěch manželství Jindřicha s Kateřinou Aragonskou a kontinuální hrozby papežské kurie exkomunikací anglického krále a zbavení ho trůnu.²²⁵ Navíc král s Cromwellem se také snažili v zemi o aktivní propagandu. Například v červnu a červenci 1535 dostali někteří preláti nařízeno kázat ve prospěch Jindřichova postupu ve věci rozvodu.²²⁶ Smrt Kateřiny Aragonské 7. ledna 1536 pak odstranila hlavní „morální“ důvod k invazi z ciziny nebo k domácí vzpouře. Jindřich VIII. tak kromě stále chybějícího syna bezpečně dosáhl svých původních dynastických cílů. Splnění toho nejdůležitějšího bylo na obzoru.²²⁷

3.7. Pád Anny Boleynové

Dne 29. ledna 1536 však Anna Boleynová v Greenwichském paláci předčasně porodila mrtvého chlapce. Tento přinejmenším její druhý potrat²²⁸

²²⁴ TANNER, s. 388-389.

²²⁵ Klement VII. sestavil rozsudek o exkomunikaci již v červenci 1533. Jeho nástupce Pavel III. (pontifikát 1534-1549) vydal bulu o exkomunikaci, datovanou 30. srpna 1535, v prosinci 1538. Žádná bula o zbavení trůnu nebyla nikdy vydána. Srov. POLLARD, *Henry VIII*, s. 302.

²²⁶ Dochovalo se třeba kázání londýnského biskupa Stokesleyho. Srov. CHIBI, Andrew A., *Henry VIII and his Marriage to his Brother's Wife. The Sermon of Bishop John Stokesley of 11 July 1535*, in: HR 67, 1994, No. 162, s. 40-56.

²²⁷ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 65.

²²⁸ Srov. DEWHURST, s. 54-56.

nepochybně zpečetil Anninu zkázu. Jindřichova vášeň k ní již byla zcela pryč a její selhání v rození princů nasvědčovalo, že královo druhé manželství bylo stejně tak hříšné jako to první.²²⁹ Anna navíc představovala zbytečnou překážku v aktuálně žádoucím zlepšení vztahů s Karlem V. Dne 2. května proto byla královna zatčena a uvězněna v Toweru, o dva týdny později ji pak soudní dvůr peerů, kterému předsedal její strýc Thomas Howard, 3. vévoda z Norfolk, v rychlém procesu a nepříliš věrohodnými důkazy usvědčil z cizoložství s pěti muži, incestu (jedním z milenců měl být i vlastní její bratr George Boleyn, vikomt Rochford),²³⁰ a také z toho, že se s nimi spikla, aby zavraždila krále.²³¹ Byla popravena stětím 19. května 1536 v Toweru.

Dva dny před její popravou vydal arcibiskup Cranmer rozsudek, že usvědčená cizoložnice nikdy nebyla Jindřichovou ženou.²³² Cranmer neuvedl žádné důvody pro anulaci manželství, fakticky však v tomto ohledu existovaly pouze dvě možnosti. První byla údajná dohoda (pravděpodobně z jara 1523) o právně závazném zasnoubení mezi Annou a Henrym Percym, v té době již 6. hrabětem z Northumberlandu. Ten ale jakoukoli takovou dohodu pod přísahou popřel a ujistil Cromwella, že na tomto postoji hodlá setrvat.²³³ I kdyby historika o zasnoubení byla pravdivá, byla by velmi nejistým a chabým

²²⁹ Srov. WALKER, Greg, *Rethinking the Fall of Anne Boleyn*, in: HJ 45, 2002, No. 1, s. 3-18.

²³⁰ Srov. WARNICKE, Retha M., *Sexual Heresy at the Court of Henry VIII*, in: HJ 30, 1987, No. 2, s. 256-268.

²³¹ Srov. oficiální protokol o procesu, 15. května 1536, in: *L.P.*, Vol. X, no. 876, s. 361-363; zprávu o procesu v rozsáhlém dopisu Chapuyse Karlovi V., Londýn, 19. května 1536, ve kterém vítá smrt „konkubíny“ s velkou nadějí na restituci práv a postavení princezny Marie, tamtéž, no. 908, s. 376-380; též komentář Jamese Gairdnera k dobové francouzské básni o životě Anny Boleynové, tamtéž, no. 1036, s. 429-431.

²³² Srov. MACCULLOCH, s. 158-159.

²³³ Srov. dopis Percyho Cromwellovi, Newington Green, 13. května 1536, in: *L.P.*, Vol. X, no. 864, s. 356.

důvodem k anulování králova manželství. Arcibiskup pravděpodobně „*prohlásil manželství krále a konkubíny [Anny Boleynové – pozn. J.Ch.] za neplatné na základě toho, že král měl vztah s její sestrou,*“ jak kdosi údajně informoval Chapuys.²³⁴ Takový důvod ale nemohl být dost dobře publikovatelný, protože by to usvědčovalo Jindřicha z toho, že od začátku věděl, že i jeho druhé manželství bylo neplatné. To se také přímo dotýkalo zákonného presumptivního dědice koruny – Chapuys sám uvedl, že vzhledem k tomu, že Jindřich i Anna věděli o jeho vztahu s její sestrou, „*dobrá víra rodičů nemohla učinit levobočka [princeznu Alžbětu – pozn. J.Ch.] legitimní*“.²³⁵

Annin pád mimořádně potěšil Habsburky, kteří chtěli Anglii vidět jako spojence ve válce s Francií.²³⁶ Karel V. doufal, že by se Jindřich mohl oženit s jeho portugalskou neteří Marií²³⁷ nebo milánskou Kristýnou²³⁸ a svého portugalského švagra prince Ludvíka²³⁹ nabízel za manžela lady Marii.²⁴⁰ Chapuys doufal, že Marie bude „*prohlášena pravou dědičkou království, nikoli jako zrozená z právoplatného manželství, ale jako legitimní propter*

²³⁴ Chapuys kancléři Karla V. Nicholasu Perrenotu de Granvelleovi, Londýn, 19. května 1536, in: tamtéž, no. 909, s. 380.

²³⁵ Tamtéž, s. 380-381; srov. FLÜGEL, I. C., *On the Character and Married Life of Henry VIII*, in: *International Journal of Psycho-Analysis* 1, 1920, s. 40-45.

²³⁶ Popravu Anny přivítala například guvernérka nizozemských provincií, císařova sestra Marie Habsburská, v dopise bratru Ferdinandovi I., římskému, českému a uherskému králi, 25. května 1536: „*Doufám, že Angličané proti nám již nyní nebudou nic podnikat, jelikož jsme zbaveni té paní [královny Anny – pozn. J. Ch.], jež stranila Francouzům.*“ In: tamtéž, no. 965, s. 401.

²³⁷ Marie Portugalská (1521-1577), dcera krále Manuela I. a sestry Karla V. Eleonory Habsburské.

²³⁸ Kristýna Dánská (1522-1590), dcera krále Kristiána II. a sestry Karla V. Isabely Habsburské, vdova po milánském vévodovi Františku II. Sforzovi.

²³⁹ Ludvík Portugalský (1506-1555), 5. vévoda z Bejy (1521-1555), syn krále Manuela I. a Marie Aragonské, bratr manželky Karla V. Isabely Portugalské.

²⁴⁰ Srov. Karel V. Chapuysovi, Brusel, 15. května 1536, in: *L.P., Vol. X*, no. 888, s. 370.

bonam fidem parentum“²⁴¹ (tedy narozená jako legitimní v dobré víře rodičů). Jindřich VIII. však dával přednost tomu zůstat v habsbursko-valonském konfliktu prozatím neutrálním a pro obě strany žádaným spojencem a usilovat o domácí, „anglické řešení“ svého dynastického problému. Pouhých jedenáct dní po popravě Anny Boleynové, 30. května 1536, se král oženil s dcerou wiltshirského rytíře Janou Seymourovou, dvorní dámou obou svých předchozích manželek.²⁴² Na začátku léta pak parlament nově upravil záležitosti nástupnictví.

3.8. Druhý zákon o nástupnictví

Druhý zákon o nástupnictví (*Second Succession Act*, 1536)²⁴³ Jindřicha VIII. vyhlásil neplatnost králových manželství s Kateřinou a Annou a prohlásil potomky z obou svazků za „*nelegitimní*“ a „*naprosto vyloučené, vyřazené a zamezené v nároku... na jakékoli dědictví*“ od jejich otce „*v přímé dědické linii*“.²⁴⁴ Pokud šlo o Jindřichova první dvě manželství, parlament de facto pouze potvrdil rozsudky Cranmerových arcibiskupských soudů. Pokud jde o královny dosavadní dědičky, Cranmer mohl prakticky zbavit princeznu Alžbětu legitimacy již svým rozsudkem proti „*boleynovskému sňatku*“; definitivní znelegitimnění Marie, které mělo být správně provedeno církevním soudem, nyní poprvé uzákonil parlament.²⁴⁵

²⁴¹ Chapuys de Granvelleovi, Londýn, 19. května 1536, in: tamtéž, no. 909, s. 380.

²⁴² Někteří autoři tvrdí, že se svatba odehrála dokonce hned druhý den po popravě Anny, tedy 20. května. Pravděpodobnější je ale, že 20. byli Jindřich a Jana zasnoubeni a svatba se uskutečnila opravdu 30. května. Srov. SCARISBRICK, s. 350; BOWLE, John, *Henry VIII. A Biography*, Newton Abbot 1973, s. 205; WILSON, Derek, *In the Lion's Court. Power, Ambition, and Sudden Death in the Reign of Henry VIII*, New York 2003, s. 391.

²⁴³ Text v TANNER, s. 389-395.

²⁴⁴ LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 155-156.

²⁴⁵ Srov. *Tudor Constitution*, s. 229-233.

Jindřich se očividně rozhodl vymazat minulost a začít řešit vlastní dynastický problém nanovo. Nyní měl nepochybně právoplatnou manželku, protože Kateřina Aragonská i Anna Boleynová byly mrtvé. Kromě toho neochvějně doufal, že královna Jana mu dá nezpochybnitelné zákonné dědice, a proto dovolil vyloučit Marii i Alžbětu z následnictví, tentokrát zcela jasně formulovanou pasáží v zákoně. Druhý zákon o nástupnictví odkázal následnictví nejdříve Jindřichovým synům s Janou a s případnými budoucími ženami a pak jeho dcerám s Janou a s budoucími ženami.²⁴⁶ To znamenalo, že královými jedinými deklarovanými dědici byly pouze zatím nenarozené děti, což představovalo samo o sobě zjevně zcela nezajištěné následnictví.

Zákon ale nenechal vše závislé pouze na případných Jindřichových legálních potomcích. Parlament přikl králi unikátní pravomoc – naprosté oprávnění jmenovat případné další nástupnictví jeho královským patentem (*letters patent*) nebo jeho závětí.²⁴⁷ To sice neznamenal, že měl Jindřich absolutní moc určit nástupnictví – nemohl vyloučit své vlastní zákonné potomky –, ale kdyby se takové potomstvo nedostavilo nebo v budoucnu vymřelo, Jindřichova vůle by byla absolutní. Nemusel jmenovat následníka ve shodě s obvyklými pravidly, jimiž se řídí nástupnictví v případě, že vymře přímá linie panovnického rodu.²⁴⁸ Mohl se rozhodnout svěřit korunu, jak se mu zachtělo – třeba svému skotskému královskému synovci nebo

²⁴⁶ Srov. TANNER, s. 390.

²⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 391-392.

²⁴⁸ Následnictví anglického trůnu (a dodnes i britského) se v základu řídilo systémem primogenitury preferující mužské potomky. Dle jejích pravidel by byla v případě, že by již Jindřich VIII. zůstal bez legálních potomků, jeho dědičkou jeho starší sestra Margareta, skotská královna-vdova a následně její dědici, tj. dědici skotského trůnu.

znelegitimizovaným dcerám či svému levobočkovi. Žádný anglický panovník před tím ani potom neměl takovou zákonem danou moc.²⁴⁹

Nedostatek legitimních potomků panovníka nebyl jediným nebezpečím, kterému se zákon pokoušel čelit. Zplnomocnil Jindřicha k tomu, aby ve své závěti jmenoval také vládu po dobu nezletilosti případného nedospělého dědice.²⁵⁰ Toto rozšíření působnosti zákona umožňovalo, že by mrtvý král téměř „vládl“ tomu živému. Ustanovení o velezradě ve druhém zákonu o nástupnictví byla mnohem silnější než v prvním; vzhledem k mezitím přijatému zákonu o velezradě z roku 1534²⁵¹ nebyla ani překvapivá, ani právně sporná. Každý přečin specifikovaný v zákoně z roku 1536 byl plnou velezradou – nebyly žádné přestupky. Za velezrádce byl označen každý, kdo by „*slovem, písmem, tiskem nebo jakýmkoli vnějším činem či skutkem*“ učinil cokoli proti královi novému manželství nebo novému nástupnictví nebo „*uznal či přijal, posoudil nebo věřil*“, že jeho bývalá manželství byla zákonná, nebo prohlašoval jejich potomstvo legitimním. Odmítnutí přísahat na nové následnictví se také stalo velezradou.²⁵² Zákon tak dokonce trestal i „*myšlení a svědomí*“, pokud by ty zpochybňovaly zákon nebo cokoli v něm.

Na základě těchto ustanovení byl v roce 1536 zatčen dvořan lord Thomas Howard.²⁵³ Jindřich se totiž dověděl, že Howard a jeho neteř lady Margaret Douglasová (1515-1578), dcera skotské královny-matky Margarety

²⁴⁹ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 67.

²⁵⁰ Srov. TANNER, s. 395.

²⁵¹ Viz výše s. 64.

²⁵² Srov. TANNER, s. 393-395.

²⁵³ Lord Thomas Howard (cca 1512 – říjen 1537), byl nejmladším synem 2. vévody z Norfolku z jeho druhého manželství s Agnes Tilneyovou; v roce 1536 se tajně oženil (či to plánoval) s neteří Jindřicha VIII. Margaret Douglasovou.

a jejího druhého manžela hraběte z Angusu, se bez jeho svolení tajně vzali či se k tomu chystali. Thomas Howard byl obviněn, že se tím provinil proti ustanovenému následnickému řádu a sňatkem s lady Douglasovou zamýšlel ohrozit krále a sesadit ho z trůnu. Lord Howard zůstal vězněn v Toweru až do své smrti o rok později.²⁵⁴

3.9. Pouť milosrdenství

V posledních měsících roku 1536 se Jindřich VIII. střetl s nejvážnější vzpourou v období své vlády. Tzv. pouť milosrdenství (*Pilgrimage of Grace*) byla mnohotvárným povstáním různorodých nespokojených částí společnosti v severní Anglii. Vzbouřenci chtěli svrhnout nový režim působící převratné změny nejen v církvi, ale i ve státě, tedy tzv. tudorovskou revoluci, nikoli tudorovskou dynastií. Jejich loajalita a naivní důvěra ve slovo jejich krále však přispěly k jejich porážce.²⁵⁵ Dokonce i kdyby se kardinál Pole, vyslaný později do Flander papežem Pavlem III. s výslovným pověřením použít ozbrojené síly proti Jindřichovi, pokud to bude nezbytné,²⁵⁶ přidal ke vzpouře, jeho yorský původ by rebely inspiroval k úvahám o změně dynastie jen stěží. Naopak, jejich očividnou snahou v tomto směru bylo zachování tudorovské dynastie na anglickém trůnu.²⁵⁷

Vzbouřenci měli dva dynastické požadavky, jak se později ukázalo z výslechu²⁵⁸ nejvýznamnějšího z jejich lídrů, Roberta Askeho²⁵⁹ – jednak

²⁵⁴ Srov. HEAD, David M., „*Beyng Ledde and Seduced by the Devyll.*“ *The Attainder of Lord Thomas Howard and the Tudor Law of Treason*, in: *Sixteenth Century Journal* 13, 1982, No. 4, s. 3-16.

²⁵⁵ Srov. SCARISBRICK, s. 342.

²⁵⁶ Srov. list Pavla III. kardinálu Poleovi, Řím, 31. března 1537, in: *L.P., Vol. XII, Part I* [online], no. 779 [cit. 2009-07-01]; dostupné z URL <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=103367>.

²⁵⁷ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 68.

²⁵⁸ Srov. *Aske's examination*, ed. by Mary Bateson, in: *EHR* 5, 1890, No. 19, s. 550-573.

opětovné zlegitimizování Jindřichovy starší dcery Marie zrušením „zákona o nelegitimnosti“, kterým mysleli první zákona o nástupnictví, jednak anulování nebo omezení „zákona o určení koruny této země závětí“ (druhý zákon o nástupnictví).²⁶⁰ Aske a jeho společníci tedy zastávali pravděpodobně obecný názor, že první zákon o nástupnictví znelegitimnil princeznu Marii,²⁶¹ a očividně si neuvědomovali, že byl zrušen již druhým zákonem o nástupnictví – teprve ten učinil Marii nelegitimní definitivně.²⁶² Taktéž nevěděli, že papež již před třemi lety rozhodl „rozvodovou kauzu“ ve prospěch manželství Kateřiny Aragonské s Jindřicha VIII. Dokládá to Askeho námitka, že pokud by kurie shledala Marii legitimní, ukázalo by se, že zákon byl vytvořen „*spíše pro jistou nelibost k ní a jejím přátelům než z nějakého opodstatněného důvodu.*“²⁶³ To nasvědčuje tomu, že se vláda pokusila do jisté míry úspěšně zabránit proniknutí zpráv o papežském rozhodnutí alespoň do vzdálenějších částí Anglie. Askeho ostatní argumenty proti zákonu jsou vcelku banální a samozřejmé – Kateřinina „ctnost a vysoký původ“, Mariina „vysoké ctnosti“ a strach, že další upírání jejích práv může přimět Karla V. a jeho spojence rozpoutat válku proti Anglii a zastavit anglický obchod s Flandry.²⁶⁴

Opodstatněnější byly Askeho námitky proti „zákonu o určení koruny této země závětí“, tj. druhému zákonu o nástupnictví. Od Viléma Dobyvatele

²⁵⁹ Robert Aske (1500 – 12. července 1537), anglický právník; nesouhlasil s kroky Jindřicha VIII. v oblasti náboženské reformace; vedl povstání v hrabství York, tzv. pouť milosrdenství.

²⁶⁰ Srov. požadavky vzbouřenců sepsané pro jejich druhé setkání v Doncasteru v prosinci 1536, in: *L.P., Vol. XI* [online], no. 1246 [cit. 2009-07-02]; dostupné z URL <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=75489>.

²⁶¹ Ten ji ve skutečnosti nezmiňoval vůbec, viz výše s. 62.

²⁶² Viz výše s. 68.

²⁶³ Výslech Roberta Askeho, 11. dubna 1537, Tower of London, in: *Aske's examination*, s. 562.

²⁶⁴ Srov. tamtéž.

„žádný král neurčil svou závěťí dědice koruny“, ani k tomu před Jindřichem VIII. nedostal zákonnou pravomoc. Kdyby měla koruna závěťí přejít na někoho jiného než na „*právoplatného přímého dědice*“, představovalo by to „*velké riziko války*“. Proto Aske žádal, aby byl zákon zrušen, nebo změněn tak, že buď bude zákonem určen přímý dědic – a to žijící, nikoli pouze nenarozené dítě –, nebo mělo nástupnictví přejít tak, jako bylo dosud zvykem, „*nejbližší krvi krále*“, tj. lady Marii.²⁶⁵ To naznačuje, že by vzbouřenci připustili i jiného dědice než Marii, pokud by byl určen zákonem. Byli tedy ochotni riskovat designaci následníka parlamentem (pravděpodobně očekávali, že by byla ve prospěch Marie), ale měli opravdový strach z toho, co by Jindřich mohl způsobit svou poslední vůlí.²⁶⁶

To, čeho se Aske a jeho společníci obávali, objasňuje jeho poslední argument proti druhému zákonu o nástupnictví. Aske upozornil na to, že by král mohl odkázat korunu cizinci (ale zároveň velmi zdvořile vyjadřoval pochyby, že má něco takového Jindřich v úmyslu). Zmínil anglické zvykové právo, které bránilo cizincům dědit majetek, a vyvodil z toho, že „*je názorem většiny lidu, a já předpokládám taktéž práva, že žádný cizinec si nemůže nárokovat tuto korunu žádnou rodovou dědičností, pokud by nebyl narozen jako poddaný této koruny*“.²⁶⁷ Jednalo se nepochybně o argumenty zaměřené proti skotským příbuzným Tudorovců. Zdá se, že někteří vzbouřenci zastávali poněkud pošetilý a bizarní názor, že Jindřich zamýšlí oženit Cromwella s lady Margaret Douglasovou, dcerou své sestry královny-vdovy Margarety z jejího

²⁶⁵ Tamtéž, s. 563-564.

²⁶⁶ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 68-69.

²⁶⁷ Výslech Roberta Askeho, 11. dubna 1537, Tower of London, in: *Aske's examination*, s. 564.

druhého manželství, a chce korunu odkázat jim.²⁶⁸ Realističtější povstalci pravděpodobně mysleli na Jakuba V., což je také zahrnuto v jejich finální souhrnné petici, která obsahovala vzájemně propojené požadavky: zrušení zákona o určení koruny závětí a „*že by lady Marie měla být učiněna legitimní a předchozí zákon v tomto anulován pro nebezpečí, že by titul mohl připadnout skotské koruně.*“²⁶⁹ Vzbouřenci chtěli žijícího a legitimního Tudora, který by zabránil skotskému králi v cestě na anglický trůn.

Obavy ohledně následnictví se ale zdaleka neomezovaly jen na povstalce nebo jejich region. Odpor vůči možnosti, že by na trůn nastoupil Skot, byl nepochybně národním fenoménem. Většina Angličanů by pravděpodobně přivítala jmenování jakéhokoli tudorovského následníka, dokud Jindřich VIII. nebude obdařen nezpochybnitelným legitimním potomkem. Dále bylo zřejmé, že oním tudorovským následníkem by musela být dvacetiletá Marie, a nikoli tříletá Alžběta. Panující královna by byla již tak dosti riskantním experimentem, aby byla navíc jen pouhým dítětem. Králova rada zvážila situaci a 3. dubna 1537 doporučila, aby Jindřichovy nelegitimní dcery „*došly jisté vážnosti*“, přičemž Marie na místě prvním, protože byla starší. Rada naznačila, že by to zvýšilo hodnotu obou sester „*na sňatkovém trhu*“, a vyjádřila důvěru v to, že královna Jana, tehdy těhotná, „*přinese v budoucnu mnoho krásných dětí*“. Přesto chtěla učinit i kroky posilující

²⁶⁸ Srov. výpověď jednoho z vůdců povstání sira Francise Bigoda z konce února 1537, in: *L.P., Vol. XII, Part I* [online], no. 532 [cit. 2009-07-18]; dostupné z URL <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=103361>; dále jeho dopis Cromwellovi z konce února 1537, tamtéž, no. 533.

²⁶⁹ Požadavky vzbouřenců sepsané pro jejich druhé setkání v Doncasteru v prosinci 1536, in: *L.P., Vol. XI* [online], no. 1246 [cit. 2009-07-02]; dostupné z URL <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=75489>.

postavení Jindřichových, „*ačkoli ne jeho zákonných*“, dcer tak, aby přispěly „*k odstranění nástupnického práva spočívajícího na skotském králi...*“²⁷⁰

Situace se změnila 12. října, když královna Jana porodila syna, prince Eduarda. Zpráva biskupa Hugh Latimera²⁷¹ o velké radosti, kterou to způsobilo v jeho worcesterské diecézi, nepochybně odráží obecnou reakci v celé Anglii. Narození prince se po tolika letech čekání zdálo být téměř zázrakem. Katolíci i protestanti mohli souhlasit s Latimerem, že se Bůh obrátil k Angličanům.²⁷² Královna sice dvanáct dní po těžkém porodu zemřela na horečku omladnic, ale nejdůležitější bylo, že dala králi mužského dědice nezpochybnitelné legitimacy. Nemohlo být žádných pochyb o Jindřichově schopnosti mít syny, otevřela se mu opět možnost znovu se oženit a mít další děti. Zdálo se, že Marie i Alžběta mohou být ohledně nástupnictví bezpečně zapomenuty.

²⁷⁰ Zápis z Tajné rady, Westminster, 3. dubna 1537, in: *St.P., Vol. I*, no. LXXXV, s. 545-546.

²⁷¹ Hugh Latimer (cca 1485 – 16. října 1555), anglický protestantský duchovní, v letech 1535-1539 biskup z Worcesteru; popraven za vlády Marie I.

²⁷² Srov. Latimer Cromwellovi, Hartlebury, 19. října 1537, *St.P., Vol. I*, no. CI, s. 571.

4. Poslední desetiletí Jindřicha VIII. (1538-1547)

4.1. Zásah proti posledním potomkům Yorků

Aktivita kardinála Polea v roce 1538 daly Jindřichovi VIII. příležitost zahájit „čistku“ v řadách yorkistů doma v Anglii. Pole byl hlavní podporovatel papežova plánu na znovuovládnutí Anglie. Až do léta se francouzsko-říšská invaze do Anglie zdála nadevší pochybnost uskutečnitelnou a taktéž bezprostředně hrozilo vydání a zveřejnění papežské buly zbavující anglického krále jeho trůnu. Pole si dopisoval se svými příbuznými v Anglii a pravděpodobně také s rodem Courtenayů, a taktéž vyslanec Chapuys byl v kontaktu s oběma rodinami. Díky doznání kardinálova mladšího bratra sira Geoffreyho Polea v srpnu 1538 byl třetí z bratrů, nejstarší Henry Pole, baron Montague, jejich matka Margaret Poleová, 8. hraběnka ze Salisbury,²⁷³ Henry Courtenay, 1. markýz z Exeteru, a jeho bratranec sir Edward Neville uvězněni. Byli obviněni a usvědčeni z plánu svrhnout krále a nahradit ho jeho yorským bratrancem markýzem z Exeteru. Neville byl popraven v prosinci a Montagu a Exeter o měsíc později, na začátku ledna 1539. Nedalo se očekávat, že Jindřich a Cromwell dobře si vzpomínající na „pout' milosrdenství“ a vzhledem k hrozbám z ciziny budou shovívaví. V roce 1541, již po Cromwellově pádu, však Jindřich VIII. přistoupil k pravděpodobně nejotřesnější ze svých justičních vražd, když nechal popravit stětím téměř osmašedesátiletou hraběnku ze Salisbury. Její jediný „zločin“ přitom spočíval v tom, že byla dcerou yorského prince Jiřího z Clarence a matkou Reginalda Polea. Snad ani Jindřich nemohl opravdu věřit, že by stará a nemocná hraběnka představovala reálnou hrozbu pro něj samého nebo pro nástupnictví

²⁷³ Margaret Poleová (1473 – 27. května 1541), 8. hraběnka ze Salisbury (1513-1539), dcera yorského prince Jiřího, vévody z Clarence; byla poslední legitimní příslušnicí rodu Plantagenetů.

prince Eduarda. Král se nicméně přiblížil naplnění svého dlouho zamýšleného cíle – definitivně zničit rod Yorků.²⁷⁴

4.2. Poslední tři manželství Jindřicha VIII.

Již zmíněný Cromwellův pád způsobilo jeho angažmá v zahraniční a sňatkové politice v letech 1539-1540. V situaci, kdy byla sňatková aliance z okruhu císaře i francouzského krále ztracena, navrhl Jindřichovi, aby si vzal princeznu z vévodství Kléve ležícího na dolním Rýně, což mohlo značně oslabit císaře – vévoda byl předním německým protestantským knížetem a členem tzv. šmalkaldské ligy.²⁷⁵ Anna z Kléve (1515 – 17. července 1557) dorazila do Anglie na konci roku, avšak král byl velmi zklamán jejím vzhledem. Na naléhání Cromwella, jenž argumentoval zachováním německého spojení se ale nakonec svatba 6. ledna 1540 v paláci Placentia v Greenwichi uskutečnila. Již za půl roku však bylo manželství anulováno na základě prohlášení, že nebylo nikdy naplněno, a z důvodu Annina dřívějšího zasnoubení s budoucím vévodou Františkem I. Lotrinským. Královna s postupem nejen souhlasila, ale až do své smrti zůstala v Anglii na statcích, které jí Jindřich daroval (palác v Richmondu a hrad Hever), jako vážený člen královské rodiny.²⁷⁶ Cromwell byl sice ještě v dubnu 1540 povýšen na 1. hraběte z Essexu, avšak neúspěch králova čtvrtého manželství a snaha jeho nepřátel u dvora v čele s Thomasem Howardem, 3. vévodou z Norfolku,²⁷⁷

²⁷⁴ Srov. FISHER, s. 427-431; SCARISBRICK, s. 364-365.

²⁷⁵ Aliance německých protestantských knížat založená v roce 1531 saským kurfiřtem a hesenským lantkrabětem proti císaři Karlu V.

²⁷⁶ WARNICKE, Retha M., *The Marrying of Anne of Cleves. Royal Protocol in Early Modern England*, Cambridge 2000, s. 229-240.

²⁷⁷ Thomas Howard (1473 – 25. srpna 1554), 3. vévoda z Norfolku (1524-1547, 1553-1554), jeden z nejmocnějších šlechticů tudorovské Anglie; byl strýcem dvou Jindřichových manželek, Anny Boleynové a Kateřiny Howardové; poprvé se oženil s Annou z Yorku (1475-1511), dcerou Eduarda IV., podruhé s dcerou 3. vévody z Buckinghamu Elizabeth Staffordovou (1494-1558),

o jeho odstranění vedly k jeho zatčení o necelé dva měsíce později. Byl proti němu uplatněn zákon o ztrátě cti, práv a majetku a byl 28. července 1540 popraven v Toweru.²⁷⁸

Ve stejný den si Jindřich VIII. bral v paláci Hampton Court již svou pátou manželku, dvacetiletou Norfolkovu neteř Kateřinu Howardovou (cca 1520 – 13. února 1542), dřívější dvorní dámu královny Anny z Kléve. Kateřinu však během půldruhého roku stihl osud podobný její sestřenice Anny Boleynové. Nepřátelé vévody z Norfolku arcibiskup z Canterbury Cranmer, lord kancléř Thomas Audley a Edward Seymour, 1. hrabě z Hertfordu,²⁷⁹ se začátkem podzimu 1541 rozhodli informovat krále o Kateřinině skandálním chování před svatbou a během právě skončené královské vizitace severu země. Ačkoli Jindřich vkládal do manželství naději ve zplození dalšího syna a upevnění dynastie Tudorovců, byl již ve velmi špatné tělesné kondici (obezita, vředy na nohách), což přispělo nejen k tomu, že královna neotěhotněla, ale i k tomu, že si našla hned několik milenců. Vyšetřování odhalilo i její milostné plotky před svatbou s králem a vedlo k zatčení a popravě několika dvořanů. Kateřina Howardová byla zatčena a zbavena titulu královny na konci listopadu; v lednu 1542 byl proti ní uplatněn zákon o ztrátě cti, práv a majetku bez soudního projednání, jenž ji obvinil a usvědčil

jejich dcera Mary si vzala Jindřichova levobočka Jindřicha Fitzroye; vévoda byl členem Tajné rady a zastával vysoké úřady, lord admirál (1513-1525), lord pokladník (1524-1546) nebo Earl Marshal (1524–1547).

²⁷⁸ Srov. BECKINGSALE, s. 138-143.

²⁷⁹ Edward Seymour (cca 1506 – 22. ledna 1552), 1. hrabě z Hertfordu (1537-1552), 1. vévoda ze Somersetu (1546-1552); nejstarší bratr královny Jany Seymourové a strýc Jindřichova syna a dědice Eduarda VI. (1537-1553), v jehož prvních dvou letech vlády byl lordem protektorem.

z cizoložství a kvalifikoval to jako velezradu. Byla popravena v Toweru 13. února.²⁸⁰

Poslední ženou Jindřicha VIII. se stala 12. července 1543 již dvojnásobná vdova, členka domácnosti královny nejstarší dcery lady Marie Kateřina Parrová (cca 1512 – 5. září 1548). Jindřich se v této době rozhodl vrátit se k aktivní zahraniční politice na kontinentu a naplánoval na rok 1544 invazi do Francie, kterou se chystal osobně vést. Avšak nejen že obě jeho předchozí manželství byla bezdětná a ani Kateřina Parrová nebyla těhotná, ale navíc již před dvěma lety princ Eduard poprvé velmi vážně onemocněl.²⁸¹ Nebylo rozumné, aby král osobně riskoval život na válečné výpravě či přímo v bitvě, přičemž následnictví trůnu záviselo pouze na životě malého chlapce. Mohl samozřejmě určit další nástupnictví závětí, jak mu nyní umožňoval zákon, ale očividně považoval novou otevřenou legislativní deklaraci za mnohem vhodnější.

4.3. Třetí zákon o nástupnictví

Třetí zákon o nástupnictví (*Third Succession Act, 1543*)²⁸² Jindřicha VIII. stanovil pořadí nástupnictví po princ Eduardovi a jeho dětech a jakýchkoli budoucích dětech krále takto: nejdříve lady Marii a její zákonné dědice, pak lady Alžbětu a její zákonné dědice a nakonec ty, které Jindřich mohl případně přímo určit patentem (*letters patent*) nebo závětí. Obě Jindřichovy dcery tak byly znovu uvedeny v linii nástupnictví na své odpovídající pozice, ale přitom nebyly legitimizovány. Legislativní autorita parlamentu byla nyní taková, že mohl ignorovat legitimnost při určování

²⁸⁰ Srov. FRASER, Antonia, *The Six Wives of Henry VIII*, London 1992, s. 342-353.

²⁸¹ Srov. CHAPMAN, Hester W., *The Last Tudor King. A study of Edward VI*, London 1958, s. 51-52.

²⁸² Text v TANNER, s. 397-400.

nástupnictví. Král ale byl také zplnomocněný patentem nebo závětí stanovit podmínky, které by jeho dcery musely splnit, aby byly oprávněné převzít královské důstojenství.²⁸³

Parlament tedy nejen znovu potvrdil Jindřichovo naprosté oprávnění jmenovat budoucí následníky patentem nebo závětí, dal mu ale také nově absolutní moc stanovit podmínky, které by Marie a Alžběta musely splnit, aby byly oprávněné k nástupnictví. To Jindřichovi potenciálně umožňovalo, aby pro jakýkoli osobní důvod stanovil svým dcerám nesplnitelné podmínky a tím zmařil parlamentem deklarované nástupnictví. Mimořádná autorita udělená parlamentem panovníkovi však nebyla projevem tudorovského „absolutismu“, jednalo se o vcelku logický krok. Parlament neposkytl Jindřichovi (ani není pravděpodobné, že by to žádal) moc zasahovat do normálního následnictví. Eduard a všichni budoucí nepochybně zákonní dědicové by nastoupili na trůn dle zvykového práva země. Avšak umístění nelegitimních žen do linie následnictví bylo nejen neobvyklé, ale i potenciálně nebezpečné. A i případné jmenování dalšího konkrétního nástupnictví po obou dcerách bylo ožehavé a mohlo přinést mocenské boje uvnitř země, protože bylo nanejvýš diskutabilní, která rodová linie je ta pravá, která má nastoupit po Tudorech. Bezprostředním záměrem parlamentu v roce 1544 tak bylo vytvořit „manévrovací prostor“ pro případ, že shodou okolností Jindřich VIII. zemře v bitvě a princ Eduard na nemoc. Nebylo nezbytné a ani žádoucí, aby parlament stanovil sám podmínky pro Marii a Alžbětu a otevřeně jmenoval další nástupnictví zákonem. Bylo strategičtější svěřit tyto mimořádně

²⁸³ Srov. tamtéž, s. 398-399.

choulostivé záležitosti králi, jehož rozhodnutí nemuselo být zveřejněno předčasně a mohlo být časem lehce měněno dle nastalé situace.²⁸⁴

4.4. „Surové námluvy“ se Skotskem

Ještě před aktivním angažováním se na kontinentu vedl Cromwellův pád k novému otevřenému nepřátelství se Skotskem. Napětí mezi oběma zeměmi se na přelomu 30. a 40. let 16. století vystupňovalo. Zatímco se Anglie odtrhla od Říma, Jakub V. zůstával nejen věrným katolíkem, ale i spojencem Francie (po smrti své první ženy Madeleine z Valois, dcery francouzského krále Františka I., si vzal v roce 1538 Marii z Guise, dceru mocného francouzského vévody); navíc 18. října 1541 zemřela jeho matka a Jindřichova sestra Margareta. O rok později Jindřich VIII. vyhlásil válku Skotsku a ukončil tak po téměř třiceti letech formální mír se svým severním sousedem. Rychlá kampaň anglického vojska vyvrcholila 24. listopadu 1542 rozdrčením Skotů v bitvě u Solway Moss. Krátce na to, 14. prosince, Jakub V. zlomený zprávou o těžké porážce svého vojska zemřel na horečnatou nemoc a jeho teprve šestidenní dcera Marie (1542-1587) se stala skotskou královnou. Jindřich pak přiměl mnoho šlechticů zajatých u Solway Moss slíbit, že budou sloužit anglickým zájmům ve Skotsku postiženém nejednotností a čelícím vyhlídkám na dlouhou nezletilost panovnice. Pokusil se maximálně využít příznivé situace a Skotsko připoutat k Anglii a nakonec vytvořit „Velkou Británii“ spojením prince z Walesu s malou královnou Skotů.²⁸⁵

²⁸⁴ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 71-72.

²⁸⁵ Srov. HEAD, David M., *Henry VIII's Scottish Policy. A Reassessment*, in: SHR 61, 1982, No. 171, s. 16-19; BINDOFF, Stanley T., *The Stuarts and their Style*, in: EHR 60, 1945, No. 237, s. 200-201.

Sir Ralph Sadler,²⁸⁶ Jindřichův vrchní vyjednaváč ve Skotsku, o dvě desetiletí později v projevu k alžbětinskému parlamentu hořce vzpomínal na to, co následovalo. Smlouva o uzavření sňatku byla uzavřena v létě 1543 a ratifikována Jindřichem VIII. a skotským regentem Jamesem Hamiltonem, 2. hrabětem z Arranu.²⁸⁷ Avšak sotva byla smlouva dohodnuta, už ji Skoti začali hrubě porušovat – neposlali rukojmí, kteří měli zůstat v Anglii do odeslání mladé královny do Londýna ve věku deseti let.²⁸⁸ V prosinci pak skotský parlament revokoval jak sňatkovou, tak mírovou smlouvu a obnovil starou alianci s Francií, což přineslo definitivní konec anglickým „námluvám“ se Skotskem z roku 1543.²⁸⁹

Sadler přisuzoval tento neúspěch proradnosti Skotů a postoji mnohých z nich, hlavně hraběti z Arranu, královně-matce Marii z Guise a těm, kterým Jindřich dovolil vrátit se ze zajetí do Skotska. Na ztroskotání vyjednávání měla svou vinu ale i anglická diplomacie. Na počátku roku, kdy byly vyhlídky na uzavření manželství, které si Jindřich upřímně přál, velmi nadějně, učinil prohlášení, která Skoty velmi pobouřila. Preambule k jeho zákonu o příspěvku (*Subsidy Act*) nejen obnovovala starý nárok Plantagenetů na svrchovanost nad Skotskem, ale popsala Jakuba V. jako „*dřívějšího neoprávněného krále Skotů*“ a deklarovala, že Jindřich VIII. má „*právo a titul ke... koruně a zemi*

²⁸⁶ Sir Ralph Sadler (1507 – 30. března 1587), anglický diplomat a politik, sloužil Jindřichovi VIII. na misi ve Skotsku a také jako státní sekretář.

²⁸⁷ James Hamilton (cca 1516 – 22. ledna 1575), 2. hrabě z Arranu (1529–1575), přední skotský velmož, vévoda z Châtellerauld (1548–1575); blízký příbuzný královské rodiny Stuartů, presumptivní následník trůnu Marie Skotské a do roku 1554 regent království.

²⁸⁸ *The State Papers and Letters of Sir Ralph Sadler, Knight-banneret, Vol. II*, ed. by Arthur Clifford, Edinburgh 1809, s. 558-559.

²⁸⁹ Srov. HEAD, *Henry VIII's Scottish Policy*, s. 21.

Skotska“.²⁹⁰ Během následujících měsíců Angličané „lavírovali“ mezi jemným vyjednáváním a agresivními výhrůzkami, které vyvrcholily konfiskací skotských lodí na Temži. Sadler, jehož kroky zřejmě ovlivňovala jeho touha podporovat ve Skotsku reformaci, nebyl schopen využít reálné rozpory uvnitř této země. Nakonec ji Jindřich a Sadler nahráli přímo do rukou profrancouzských exponentů kardinála Beatona²⁹¹ a Marie z Guise, jejichž triumf byl jednomyslně potvrzen skotským parlamentem.²⁹²

Ale i kdyby byli Jindřich VIII. a jeho vyslanec Sadler těmi nejjobratnějšími „nápadníky“, byl jejich cíl velmi špatně dosažitelný. Ve svém projevu si Sadler vzpomněl na otázku, kterou mu položil bývalý skotský vyslanec v Londýně sir Adam Otterburn po té, co se ho Sadler snažil přesvědčit o výhodnosti sňatku a spojení obou království v jedno: „*Kdyby váš mladík byl děvče a naše děvče mladík, byl byste pak v této věci tolik horlivý a mohl byste být spokojený, že náš mladík by se měl oženit s vaší dívkou, a tak se stát anglickým králem?*“²⁹³ Sňatek mezi panovníky v této době většinou vyústil ve vládu manžela nad dotyčnými zeměmi (zvláště v případech sousedních zemí), a to bez ohledu na záruky stanovené ve smlouvě. Stejně tak by o dvacet let dříve Angličané bezpochyby jen těžko snášeli Jakuba V. jako svého krále, kterým se mohl stát prostřednictvím sňatku s jejich princeznou Marií, a to i za reálného předpokladu, že by Jakub nebyl ochotný ani schopný

²⁹⁰ Srov. HEAD, *Henry VIII's Scottish Policy*, s. 20.

²⁹¹ David Beaton (cca 1494 – 29. května 1546), skotský prelát, arcibiskup ze St. Andrews (1539–1546) a od roku 1538 kardinál; lord kancléř v letech (1543-1546); zastávce profrancouzských sil ve skotské politice.

²⁹² K vyjednávání se Skoty z roku 1543 blíže viz SLAVIN, Arthur J., *Politics and Profit. A Study of Sir Ralph Sadler, 1507-1547*, Cambridge 1966, s. 94-131.

²⁹³ *State Papers and Letters of Sir Ralph Sadler*, s. 560.

podřídít větší a významnější Anglii svému Skotsku.²⁹⁴ Ale naopak vytvoření „Velké Británie“ skrze sňatek Eduarda Anglického a Marie Skotské mohlo velmi pravděpodobně vést k pohlcení Skotska Anglií a nebylo realistické očekávat, že Skoti dobrovolně dovrší takovou dohodu se svým starým nepřítelem.

Neúspěch z roku 1543 však nepřiměl Jindřicha VIII. vzdát se sňatkové diplomacie vůči severnímu sousedovi. Jeho vnitřní jednota byla pouze dočasná a Jindřich brzo našel nové příležitosti jak získat podporu skotských spojenců. Nejvýznamnějším z nich byl Matthew Stewart, 4. hrabě z Lennoxu,²⁹⁵ kterého v roce 1544 oženil se svou neteří lady Margaretou Douglasovou. Lennox však prokázal Jindřichovi minimální užitek a brzy se i s manželkou vrátil do anglického exilu. Hledání skotského spojence bylo ale již jen okrajovým aspektem Jindřichovy skotské politiky po roce 1543.

Král se totiž očividně rozhodl, že to, co nemohl dosáhnout diplomatickou cestou, dosáhne ve válce. Na jaře 1544 Jindřich poslal do Skotska armádu pod velením svého švagra Edwarda Seymoura, 1. hraběte z Hertfordu, s instrukcemi vyplenit a vypálit Edinburgh, Leith a St. Andrews, „*ztrestat muže, ženy a děti ohněm a mečem tam, kde narazí na odpor*“.²⁹⁶ Hertford splnil svou misi, pouze k St. Andrews se mu nepodařilo dorazit; na

²⁹⁴ Viz výše s. 31-33.

²⁹⁵ Matthew Stewart (1516 – 4. září 1571), 4. hrabě z Lennoxu (1526-1571), skotský šlechtic, blízký příbuzný královské dynastie Stuartů (jeho právo na trůn následovalo ihned za tím hraběte z Arranu, viz výše pozn. 287); v roce 1544 se oženil s Margaret Douglasovou, dcerou Margarety Tudorovny, tj. nevlastní sestrou Jakuba V. a neteří Jindřicha VIII.; jejich syn Henry Stuart (1545-1567), lord Darnley, se stal druhým manželem královny Marie Skotské a jejich syn Jakub VI. (I.) nastoupil na skotský a posléze i anglický trůn.

²⁹⁶ Tajná rada hraběti z Hertfordu, Westminster, 10. dubna 1544, in: *L.P., Vol. XIX, Part I* [online], no. 314, [cit. 2009-08-15]; dostupné z URL <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=80303>.

podzim 1545 pak podnikl druhou ničivou invazi do jihovýchodního Skotska. Tyto „surové námluvy“²⁹⁷ z let 1544 a 1545 přirozeně Skoty nepřiměly lépe smýšlet o sňatku, který by udělal z Angličana jejich krále. Za této situace neměla válečná politika žádný smysl, pokud nemohlo být Skotsko opravdu celé dobyt, a něco takového bylo bezpochyby za hranicemi možností a kapacity anglické armády.²⁹⁸ Nicméně Jindřich tuto politiku neopustil, ale její definitivní porážky o několik let později se již nedožil.

4.5. Zásah proti Howardům

Na samém sklonku své vlády Jindřich VIII. ještě zasáhl proti mocnému rodu Howardů. Necelých sedm týdnů před královou smrtí, 12. prosince 1546, byli Henry Howard, hrabě ze Surrey,²⁹⁹ a jeho otec Thomas, 3. vévoda z Norfolku, uvězněni. Howardové měli sice mnoho nepřátel, ale bylo obtížné přisoudit hlavní podíl na jejich pádu komukoli jinému než právě Jindřichovi VIII. Ačkoli byli oba dva obviněni z velezrady, hrabě ze Surrey, který byl prostřednictvím své matky vnuk 3. vévody z Buckinghamu popraveného za plánování usurpace trůnu o čtvrtstoletí dříve,³⁰⁰ byl nepochybně v očích krále primárním viníkem a jeho odstranění pravděpodobně panovníkovým principiálním zájmem. Henry Howard byl velmi domýšlivý a zároveň neopatrný. Vychloubal se svou plantagenetskou krví a dokonce si dovolil čtvrtit svůj vlastní erb s erbem přisuzovaným

²⁹⁷ *Rough wooing*, jak této anglicko-skotské válce na přelomu vlády Jindřicha VIII. a Eduarda VI. říká britská historiografie. Srov. SCARISBRICK, s. 443-445, 469.

²⁹⁸ Srov. POLLARD, *Political*, s. 10.

²⁹⁹ Henry Howard (1517 – 19. ledna 1547), hrabě ze Surrey (1524-1547), jako nejstarší syn 3. vévody z Norfolku a Elizabeth Staffordové pocházel od otce i matky z rodu Plantagenetů; byl blízkým přítelem a později švagrem králova levobočka Jindřicha Fitzroye.

³⁰⁰ Viz výše s. 25-28.

anglosaskému králi Eduardu Vyznavači.³⁰¹ Měl také údajně prohlásit: „*Kdyby král zemřel, kdo jiný by měl vládnout než můj otec nebo já.*“³⁰² Takto opovážlivá slova pocházející od muže nepokrytě pyšného na svůj královský původ mohla při pohledu na prince z Walesu Eduarda, jenž byl ještě dítě, v Jindřichovi vyvolat reminiscenci na taktéž malého yorského krále Eduarda V. Toho odstranil a následně uchvátil jeho trůn jeho strýc Richard, vévoda z Gloucesteru, který se následně stal Richardem III. Hrabě ze Surrey byl sťat za velezradu 19. ledna 1547, proti jeho otci byl uplatněn zákon o ztrátě cti, práv a majetku bez soudního projednání za zatajení zločinů jeho syna. Vévoda z Norfolku však unikl popravě naplánované na ráno 28. ledna, protože Jindřich VIII. zemřel v paláci Whitehall jen o pár hodin dříve, a zůstal uvězněn až do roku 1553.³⁰³

4.6. Závěť Jindřicha VIII.

Jindřich VIII. zanechal závěť datovanou 30. prosince 1546.³⁰⁴ Její ustanovení ohledně následnictví koruny již nebyla posvěcena zákonem, což snad mohlo být projevem domyšlivé představy starého krále o své autoritě. Nicméně nástupnická ustanovení Jindřichovy závěti se samozřejmě zakládala

³⁰¹ Předposlední anglosaský král Eduard Vyznavač (cca 1003 – 5. ledna 1066) žil v předheraldické době a erb v *modrém poli zlatý liliový kříž a pět zlatých merlet* mu byl později pouze přisuzován. Srov. MOORE, Peter R., *The Heraldic Charge Against the Earl of Surrey, 1546-47*, in: EHR 116, 2001, No. 467, s. 557-583; PINCHES, John H. and Rosemary V., *The Royal Heraldry of England*, London 1974.

³⁰² Podklady pro obvinění vévody z Norfolku a hraběte ze Surrey, 1546, in: *St.P.*, Vol. I, no. CCLXV, s. 891.

³⁰³ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 74.

³⁰⁴ Text ve *Fædera, conventiones, litteræ et cujuscunq̄ generis acta publica inter reges Angliæ, et alios quosvis imperatores, reges, pontifices, principes vel communitates*, Vol. XV, ed. by Thomas Rymer, London 1713, s. 110-117. Srov. IVES, Eric W., *Henry VIII's Will. A Forensic Conundrum*, in: HJ 35, 1992, No. 4, s. 779-804.

na jeho třetím zákonu o nástupnictví, bez kterého by sotva byla „ústavní“.³⁰⁵ Jindřich znovu potvrdil pořadí nástupnictví deklarované v zákonu z roku 1544: princ Eduard, budoucí nepochybně zákonní dědici, Marie a Alžběta. Navíc, jak mu zákon umožňoval, král místa Marie a Alžběty nyní v nástupnictví podmínil: ztratily by je, pokud by se provdaly bez souhlasu členů Rady jmenovaných Jindřichem pro vládu během Eduardova dětství. Jindřich, jak mu zákon umožňoval, určil také další nástupnictví, kdyby výše deklarované bylo vyčerpáno. Zde zcela ignoroval skotský panovnický rod Stuartů navzdory původu jeho přímé linie od jeho starší sestry Markéty.³⁰⁶ Místo ní ustanovil „suffolkskou linii“, totiž dědice lady Frances a lady Eleanor Brandonových, dcer své mladší sestry Marie s vévodou ze Suffolku.³⁰⁷ Po tomto rodu mělo následnictví přejít na blíže nespecifikované „další zákonné dědice“, kterými však pravděpodobně nebyli myšleni Stuartové vzhledem k tomu, že jim Jindřich již upřel přední postavení, které jim z obvyklých dědických pravidel náleželo.

Podmínka, že Marie a Alžběta si opatří souhlas Rady před sňatkem, nebo ztratí svá místa v nástupnictví, byla přesně tím případem, který měl parlament roku 1544 na mysli, když zplnomocnil krále stanovit podmínky regulující způsobilost jeho dcer nastoupit na trůn. Ženy v linii následnictví přinášely právě toto riziko – kdyby uzavřely nevhodná manželství, mohlo to pro Anglii znamenat nepřijatelné či nežádoucí krále. Jindřichův pravý důvod

³⁰⁵ Srov. LEVINE, Mortimer, *The Last Will and Testament of Henry VIII. A Reappraisal Appraised*, in: *Historian* 26, 1964, No. 4, s. 474-475.

³⁰⁶ Platnost závěti byla proto později zastánci Marie Stuartovny napadána, srov. SMITH, Lacey B., *The Last Will and Testament of Henry VIII. A Question of Perspective*, in: *JBS* 2, 1962, No. 1, s. 21-24; LEVINE, *Last Will*, s. 478-482.

³⁰⁷ Srov. HOGREFE, Pearl, *Tudor Women. Commoners and Queens*, Ames (Ia.) 1975, s. 21.

pro ignorování, když už ne přímé vyloučení, Stuartů mohl být pošetilý. Je dost dobře možné, že si starý panovník za probíhajících „surových námluv“ se Skotskem myslel, že ztráta veškerých nadějí královny Marie na anglický trůn skrze její vlastní dědické právo, může pohnout Skoty, aby chtěli tento trůn sdílet prostřednictvím jejího sňatku s princem Eduardem. Ať u ž ale byly Jindřichovi důvody jakékoli, vzhledem k anglické nechuti ke Skotům a faktu, že obě země byly ve válce, upřednostnění suffolkské, čistě anglické linie pocházející od Jindřicha VII. před tou skotskou (ačkoli lehce staršího původu) reflektuje spíše současné obecné anglické preference ohledně dalšího nástupnictví.³⁰⁸

³⁰⁸ Srov. LEVINE, *Tudor Dynastic Problems*, s. 75.

Závěr

Jindřich VIII. se po většinu doby své vlády nacházel z hlediska zabezpečení dynastie Tudorů na anglickém trůnu ve velmi obtížném, nejistém postavení. Když se v roce 1509 chopil vlády, byl jediným mužským příslušníkem rodu, který měl v této době pouhé tři členy. Jeho presumptivní dědičkou byla jeho starší sestra Margareta, skotská královna, která sama ještě dědice neměla, a po ní už jen třináctiletá sestra Marie.

Pro krále, který si pro zajištění řádného následnictví přál přirozeně syna, tak byly potraty jeho první manželky Kateřiny Aragonské či jen krátce žijící děti velmi znepokojující. Situace se změnila v roce 1516, kdy královna porodila své jediné dítě, budoucí královnu Marii I. Stále však zdaleka nemůžeme hovořit o dobře zajištěném nástupnictví – případný nástup dědičky na trůn, vyvolával obavy z vystoupení konkurentů Tudorovců z řad domácí šlechty příbuzné s minulým královským rodem Plantagenetů proti ní a z upadnutí země do občanského konfliktu podobného válkám růží. Anglie navíc dosud panující královnu neměla.³⁰⁹ Podobně vratké by bylo samozřejmě i případné nástupnictví Jindřichových sester či jejich potomků; v případě Margarety komplikované i tím, že se jednalo o královskou rodinu Skotska, se kterým byla Anglie dlouhodobě v nepřátelství a země by Skota na trůnu velmi těžko snášela.

Tyto skutečnosti byly také jednou z příčin, proč se Jindřich v touze po synovi rozhodl rozvést se svou manželkou, což mělo ve složité době italských

³⁰⁹ V letech 1135-1154 si nárokovala anglický trůn Matilda (1102-1167), dcera a dědička krále Jindřicha I. (cca 1068-1135), a vedla válku se svým bratrancem Štěpánem z Blois (cca 1096-1154), který se po Jindřichově smrti koruny zmocnil. Její syn Jindřich II. (1133-1189) založil dynastii Plantagenetů.

válek mimořádný diplomatický a mezinárodní rozměr. Celá situace vyústila v odepření rozvodu papežskou kurií, která byla pod vlivem synovce královny císaře Karla V., což dospělo k právnímu a nakonec i náboženskému odtržení anglické církve od Říma. Ani Jindřichovo druhé manželství s Annou Boleynovou nebylo úspěšné. První dceru v roli presumptivní dědičky nahradila v roce 1533 druhá, budoucí královna Alžběta I., a po odstranění její matky a prohlášení obou dcer za nelegitimní, zůstal král na krátko dokonce bez dědiců.

Až v roce 1537, po osmadvaceti letech vlády, se Jindřichovi VIII. a jeho třetí ženě Janě Seymourové narodil vytoužený syn, budoucí král Eduard VI. Protože se ale dalo předpokládat, že králův přímý dědic bude při nástupu na trůn stále dítětem, potřeboval Jindřich zabezpečit postavení dynastie všemi prostředky jak na domácím, tak mezinárodním poli.

Pokud jde o sňatkovou diplomacii, Jindřich ji aktivně využíval po celou dobu své vlády, i když nakonec bez valného konečného výsledku. Nejdříve „disponoval“ svou mladší sestrou Marií, kterou sice provdal za Ludvíka XII., ten však krátce na to zemřel a trvalé spojení s Francií tak nemělo šanci vzniknout. Marie se následně tajně a bez souhlasu provdala za vévodu ze Suffolku, a tím ze „sňatkového trhu“ vypadla zcela. Dceru Marii Jindřich ještě jako malé dítě opakovaně zasnoubil jak s francouzskou, tak španělsko-říšskou stranou soupeřící o nadvládu na kontinentu. Po tom, co ale zapudil její matku a jí prohlásil za nelegitimní, si sám uzavřel cestu k jejímu dalšímu využití v mezinárodní politice, což postihlo i tříletou princeznu Alžbětu po pádu její matky. Pokud jde o prince Eduarda, zde se Jindřich přiblížil úspěchu – vytvoření „Velké Británie“ spojením svého následníka se

skotskou královnou Marií Stuartovnou. Projekt však zkrachoval kvůli chování Angličanů vůči Skotsku a nechuti profrancouzské katolické kliky ve Skotsku a Skotů obecně k Angličanům a pohlcení jejich země jižní sousedem, které se dalo po vytvoření unie předpokládat.

Na domácí půdě pokračoval Jindřich VIII. v odstraňování případných konkurentů Tudorovců z řad příbuzných posledních Plantagenetů. V několika vlnách, od počátku až do samého konce své vlády, se zbavil významnějších potomků Yorků pocházejících z širokého rozrodu otce králů Eduarda IV. a Richarda III. Ačkoli se často na pádu příslušných osob významně či zásadně podílely intriky a soupeření jednotlivých klik u dvora, vždy byly nakonec obviněny z velezrady, osnování spiknutí proti králi za účelem jeho svržení a podobně. Jindřich ctil právo a na každou dynastickou „vraždu“ měl rozsudek.

Sňatková diplomacie a likvidace případných domácích konkurentů byly obvyklé nástroje upevnění vlastní dynastie na trůnu jak v Anglii, tak v ostatních evropských zemích. Jindřich VIII. však přišel v období rozvodové krize se zcela novým prostředkem v určování své dynastické politiky. Jeho „první ministr“ Thomas Cromwell aktivně zapojil parlament, jehož legislativa nejen odtrhla anglickou církev od Říma, ale postupně ve třech zákonech o nástupnictví určovala dědice Jindřicha VIII. a případně podmínky pro jejich nástup na trůn. Legislativní autorita parlamentu byla taková, že ve třetím zákonu vrátil obě Jindřichovi dcery do posloupnosti následnictví, i když byly prohlášeny za nelegitimní. Ve druhém a třetím zákonu navíc svěřila Jindřichovi neobvyklé právo určit svých po přímých dědicích další, jakkoli se mu zachtělo, prostřednictvím královského patentu či závěti.

Rozhodnout, zda byla dynastická politika Jindřicha VIII. úspěšná, je obtížné. Pokud si stanovíme za cíl, kterého měl král dosáhnout, zajištění svého rodu na anglickém trůnu a bezproblémové předání vlády dědici, musíme posuzovat jeho reálné možnosti, jak jich dosáhnout. Dostatek přímých potomků a dědiců, tedy dětí,³¹⁰ samozřejmě nezáleží zdaleka pouze na vůli dané osoby, ale na mnoha okolnostech, namnoze biologických daností a například zdravotních komplikacích, které nemůže sama ovlivnit. Jindřich se však o syna opravdu snažil a jeho zajištění bylo jednou z příčin ukončení jeho prvních dvou manželství a vlastně i toho třetího, protože královna Jana zemřela právě na komplikace po porodu syna Eduarda.

Jindřichova sňatková diplomacie vyšla, jak jsme ukázali, nakonec zcela naprázdno, namnoze jeho vinou. Naopak nebezpečí ze strany případných domácích konkurentů Tudorovců bylo zcela eliminováno a neobjevilo se reálně ani za vlády Jindřicha VIII., ani jeho syna a dcer.³¹¹

Jindřich, když v roce 1547 umíral, předával trůn svému devítiletému synovi, za něhož vládla jmenovaná Tajná rada, v situaci, kdy byla vláda tudorovské dynastie plně zabezpečena. I když dalším zákonem i panovníkovou závětí určenými následníky byly pouze Jindřichovy nelegitimní dcery a Eduard VI. po šesti letech zemřel, tak se po krátké peripetii s Jane Greyovou skutečně naplnila vůle Jindřicha VIII. a Marie a po ní Alžběta se staly anglickými královnami.

³¹⁰ Navíc velké rozrody nemusejí být vždy žádoucí – často vedou k soupeření jednotlivých větví rodu o dědictví, podobně jako v případě potomků Eduarda III. za válek růží.

³¹¹ Jane Greyovou, která si nárokovala trůn před Marií I., počítáme jako vnučku Jindřichovy sestry Marie mezi pretendenty z větve tudorovské dynastie.

Bibliografie

Prameny

The Anglica Historia of Polydore Vergil, A.D. 1485-1537, ed. by Denys Hay, London 1950.

Aske's examination, ed. by Mary Bateson, in: EHR 5, 1890, No. 19, s. 550-573.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona, Český ekumenický překlad, Praha 1995.

Calendar of Letters, Despatches and State Papers, Relating to the Negotiations between England and Spain, Preserved in the Archives at Simancas and elsewhere, Vol. II-IV, 1509-1533, ed. by Gustav Adolf Bergenroth, Pascual de Gayangos, London 1866-1882. (*Span. Cal.*)

Calendar of State Papers and Manuscripts, Relating to English Affairs, Existing in the Archives and Collections of Venice and in other Libraries of Northern Italy, Vol. II, 1509-1519, ed. by Rawdon Brown, London 1867. (*Ven. Cal.*)

The Complete Poems of John Skelton, Laureate, ed. by Philip Henderson, London – Toronto 1931.

Fœdera, conventiones, litteræ et cujuscunque generis acta publica inter reges Angliæ, et alios quosvis imperatores, reges, pontifices, principes vel communitates, Vol. XV, ed. by Thomas Rymer, London 1713.

Hall's chronicle; containing the history of England, during the reign of Henry the Fourth, and the succeeding monarchs, to the end of the reign of Henry the Eighth, in which are particularly described the manners and customs of those periods. Carefully collated with the editions of 1548 and 1550, London 1809.

Letters and Papers, Foreign and Domestic, of the Reign of Henry VIII, Preserved in the Public Record Office, the British Museum and

elsewhere in England, Vol. I-XIX, ed. by John S. Brewer, James Gairdner, Robert H. Brodie, London 1862-1903. (L.P.)

Letters and Papers Illustrative of the Reigns of Richard III and Henry VII, Vol. I, ed. by James Gairdner, London 1861.

The Letters of King Henry VIII. A selection, with a few other documents, ed. by Muriel St. Clare Byrne, London 1936.

The State Papers and Letters of Sir Ralph Sadler, Knight-banneret, Vol. II, ed. by Arthur Clifford, Edinburgh 1809.

State Papers, published under the authority of His/Her Majesty's Commission, Vol. I-VII, King Henry the Eighth, Part I-V, London 1830-1849. (St.P.)

The Tudor Constitution. Documents and Commentary, ed. by Geoffrey R. Elton, Cambridge 1960.

TANNER, Joseph R., *Tudor Constitutional Documents A.D. 1485-1603 with an Historical Commentary*, Cambridge 1922.

TYNDALE, William, *Expositions and Notes on sundry portions of the Holy Scriptures, together with the Practice of Prelates*, ed. by Henry Walter, Cambridge 1849.

Literatura

BECKINGSALE, Bernard W., *Thomas Cromwell. Tudor Minister*, London 1978.

BEHRENS, Betty, *A Note on Henry VIII's Divorce Project of 1514*, in: BIHR 11, 1934, No. 33, s. 163-164.

BERNARD, G. W., *The Fall of Wolsey Reconsidered*, in: JBS 35, 1996, No. 3, 277-310.

BINDOFF, Stanley T., *The Stuarts and their Style*, in: EHR 60, 1945, No. 237, s. 192-216.

BOWLE, John, *Henry VIII. A Biography*, Newton Abbot 1973.

- BREWER, John S., *The Reign of Henry VIII from His Accession to the Death of Wolsey, Vol. I*, ed. by James Gairdner, London 1884.
- BRIDGETT, Thomas E., *Life of Blessed John Fisher, Bishop of Rochester, Cardinal of the Holy Roman Church, and Martyr under Henry VIII*, London 1890.
- BRUCE, Marie Louise, *The Making of Henry VIII*, London 1977.
- BUSH, Michael L., *The Tudors and the Royal Race*, in: *History* 55, 1970, No. 183, s. 37-48.
- CAVENDISH, George, *The Life and Death of Cardinal Wolsey*, ed. by Richard S. Sylvester, London 1959.
- DEWHURST, John, *The Alleged Miscarriages of Catherine of Aragon and Anne Boleyn*, in: *Medical History* 28, 1984, No. 1, s. 49-56.
- DICKENS, Arthur G., *The English Reformation*, London 1968.
- DOWLING, Maria, *Humanist Support for Katherine of Aragon*, in: *BIHR* 57, 1984, No. 135, s. 46-55.
- DRŠKA, Václav, *Anglo-francouzský konflikt a evropská politika ve 12. století, II. Anjouovské impérium nebo dvě království?*, in: *Historický obzor* 5, 1994, č. 4, s. 77-80.
- ELTON, Geoffrey R., *England under the Tudors*, London 1977.
- ELTON, Geoffrey R., *The Law of Treason in the Early Reformation*, in: *HJ* 11, 1968, No. 2, s. 211-236.
- ELTON, Geoffrey R., *Reform and Reformation. England 1509-1558*, Cambridge (Mass.) 1977.
- ELTON, Geoffrey R., *Studies in Tudor and Stuart Politics and Government. Papers and Reviews 1946-1972, Vol. I-II*, London 1974.
- ELTON, Geoffrey R., *The Tudor Revolution in Government. Administrative Changes in the Reign of Henry VIII*, London 1974.

- FISHER, Herbert A. L., *The Political History of England in Twelve Volumes, Vol. V, The History of England from the Accession of Henry VII to the Death of Henry VIII (1485-1547)*, London 1906.
- FLÜGEL, I. C., *On the Character and Married Life of Henry VIII*, in: *International Journal of Psycho-Analysis* 1, 1920, s. 24-55.
- FRASER, Antonia, *The Six Wives of Henry VIII*, London 1992.
- FRIEDMANN, Paul, *Anne Boleyn. A chapter of English history 1527-1536, Vol. I-II*, London 1884.
- GAIRDNER, James, *New Lights on the Divorce of Henry VIII, Part I*, in: *EHR* 11, 1896, No. 44, s. 673-702.
- GAIRDNER, James, *New Lights on the Divorce of Henry VIII, Part II*, in: *EHR* 12, 1897, No. 45, s. 1-16.
- GAIRDNER, James, *New Lights on the Divorce of Henry VIII, Part III*, in: *EHR* 12, 1897, No. 46, s. 237-253.
- GUNN, Steven J., *The Accession of Henry VIII*, in: *HR* 64, 1991, No. 155, s. 278-288.
- GUNN, Steven J., *Charles Brandon, Duke of Suffolk, c.1484-1545*, Oxford 1988.
- HARPSFIELD, Nicholas, *The Life and Death of Sr Thomas Moore, knight, sometymes Lord high Chancellor of England, written in the tyme of Queene Marie*, ed. by Elsie Vaughan Hitchcock and R. W. Chambers, London 1932.
- HARRIS, Barbara J., *Power, Profit and Passion. Mary Tudor, Charles Brandon and the Arranged Marriage in Early Tudor England*, in: *Feminist Studies* 15, 1989, No. 1, s. 59-88.
- HEAD, David M., „*Beyng Ledde and Seduced by the Devyll. "The Attainder of Lord Thomas Howard and the Tudor Law of Treason*, in: *Sixteenth Century Journal* 13, 1982, No. 4, s. 3-16.

- HEAD, David M., *Henry VIII's Scottish Policy. A Reassessment*, in: SHR 61, 1982, No. 171, s. 1-24.
- HOGREFE, Pearl, *Tudor Women. Commoners and Queens*, Ames (Ia.) 1975.
- HUGHES, Philip, *The Reformation in England*, London 1963.
- CHAMBERS, D. S., *Cardinal Wolsey and the Papal Tiara*, in: BIHR 38, 1965, No. 97, s. 20-30.
- CHAPMAN, Hester W., *The Last Tudor King. A study of Edward VI*, London 1958.
- CHIBI, Andrew A., *Henry VIII and his Marriage to his Brother's Wife. The Sermon of Bishop John Stokesley of 11 July 1535*, in: HR 67, 1994, No. 162, s. 40-56.
- CHRIMES, Stanley B., *Henry VII*, New Haven – London 1999.
- IVES, Eric W., *Henry VIII's Will. A Forensic Conundrum*, in: HJ 35, 1992, No. 4, s. 779-804.
- IVES, Eric W., *The Life and Death of Anne Boleyn. "The Most Happy"*, Oxford 2004.
- JONES, Michael, UNDERWOOD, Malcolm, *Lady Margaret Beaufort*, in: HT 35, 1985, No. 8, s. 23-30.
- LACEY, Robert, *The Life and Times of Henry VIII*, London 1972.
- LEVINE, Mortimer, *Henry VIII's Use of his Spiritual and Temporal Jurisdictions in his Great Causes of Matrimony, Legitimacy and Succession*, in: HJ 10, 1967, No. 1, s. 3-10.
- LEVINE, Mortimer, *The Last Will and Testament of Henry VIII. A Reappraisal Appraised*, in: Historian 26, 1964, No. 4, s. 471-485.
- LEVINE, Mortimer, *A Parliamentary Title to the Crown in Tudor England*, in: Huntington Library Quarterly 25, 1962, No. 2, s. 121-127.

- LEVINE, Mortimer, *Tudor Dynastic Problems 1460-1571*, London – New York 1973.
- LOUDA, Jiří, MACLAGAN, Michael, *Lines of Succession. Heraldry of the Royal Families of Europe*, Prague 1995.
- MACCULLOCH, Diarmaid, *Thomas Cranmer. A Life*, New Haven 1996.
- MACKIE, John D., *The Earlier Tudors 1485-1558*, Oxford 1952.
- MARIUS, Richard, *Thomas More. A Biography*, Cambridge (Mass.) 1999.
- MATTINGLY, Garrett, *Catherine of Aragon*, London 1942.
- MATTINGLY, Garrett, *Renaissance Diplomacy*, Harmondsworth 1965.
- MOORE, Peter R., *The Heraldic Charge Against the Earl of Surrey, 1546-47*, in: EHR 116, 2001, No. 467, s. 557-583.
- PARMITER, Geoffrey de C., *The King's Great Matter. A Study of Anglo-Papal Relations 1527-1534*, New York 1967.
- PINCHES, John H. and Rosemary V., *The Royal Heraldry of England*, London 1974.
- POLLARD, Albert F., *Henry VIII*, London 1905.
- POLLARD, Albert F., *The Political History of England in Twelve Volumes, Vol. VI, The History of England from the Accession of Edward VI to the Death of Elizabeth (1547-1603)*, London 1910.
- POLLARD, Albert F., *Wolsey*, London – New York 1929.
- ROBERTS, Peter R., *The Welshness of the Tudors*, in: HT 36, 1986, No. 1, s. 7-13.
- ROUTH, Charles R. N., *Who's Who in Tudor England. Being the fourth volume in the Who's Who in British History series*, revised by Peter Holmes, London 1990.

- SANDER, Nicolas, *Rise and Growth of the Anglican Schism*, ed. by David Lewis, London 1877.
- SCARISBRICK, John J., *Henry VIII*, New Haven – London 1997.
- SHAWOVÁ, Christine, *Julius II. Papež bojovník*, Praha 2001.
- SLAVIN, Arthur J., *Politics and Profit. A Study of Sir Ralph Sadler, 1507-1547*, Cambridge 1966.
- SMITH (Preserved), *German Opinion of the Divorce of Henry VIII*, in: EHR 27, 1912, No. 108, s. 671-681.
- SMITH, Herbert Maynard, *Henry VIII and the Reformation*, London 1948.
- SMITH, Lacey B., *A Matter of Conscience*, in: *Action and Conviction in Early Modern Europe. Essays in Memory of E. H. Harbison*, ed. by Theodore K. Rabb and Jerrold E. Seigel, Princeton 1969.
- SMITH, Lacey B., *The Last Will and Testament of Henry VIII. A Question of Perspective*, in: JBS 2, 1962, No. 1, s. 14-27.
- STONE, Lawrence, *The Crisis of the Aristocracy, 1558-1641*, Oxford 1965.
- WALKER, Greg, *Rethinking the Fall of Anne Boleyn*, in: HJ 45, 2002, No. 1, s. 1-29.
- WARNICKE, Retha M., *The Marrying of Anne of Cleves. Royal Protocol in Early Modern England*, Cambridge 2000.
- WARNICKE, Retha M., *The Rise and Fall of Anne Boleyn. Family politics at the court of Henry VIII*, Cambridge 1989.
- WARNICKE, Retha M., *Sexual Heresy at the Court of Henry VIII*, in: HJ 30, 1987, No. 2, s. 247-268.
- WERNHAM, Richard B., *Before the Armada. The Emergence of the English Nation, 1485-1588*, New York 1972.
- WILLIAMS, David, *The Welsh Tudors. The Family of Henry VII*, in: HT 4, 1954, No. 2, s. 77-84.

Zkratky

BIHR	Bulletin of the Institute of Historical Research
EHR	English Historical Review
HJ	Historical Journal
HR	Historical Research
HT	History Today
JBS	Journal of British Studies
<i>L.P.</i>	<i>Letters and Papers, Foreign and Domestic, of the Reign of Henry VIII</i>
SHR	Scottish Historical Review
<i>Span. Cal.</i>	<i>Calendar of Letters, Despatches and State Papers, Relating to the Negotiations between England and Spain</i>
<i>St.P.</i>	<i>State Papers, published under the authority of His/Her Majesty's Commission</i>
<i>Ven. Cal.</i>	<i>Calendar of State Papers and Manuscripts, Relating to English Affairs, Existing in the Archives and Collections of Venice</i>

Abstrakt v češtině

Anglický král Jindřich VIII. se zapsal do historie, tedy hlavně do historického povědomí laické veřejnosti především svým rodinným životem, rekordními šesti sňatky, rozvodem prvního z nich, popravu dvou ze svých manželek a odlukou anglické církve od Říma. Cílem této práce bylo, obrazně řečeno, dostat se pod povrch zjednodušujících nánosů a interpretací vlády Jindřicha VIII, analyzovat, jakými prostředky jak v domácí, tak v zahraniční politice se Jindřich VIII. snažil řešit otázku nástupnictví po své vlastní osobě na anglickém trůnu a upevnění postavení svého rodu.

Jindřich VIII. se po většinu doby své vlády nacházel z hlediska zabezpečení dynastie Tudorů na anglickém trůnu ve velmi obtížném, nejistém postavení. To bylo také jednou z příčin, proč se Jindřich v touze po synovi rozhodl rozvést se svou manželkou, což mělo ve složité době italských válek mimořádný diplomatický a mezinárodní rozměr. Celá situace vyústila v právní a nakonec i náboženské odtržení anglické církve od Říma. Sňatková diplomacie a likvidace případných domácích konkurentů byly obvyklé nástroje upevnění vlastní dynastie na trůnu jak v Anglii, tak v ostatních evropských zemích. Jindřich VIII. však přišel v období rozvodové krize se zcela novým prostředkem v určování své dynastické politiky. Jeho „první ministr“ Thomas Cromwell aktivně zapojil parlament, jehož legislativa nejen odtrhla anglickou církev od Říma, ale také určovala dědice Jindřicha VIII. a případně podmínky pro jejich nástup na trůn.

Jindřich VIII., když v roce 1547 umíral, předával trůn svému devítiletému synovi, za něhož vládla jmenovaná Tajná rada, v situaci, kdy byla vláda tudorovské dynastie plně zabezpečena.

Abstract in English

Henry VIII, king of England, is recorded in history, especially in historical awareness of general public by his family life, record-setting six marriages, divorce of the first of them, beheading of two of his wives and separation of the Church of England from Rome. The aim of this thesis was to get “below the surface” of simplifying interpretation of reign of Henry VIII, to analyze, how king was trying to solve in both home and foreign policy a question of succession after himself on the English throne and establishing position of his house.

Henry VIII was found in a very unstable and difficult position concerning the security of Tudor dynasty on the English throne for the main duration of his reign. So, this was one of reasons, why Henry in desire for having son decided to divorce with his first wife; this had extraordinary diplomatic and international consequences in difficult time of Italian wars. The whole situation led in legal and in the end religious separation of the Church of England from Rome. Matrimonial diplomacy and elimination prospective home rivals were usual instruments of securing of ruling dynasties both in England and the other European countries. But Henry VIII came in the period of divorce crisis with new instrument in making his dynastic policy. His “first minister” Thomas Cromwell actively involved Parliament in. Its legislation not only broke connection of Church of England with Rome, but also settled heirs of Henry VIII and possible conditions for their succession.

When Henry VIII died in 1547, hand over the throne his nine-years-old son, instead of him ruled named Privy council, in situation of full secure of Tudor dynasty.